

Jan Münzer

* 25. 4. 1898 *Rumburk*† 12. 7. 1950 *New York (USA)*

Překladatel německé prózy a rakouské moderní prózy a publicista, autor kulturněpolitických úvah, literárních kritik, epigramů, parodických veršů a drobných próz.

V matrice Hans M.; jako datum narození někdy mylně uváděn 22. nebo 24. duben. – Pocházel z českožidovské rodiny, otec byl zemský advokát. 1909–14 navštěvoval M. první čtyři třídy reálného gymnázia v Chrudimi (2. třídu opakoval); po dokončení střední školy pokračoval ve studiích nejprve krátce na právnické a pak osm semestrů na filoz. fakultě v Praze. Od 1925 působil v Praze jako redaktor denních listů, do 1927 v *Tribuně*, následně dva roky v *Prager Presse* a 1929–37 jako vedoucí redaktor zahraničněpolitického oddělení v Čes. slově. Současně založil 1930 a rok redigoval literární čtrnáctideník *Dnešek*, vydávaný nakladatelem V. Petrem, a od 1935 začal působit i v brněnských *Lid. novinách* (trvale bydlel v Praze). Politicky se orientoval v duchu tzv. hradního demokratického směru, byl i členem společnosti pátečníků u K. Čapka; proti extrémní politické praxi se angažoval např. v bojích o univerzitní insignie nebo podpisem manifestu českosl. spisovatelů proti fašismu. 1936 navštívil SSSR. V lednu 1939 emigroval se svou manželkou (od 1927) Zdeňkou M. před nacismem do USA. Zde začal přispívat do krajanského tisku a od června 1939 pracoval v Českosl. zahraniční informační službě (tiskové komise v New Yorku); s velvyslancem J. Papánkem vedl na českosl. konzulátě informační službu druhého českosl. zahraničního odboje. Snažil se též o propagaci české kultury a beletrie. Od 1940 působil jako šéfredaktor ČTK a redigoval anglický bulletin ČIS. Po válce byl smluvním úředníkem tiskového odboru generálního konzulátu v New Yorku, v červnu 1947 na tuto práci rezignoval (někdy uváděno až datum po komunistickém převratu). 1948 byl zaměstnán v Arts Inc. International Exchange of Literature, Theatre and Music, agentuře zprostředkovávající kulturu Albánie, Bulharska, Kypru, Egypta, Řecka, Palestiny, Rumunska, Sýrie, Turecka a Jugoslávie, a marně se pokoušel zřídit podobnou agenturu pro českou literaturu. Dva roky před smrtí

pracoval také v redakci českého oddělení *Hlasu Ameriky*.

M. literární činnost byla spjata s jeho žurnalistickou profesí. V zahraničněpolitické publicistice, blízké koncepci politiky E. Beneše, projevoval pohotovou a bystrou orientaci v mezinárodním dění, v publicistice věnované domácím poměrům se často kriticky vyjadřoval ke kulturněpolitickým otázkám, např. k řemeslnosti a rutině v literatuře, nakladatelské politice, překladovému braku, divadelní krizi, pokulhávání české kultury za Evropou (*Český zajíc a evropský jezelek*) apod.; často se tu projevoval i jako bojovný polemik. Zásadní studii věnoval otázkám českého židovství (*O asimilantech a asimulantech*). Jako redaktor a později člen redakční rady *Kalendáře českožidovského* se podílel na jeho sblížení s aktuálním děním v soudobé české literatuře. Schopnost získávat a soustřeďovat významné autory osvědčil i ve vlastním čtrnáctideníku *Dnešek* (K. J. Beneš, A. Fuchs, J. Kodíček, F. Langer, K. Poláček, R. Wellek aj.). V něm (stejně jako v *Tribuně*, *Naší době* a později v *Lidových novinách*, často pod pseud. K. Blažek) publikoval i vlastní literární kritiky. Byl též autorem převážně příležitostných veršů: uměl napsat obratné básnické parodie (na K. H. Máchu, K. Hlaváčka, A. Sovu, O. Březinu a další), epigramy a veršované fejetony; v *Lidových novinách* otiskoval pod pseud. Monetčikov parodické povídky ve velmi autenticky působícím „ruském stylu“. Hlavním M. počinem bylo však uvedení díla rakouského žurnalisty a satirika K. Krause do českého literárního povědomí. Informace o něm uveřejňoval již od 1925 (*Tribuna*), obšírně referoval o jeho přednáškách v Praze (Plán 1930–32) a časopisecky publikoval řadu překladů z jeho díla. Tato propagátorská činnost byla 1933 završena prvním českým překladem Krausova protiválečného groteskního knižního dramatu *Poslední dnové lidstva* (autorizaci obdržel M. při Krausově pražské návštěvě, na překladu pracoval za pomoci P. Eisnera a J. Hořejšího, textovou revizi provedl O. Fischer). M. uváděl do češtiny i romány H. Fallady, K. Manna a významná díla životopisného žánru (E. Ludwig, F. R. Lehmann). Se svou manželkou sestavil v USA chrestomatii z české žurnalistiky, literatury a politiky *We were and we shall be*, která měla za války představit světu sílu českého ducha počínaje Tomášem ze Štítného přes J. A.

Komenského, F. Palackého, K. Havlíčka Borovského, F. X. Šaldy, O. Březinu, J. Karáska, R. Medka, A. Nováka, K. Čapka až po E. Beneše.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ivan Fjodorovič (Fedorovič) Monetěikov, Ivan Monetěikov, Karel Blažek, K. Blažek; er, -er, JM, jm, J. M., K. B., m., mz., (mz), -n-, -r, -r-, Ramazer, Ra-ma-zer (společná šifra s K. Z. Klímou a J. Horou v Čes. slově). ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Básníkův rok (1936); Besídka sokolská (New York 1943, ref. E. Hostovský; Sedmkrát v hlavní úloze); Čes. slovo (1929–38); Čin (1929–30, 1934–36; 1934 rozbor Čapkova Povětroně); Dnešek (1930–31; 1930 Český zajíc a evropský ježek); Goethův sborník (1932); Gramotechnika (1929); Hlasy domova (2. vyd. Chicago 1942, veršovaná vzpomínka na pátečníky); Husův lid (1943); Kalendář česko-židovský (1929–35; 1930–31 O asimilantech a asimilantech); Lid. noviny (1925–39; 1938 básnické parodie); Listy pro umění a kritiku (1933–34, příl. Informace); Lit. svět (1927–28, čl. Židovský vtíp); Lit. noviny (1930, 1932); Magazin DP (1933–35); Nár. osvobození (1929, 1933); Nár. práce (1927–30); Naše doba (1928); New York Times (po 1945; 1946 dopis o V. Vančurovi); Panoráma (1933); Plán (1930–32); Prager Presse (1927–29); Pražské Lid. noviny (1938); Přítomnost (1928–34, 1937–38); Raní noviny (1934); Rozhledy (1932, 1934); Sobota (30. léta); Telegraf (1929–31, divad. ref.); Tribuna (1925–27); Tvorba (1934); sb. U vrbiček (1934, usp. V. Schwarz; epigramy); sb. Vůdce generací 2 (1932); Žijeme (1932). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: A. Schopenhauer: O ženách (1929); L. Renn: Válka (1929) + Po válce (1930); A. Neumann: Dábel (1930); sb. Symfonie války (1931, ed. O. Pick); E. Ludwig: Goethe 1, 2 (1932, 1933); K. Kraus: Poslední dnové lidstva (1933); H. R. Knickerbocker: Bude válka v Evropě? (b. d., 1934); K. Mann: Patetická symfonie (1936); F. R. Lehmann: Petr Pavel Rubens, jeho život a doba (1936); E. Lajtha: Japonsko včera, dnes a zítra (1937); H. Fallada: Méli jsme dítě (1938) + Vlk mezi vlky (1938); E. Kästner: Lyrická domácí lékárníčka (výbor, 1939). – *Ostatní práce*: Edvard Beneš: státník a vůdce v demokracii (1934, s K. Jišem, J. Vondráčkem). ■ REDIGOVAL *časopis*: Dnešek (1930–31); *kalendář*: Kalendář česko-židovský (1929–31, s red. kruhem); *knižnice*: Veselá četba (1927–28), Pandora (1928–31), Knihovna Dneška (1931). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: We were and we shall be (New York 1941, se Z. Münzerovou); viz i KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: O. Š. M. (Štorch-Marien): Nedávno jsem psal... (polemika s M. o nakladatelskou politiku), RA 4, 1928/29, s. 175; ● ref. čas. Dnešek: A. S. (Skoumal), Akord 1930, s. 381; -chb- (V. Cháb), NO 4. 10. 1930 ●; K. J. B. (Beneš): Milý příteli... (polemika s M. o hodnocení Nezvalova románu Posedlost), Dnešek 1, 1930/31, s. 278; H. Siebenschein: Hranice překladatelství (ref. překl. K. Kraus:

Poslední dnové lidstva), Panoráma 1933, s. 14, 29; J. W. Brügel: České vydání Posledních dnů lidstva. Proměny (New York) 11, 1974, č. 4; J. Pejskar in Poslední pocta 1 (1982, s. 245); A. Juppa: Novinář J. M., Věstník Židovských náboženských obcí v Československu 44, květen 1982, s. 5; J. Brabec: Konfliktní přijetí Hostovského románu Sedmkrát v hlavní úloze (o polemice v amerických krajanských listech, do níž se zapojil i M.), Kritický sborník 13, 1993, č. 3; H. Karlach: Poslední dny lidstva Karla Krause a jak na ně v češtině, Tvar 1993, č. 35–36.

mhš

Zdeňka Münzerová

* 5. 9. 1902 Čelákovice
† 17. 11. 1986 New York (USA)

Překladatelka soudobé německé a anglické prózy, iniciátorka rozhlasového tisku pražského rádia 20. let a autorka monumentální příručky Svět v opeře.

Roz. Roubičková; podepisovala se též Roubičková, Zdenka a Münzrová, i s obměnou křest. jm. Zdenka. – Pocházela z česko-židovské rodiny obchodníka (později továrníka). Obecnou školu vychodila v Čelákovících, pak navštěvovala reálné gymnázium v Brandýse nad Lab. a Dívčí lyceum v Praze 7 (mat. 1920). Poté absolvovala knihovnickou školu v Lipsku a knihovnické kursy při filoz. fakultě v Praze, které ukončila státními zkouškami, a začala se věnovat studiu dějin umění (v Lipsku, v Halle n. S. a ve Würzburgu; v zimním semestru 1929–30 byla posluchačkou prof. V. Birnbauma na UK v Praze). 1930 složila doktorát filozofie (disertace *Das Agneskloster in der Prager Altstadt*) na Filoz. fakultě Univerzity Julia Maximiliana ve Würzburgu. 1927 se vdala za žurnalistu a překladatele J. Münzera. Již od 1926 pracovala jako redaktorka kulturního oddělení Radiojournalu a od 1934 jako vedoucí redaktorka časopisu Týden rozhlasu, který sama založila. Počátkem 1939 emigrovala s manželem do USA; zde dostala roční stipendium pro studium knihovnictví (1939–40) na Simmons College v Bostonu, které ukončila zkouškami. 1940–42 byla knihovnicí veřejné knihovny v Providence, hlavním městě státu Rhode Island, 1942–45 knihovnicí University of Columbia v New Yorku. Po založení OSN 1945 působila v její knihovně až do dosažení důcho-

dového věku; potom dále pracovala ve své profesi v Rockefellerově institutu v New Yorku a později – až do svých 84 let – v knihovně Metropolitního muzea. V USA byla členkou řady vědeckých, především historických spolků, např. The Advisory Board of the Society for the History of Czechoslovak Jews v New Yorku, Společnosti pro vědy a umění (1964 byla za předsednictví R. Welleka v jejím výboru, mj. s E. Hostovským) a Nár. rady žen svobodného Československa.

M. měla zpočátku ambice stát se historičkou umění, jak naznačila ve své knižně vydané disertaci o Anežském klášteře, kterou představila jako první část zamýšlených dějin české rané gotiky. Ke svému studijnímu oboru se vrátila až za pobytu v USA, kdy vedle časopiseckých statí s knihovnickou tematikou (např. o vývoji starověkých knihoven) napsala studie věnované starému českému umění a architektuře Velkomoravské říše (byla pokládána i za znalkyni byzantského umění a významným podílem přispěla k velké světové výstavě *Age of Spirit* v Metropolitním muzeu v New Yorku). S průkopnickým působením v počátcích českého rozhlasu a v prvním rozhlasovém časopise, obsahujícím i obšírné komentáře a články k jednotlivým pořadům, souvisel i vznik velkého popularizačního kompendia *Svět v opeře* (s J. Branbergerem), které přinášelo vedle obsahů a hudebních rozborů oper i informace o životě a díle jejich skladatelů. Od konce 20. let se M. začala soustavně věnovat překládání beletrie; v následném desetiletí po odchod do exilu překládala zejména německou, anglickou a rakouskou současnou prózu. Orientovala se na velké rodinné ságy (např. několik svazků cyklu o Jalně od M. de La Roche, L. Golding, M. Storm-Jamesonová); tematickým i uměleckým přínosem byly např. romány Š. Asche (původně v jidiš) a J. Wassermannova, zejména však román A. Döblina *Berlín, Alexandrovo náměstí*. V některých případech uvedla M. do češtiny téměř vzápětí po vydání originálu díla autorů, kteří dosáhli proslulosti až mnohem později (J. Roth, E. Canetti); pozornost věnovala též pražské německé literatuře (L. Perutz). Překlady M. byly plynulé a čtivé, byť jim dobová kritika místy vytýkala drobné (např. pravopisné nebo lexikální) odchylky a nepřesnosti. V anglických překladech vydala se svým mužem antologii z děl velkých duchovních představitelů české literatu-

ry, kultury, historie a politiky *We were and we shall be*.

ŠIFRY: D. Z. M., M., M. Z., -n- (v Týdnu rozhlasu), RKZ. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. *Czechoslovakia Past and Present 2. Essays on the Arts and Sciences* (1968, ed. M. Rechcigl ml.; studie *Great Moravian architecture of the ninth century*); *Časopis společnosti přátel starožitností v Praze* (1932); Dnešek (1931); *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Tschechoslowakischen Republik* (1932); *Journal of the American Society of Architectural Historians* (New York 1944); J. Wassermann: *Kašpar Hauser* (1934, překl. stati *Akty k obhajobě Kašpara Hausera*); *Kalendář českožidovský* (1928/29 studie o Dürerovi); *Lid. noviny* (1933–34); *Panoráma* (1933); *Program D*; *Proměny* (New York 1969, 1973 *Velká Morava ve světle archeologie*); *Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Českosl. republice* (1932, studie *Staronová synagoga ve světle dosavadních názorů*); *Svědectví* (Paříž, New York, Vídeň 1963, studie *Počátky vzdělanosti, křesťanství a architektury ve Velkomoravské říši*); sb. *The Jews of Czechoslovakia. Historical Studies and Surveys 1, 2* (New York 1968; v d. 1: rejstřík, v d. 2: přetisk knihy *Staronová synagoga v Praze*); *Týden rozhlasu* (1934–35); *Tribuna* (1928); *Vitrinka* (1927–28); *Zprávy Společnosti pro vědy a umění* (Washington 1964–67); – posmrtně: sb. *Sebráno v New Yorku 1987* (ed. B. Krčil; studie *Tradice českého umění*). ■ KNIŽNĚ. *Odborné práce*: *Das Agneskloster in der Prager Altstadt* (Würzburg 1930); *Staronová synagoga v Praze* (1932, t. r. i paralelní něm. verze s tit. *Die Altneusynagoge in Prag*); *Svět v opeře* (1934, s J. Branbergerem, ve vyd. 1939 neuvedená, rozšíř. vyd. 1947 a 1948). – *Překlady*: E. Möricke: *Mozartova cesta do Prahy* (b. d., 1928); L. van Beethoven: *Jeho život v dopisech* (1929); A. Loos: *Řeči do prázdna* (1929, s P. Eisnerem); H. G. Scheffauer: *Země boží. Tvář nové Ameriky* (1929); C. Glaser: *Umění Číny a Japonska* (1930); E. Ludwig: B. Mussolini. *Osmnáct rozhovorů* (1932, s V. Vitingerem); Š. Asch: *Matka* (1933); L. Liegler: *Karl Kraus* (výbor, b. d., 1933); F. Harris: *Můj život a mé lásky 1, 2* (1934, s J. Pavlovským); J. Roth: *Tarabas, host na této zemi* (1934); J. Wassermann: *Třetí existence Josefa Kerkhova* (1934); M. de La Roche: *Jalna* (1934) + *Pán Jalny* (1935) + *Život na Jalně* (1935); A. Döblin: *Berlín, Alexandrovo náměstí* (1935); L. Golding: *Magnoliová ulička* (1935); Ch. Morgan: *Pramen* (1935); J. B. Priestley: *Andělská ulička* (1935); M. Borden: *Žena s bílými očima* (1936); L. O'Flaherty: *Zlatý dům* (1936); Z. Gale: *Slečna Lulu* (1936); Stöwer-Hehr, Colloredo (O. Wöhrle): *Země sedmi sopek* (1936); E. Canetti: *Zaslepení* (1937); M. Claudius: *Pisně, Dopis mému synu Janovi* (1937, překl. *Dopisu... Janovi*); G. Aretz: *Napoleon a ženy* (1938); L. Perutz: *Švédský jezdec* (1938); M. Storm-Jameson: *Pyšná loď* (*Triumf času 1*) (1938) + *Návrat* (*Triumf*

Musaion

času 2) (1939); C. Roberts: Victoria 4.30 (1947). ■ REDIGOVALA *časopis*: Týden rozhlasu (1933–35). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: ant. We were and we shall be (New York 1941, s J. Münzerem). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Dr. Z. M., bibliografie, sb. Sebráno v New Yorku 1987, s. 251 (soupis studií z rkp. pozůstalosti). ■ LITERATURA: -och- (F. S. Procházka): ref. překl. H. G. Scheffauer, Zvon 30, 1929/30, s. 557; J. Pejskar in Poslední pocta 3 (1989, s. 162).

mhs

Musaion

1920–1931

Revue pro moderní, zejména výtvarné umění, později knižnice výtvarných monografií, nakonec čistě výtvarná revue.

Podtitul: 1920–21 (sv. 1 a 2) Sborník pro moderní umění; 1928–30 (nečíslovaný roč.) Aventinská revue pro výtvarné umění (v tiráži na 2. str. obálky: Měsíční revue pro výtvarné umění – Revue mensuelle des arts plastiques – Monatsrevue für darstellende Kunst – A monthly review of fine arts). – *Redaktoři*: 1920–21 (sv. 1 a 2) K. Čapek, 1928–31 (nečíslovaný roč.) F. Muzika a O. Štorch-Marien. – *Vydavatel*: 1920–28 (sv. 1–8) Edice Aventinum (O. Štorch-Marien), Praha; 1928–31 (2 nečís. roč.) O. Štorch-Marien (Aventinum), Praha. – *Periodicita*: jaro 1920 (sv. 1); jaro 1921 (sv. 2); jaro 1923 (sv. 3); podzim 1923 (sv. 4); podzim 1924 (sv. 5); únor 1925 (sv. 6); podzim 1927 (sv. 7); podzim 1928 (sv. 8); 1928–30 (nečís. roč.) od listopadu 1928 do června 1930 12 čísel; 1931 (nečís. roč.) jednorázové jako sborník.

Příznivé okolnosti pro vznik M. nastaly sblížením nakladatele O. Štorcha-Mariena s výtvarnými umělci, především se skupinou Tvrdošijných, a zahájením spolupráce s bratry Čapky na přelomu 1919/20. K. Čapek se tehdy ujal redakce nové výtvarné revue, pro niž zvolil název Musaion. Původní plán vydávat M. ve volných lhůtách čtyřikrát do roka se nepodařilo uskutečnit; po 2. svazku se M. změnil v knižnici uměleckých monografií, po 8. svazku se vydavatel vrátil k revuální formě, která však měla už čistě výtvarný obsah. V důsledku hospodářské krize vyšel poslední ročník formou jednorázového sborníku a poté časopis zanikl.

K. Čapek jako redaktor programově navázal na tradici Uměleckého měsíčníku a na

1. roč. Června a ve sborníku soustředil přední představitele předválečné a válečné moderny: J. Čapka, K. Čapka, O. Gutfreunda, V. Hofmana, R. Kremlíčka, V. Špála, J. Zrzavého aj. Autoři a výtvarníci tohoto okruhu se manifestačně přihlásili (především 2. svazkem) k dílu zemřelého B. Kubišty. Místo zde dostali i mladší autoři V. Vančura a K. Teige, který ve 2. svazku otiskl první programové prohlášení poválečné avantgardy *Obrazy a předobrazy*, polemicky glosované K. Čapkem. – *Články* přispěli do 1. a 2. svazku J. Bartoš, J. Čapek, K. Čapek, V. Hofman, J. Chochol, J. Kodíček, R. Kremlíčka, V. Nebeský, A. Novák, M. Rutte, K. Teige, V. Vančura, J. Zrzavý; *reprodukce výtvarných děl* otiskli J. Čapek, B. Feuerstein, E. Filla, O. Gutfreund, V. Hofman, J. Chochol, R. Kremlíčka, B. Kubišta, J. Zrzavý; L. Chauliac, H. Matisse, H. Rousseau, F. L. Wright aj. Do rubriky *Kronika* psali J. Čapek (i šifra J. Č.), K. Čapek (i šifra K. Č.), V. Nebeský (i šifra V. N.), V. Rada, O. Štorch-Marien, K. Teige (i šifra Tge.) aj. Zvláštní pozornost byla věnována grafické stránce a původním výtvarným přílohám (ve sv. 1 a 2 J. Čapek, V. Hofman, R. Kremlíčka, V. Špála). – *Výtvarné monografie*, zahájené 3. svazkem, publikované v české a francouzské mutaci, se přednostně zaměřily na generaci Tvrdošijných: 3. sv. V. Nebeský: Umění po impresionismu; 4. sv. Jan Zrzavý (úvod K. Teige); 5. sv. Josef Čapek (úvod K. Čapek a V. Špála); 6. sv. Rudolf Kremlíčka (úvod E. Faure); 7. sv. Václav Špála (úvod J. Kodíček); 8. sv. František Kupka (úvod E. Siblík).

LITERATURA: A. P. (Procházka): Vtip (o nové revui M.), MR 1919/20, sv. 35, s. 265; -n. (S. K. Neumann): M., Kmen 1920, s. 174 → Stati a projevy 5 (1971); J. H. (Hora): Doba a výtvarníci (o 1. sv. M.), PL 11. 6. 1920; kt.: První svazek M., LidN 12. 6. 1920; O. Štorch-Marien: Hlídka časopisecká (o 2. sv. M.), Cesta 3, 1920/21, s. 635; J. Čapek: Obnovený M., LidN 13. 11. 1928; kt. (K. Teige): M. a Studio, ReD 2, 1928/29, s. 135 + Polemická rozprava s Aventinem, ReD 2, 1928/29, s. 166; an.: M. 2, ReD 2, 1928/29, s. 317; O. Štorch-Marien in Sladko je žít (1966) + in Ohňostroj (1969); A. Zach in Nakladatelské sny dvacátých let, L. Bydžovská in Aventinská mansarda, oboje katalog výstavy Aventinská mansarda (1990).

zt

Alois Musil

* 30. 6. 1868 *Rychtářov* u Vyškova
 † 12. 4. 1944 *Otryby* u Českého Šternberku

Autor beletrizovaných cestopisů, dobrodružných románů pro mládež a historicko-politických studií; orientalista, geograf, starozákonní biblista a cestovatel.

Pocházel ze selské rodiny, která se potýkala se značnými existenčními problémy. Obecnou školu vychodil v rodišti, gymnázium studoval v Kroměříži, v Brně, od sedmy ve Vysokém Mýtě (již zde se začal věnovat studiu Starého zákona a hebrejštiny). Po maturitě 1887 vstoupil do bohosloveckého semináře v Olomouci. 1891 byl vysvěcen na kněze a působil jako katecheta na obecných a měšťanských školách v Mor. Ostravě. 1895 získal v Olomouci doktorát teologie a t. r. odjel na dvouletý pobyt do dominikánské biblické školy v Jeruzalémě, odkud podnikl (po neuspokojivých školních cestách) své první výzkumné výpravy. V následujících letech M. střídal výzkumnou, studijní a pedagogickou činnost. Od 1897, kdy získal nové stipendium, studoval na jezuitské univerzitě sv. Josefa v Bejrútu, ve šk. r. 1898/99 působil jako katecheta na státní německé reálce v Olomouci, kde od 1900 vyučoval na teologické fakultě (1900 suplující profesor biblických studií, 1901 substitut, 1902 mimoř. a 1904 řádný profesor). Pro následující šk. r. získal studijní dovolenou, kterou strávil v knihovnách v Londýně a Cambridgi, na berlínské univerzitě a poté v kartografickém ústavu ve Vídni. 1898–1902 zároveň uskutečnil řadu cest na Arabský poloostrov a Blízký východ (mj. Jordánsko, Sýrie, Libanon, severní Moab, jižní Palestina, severní Arábie), motivovaných zájmem nejen o starozákonní studium, ale i lingvistiku, topografii a etnografii. 1898 objevil letohrádek Kusejr Amra z 8. století, na jehož freskách dokazoval existenci figurálního malířství v raném islámu; o svých nálezech však neměl doklady a byl obviněn z podvodných tvrzení. 1900–02 při opakovaných návštěvách zdokumentoval památky i malby, kartografické poznatky zpracoval v množství map a ukončil tak první období výzkumných cest. 1902 vydaná práce *Kusejr Amra und andere Schlösser östlich von Moab* se stala vědeckým přínosem v oboru starosemitské a římské archeologie, arabského národopisu i zeměpisu a přinesla

M. světové uznání. 1904 obdržel trvalou vědeckou dovolenou a svolení k práci ve Vídni, od 1907 byl trvale mimo diecézi. 1908 definitivně přešel na vídeňskou univerzitu, kde byl 1909 jmenován řádným profesorem pomocných věd biblických a arabštiny (1916–17 děkan teologické fakulty). 1908–12 opět cestoval po Arabském poloostrově (žil tehdy v kmeni Ruálů, jehož se stal i spolunáčelníkem se jménem Músa er-Rwelí), 1912 se seznámil s princem Sixtem a podnikl s ním výzkumnou výpravu, po které se spřátelil s císařskou rodinou. 1914–15 působil ve službách ústředních mocností při jen málo úspěšných politických jednáních. 1917 podnikl poslední cestu do Orientu, při níž vedl vojensko-politickou misi do Cařihradu, Malé Asie, Sýrie a Palestiny, jejímž výsledkem bylo založení Rakouské společnosti pro Orient a zámoří, v níž vedl kulturní odbor. Po vzniku Československé republiky se 1920 vrátil do vlasti a přijal místo profesora pomocných věd orientálních a moderní arabštiny na Filoz. fakultě UK v Praze. Ve 20. letech strávil tři roky v USA (1923–24, 1926–28) a vědecky působil i v Anglii. Stal se jednou z nejvýznamnějších autorit světové orientalistiky, 1926–28 vyšlo v New Yorku M. celoživotní vědecké dílo v šesti svazcích *Oriental Explorations and Studies* (reed. 1978); populární formou shrnul výsledky svých cest v knize *In the Arabian Desert*. 1938 odešel do penze, když již od 1936 převážně žil na svém statku v Otrybech u Čes. Šternberku na Sázavě, kde se vedle vědecké práce zabýval i zemědělstvím. Pohřben byl v Čes. Šternberku, 1968 byly M. tělesné ostatky převezeny do rodinné hrobky v Rychtářově.

Rozsáhlé zásoby dokumentárního materiálu a osobních zkušeností zpracoval M. v řadě beletrizovaných cestopisů, které líčení mnohdy velmi dobrodružných zážitků z výprav a pobytů v poušti mezi beduíny spojují s volně plynoucím popisem reálií a folkloru, s množstvím epizod ze života místních obyvatel a s historickými i náboženskými exkursy, přičemž hodnotící subjekt autora zůstává záměrně téměř zcela potlačen. Mládeži určil M. dobrodružné prózy z orientálního prostředí, svou úrovní a intencemi korespondující s tradičním pojetím české chlapecké literatury (F. Flos, F. Běhounek). Výraznými rysy těchto příběhů jsou kromě napínavosti a poutavého přiblížení exotických krajin také důraz na samostatnou a čínorodou individualitu, úcta k odlišné kultuře,

Musil

cit pro etnickou specifičnost a kolorit i porozumění pro emancipaci arabských národů. Oblasti svého zájmu M. systematicky mapoval v cyklu *Dnešní Orient* (10 sv., 1934–41), souboru syntetických historicko-politických přehledů. Jeho poslední svazek Africká Francie zůstal v rukopise stejně jako odborná práce *Ze světa islámu*, 12 próz pro mládež i souhrny novinářských článků a rozhlasových přednášek.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Novotný, Antonín Novotný, rolník, Domanín, Emilie Nosálová, Josef Havelka, Josef Havelka, rolník Nová Ves, Soused, Strýček, Venkovan (vše v čas. Českosl. zemědělec); A. L. M., ALM, -alm, Alm-, A. M., A. M. O., J. H., jh., Mu, mu. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda (1940–42); Cesta za knihou (1938); Čas (1920); ČČM (1900–01); Časopis katol. duchovenstva (1927–33); Čes. revue (1921); Čes. slovo (1921, 1929–36); Českosl. republika (1920–21); Českosl. zemědělec (1929–39); Den (1920); Filoz. revue (1939); Hlas (Brno 1900); Hlas (St. Louis 1920); Hlídka (Brno 1898–1904); Lid. deník (1939–42); Lípa (1934); Malý čtenář (1941); Muzeum (Brno); Nár. listy (1920–39); Nár. osvobození (1934); Nár. politika (1920); Náš domov (Olomouc 1897); Naše doba (1920–21); Našinec (1920–21, 1940); Nový život (1896–1901); Obzor národohospodářský (1921); Ostravská nár. práce (1943); Pestrý týden (1935); Prager Presse (1921–30); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1922, 1934); Program D 40; Prokúpkův kraj (Čáslav 1937); Průmyslový věstník (1920); Sborník zahraniční politiky (1920); Svět (Zlín 1943–44); Svoboda (1920); Venkov (1920–43); Věstník Čes. akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (1898–99, 1902); Výběr (1942–43); Vychovatelské listy (Olomouc 1906); Vyškovské noviny (1944–45); Zahraniční politika (1922–31). ■ KNIŽNĚ. *Cestopisy a prózy pro mládež*: Pod ochranou Nuriho (1929); V posvátném Hedžázu (1929); V zemi královny Zenobie (1930); V biblickém ráji (1930); Mezi Šammary (1931); Za Mrtvým mořem (1931); V roklích edomských (1932); Tajemná Amra (1932); Poprvé v poušti (1932); V neznámé zemi (P pro ml., 1932); Mstitel (P pro ml., 1933, vyd. 1969 upr. Z. Heřman); Syn pouště (P pro ml., 1933); Vlastní cestou (P pro ml., 1934); V zakletém zámku (P pro ml., 1934); Ve stínu křížáckého hradu (P pro ml., 1935, vyd. 1971 upr. Z. Heřman); Na Sinaji (P pro ml., 1935); Na koni a na velbloudu (1936); Měděné doly (P pro ml., 1936); Skalní město (P pro ml., 1937); Cedry na Libanonu (P pro ml., 1937); V Negebu (1938); Na Hermonu (P pro ml., 1939); Nový život (P pro ml., 1940); S kočovnými pouště (P pro ml., 1941); Křížák (P pro ml., 1943); – posmrtně: Světcův dým (P pro ml., 1945); Pán Amry (P pro ml., 1948). – *Ostatní práce*: Kusejř

Amra und andere Schlösser östlich von Moab (Viedeň 1902); Od stvoření do potopy (1905); Po stopách událostí Starého zákona (1906); Arabia Petraea 1–3 (Viedeň 1907–08); Naše úkoly v orientalistice a v Orientě (1920); Oriental Explorations and Studies 1–6 (New York 1926–28); In the Arabian Desert (Londýn 1930); Poušť a oáza. Nová Arábie (1934); Lev ze kmene Judova. Nová Habeš (b. d., 1934); Mezi Eufratem a Tigridem. Nový Irák (1935); Dar Nilu. Nový Egypt (1935); Dnešní Orient v politice světové (1935); Pod Hímálajemi. Nová Indie (1936); Země Arijců. Nový Irán. Nový Afghánistán (1936); Zaslíbená země. Nová Palestina (1937); Od Libanonu k Tigridu. Nová Sýrie (1938); Křesťanské církve nynějšího Orientu (1939); Itálie v Africe. Nová Libye, Italská východní Afrika (1939); Stará Etiopie. Nový Súdán (1941); Most do Asie. Nové Turecko (b. d., 1941); další odborné práce anglicky a německy v zahraničí. ■

BIBLIOGRAFIE: A. Blechová in A. M. 1868–1968 (kat. výstavy, b. d., 1968). ■ LITERATURA: F. Menčík: Prof. Dr. A. M., o jeho cestách, spisech a jejich významu (1908); E. Reich: A. M., selský synek světovým cestovatelem (1930) + Čtyřicet let vědecké a literární práce A. M. (1933); kat. A. M. 1868–1968 (b. d. 1968; obs. i ukázkou z rkp. *Ze světa islámu*); kat. A. M. Život a dílo vynikajícího českého vědce a cestovatele (1969); sb. A. M. – český vědec světového jména (1995, ed. R. Veselý); F. Jordán: Sňh A. M. (Vyškov 1995). ■ J. Šimsa: ref. Poprvé v poušti, Naše doba 40, 1932/33, s. 243; M. Majerová: ref. Mstitel, Syn pouště, Čin 1933, s. 539; Kp.: ref. V zakletém zámku, Vlastní cestou, Rozhledy 1934, s. 128; J. Rypka: A. M. sedmdesátníkem, LitN 10, 1937/38, č. 18; ● nekrology: J. Vařica, Akord 11, 1943/44, s. 346; J. Rypka, Naše věda 23, 1944/45, s. 109 ●: Z. Šmíd: Studnice živé vody (ref. o osmi cestopisech), Řád 1944, s. 256 a 304; J. Marcha in Potopený svět (1949, s. 193); P. Želivan, J. Krejčí: A. M. – neznámý, Studie (Řím) 1960, č. 6; J. Kuský in Čeští cestovatelé 2 (1961); J. Drábek: Ibn Músa, Čes. slovo (Mnichov) 1964, č. 11; Z. Heřman: Národní povaze navzdory, ZM 1968, s. 500; F. Jordán: Dokumentace života a díla českého cestovatele a orientalisty A. M. v Muzeu Vyškovska, Muzejní a vlastivědná práce 1988, č. 3, s. 168; ● 120. výr. narození: -FZ-, Katol. noviny 1988, č. 46; J. B. Věda a život 1988, s. 451 ●; T. Procházka: Velikán arabistiky A. M., Nový Orient 1991, s. 225, 257; R. Mikulka: Hledal pravdu v širé poušti, Historický obzor 1993, s. 139; S. Motl: Causa A. M., Reflex 1994, č. 12; L. Kropáček: A. M. a arabský svět, Nový Orient 1994, s. 357.

jz

Emil Musil Daňkovský

* 7. 11. 1857 *Daňkovice* u Nového Města na Moravě

† 8. 2. 1941 *Kutná Hora*

Autor veršů, próz a poučných článků přírodopisných, cestopisných i historických pro mládež, odborné literatury o myslivosti, překladatel hlavně z francouzštiny a němčiny.

Ke svému jménu připojoval podle rodiště přídomek Daňkovský (z Daňkovských). – Narodil se v rodině učitele; do obecné školy chodil v rodišti a ve Svitavách (aby se naučil němce), 1870 vstoupil do evangelického učitelského semináře ve Staré Čani u Velkého Hlohova v Pruském Slezsku, 1873–75 byl učitelem a správcem soukromé evangelické školy v Mikulůvce u Vsetína, 1875–76 studoval třetí roč. učitelského ústavu v Příboře, 1876–77 čtvrtý roč. v Praze. 1877 nastoupil jako učitel na obecnou školu v Budislavi, 1878 působil v Krouně na Vysokomyštsku. Učitelské zkoušky složil 1879 v Olomouci. Od 1882 byl řídicím učitelem v Mokřem u Opočna, nato učitelem a správcem školy v Novém Městě n. Metují a členem tamější okresní šk. rady a nakonec ředitelem obecné školy v Kutné Hoře, kde žil i v důchodu. V druhé polovině 70. let M. zdokonaloval svou znalost francouzštiny prázdninovým pobytem ve Francii. Redigoval odborné časopisy zabývající se myslivostí i knižnici adresovanou přátelům přírody (Lovecká besídka).

Do literatury M. vstoupil v druhé polovině 70. let verši pro mládež, pedagogicky zaměřenými odbornými články a časopisecky publikovanými překlady větších i drobnějších próz. Jeho literární produkti inspirovala příroda a ovlivnila zkušenost učitele. Obojí se projevilo jak v jeho publicistice, jíž přibližoval mládeži (především v Malém čtenáři a v Besídce malých) poznatky z přírodopisu, dějepisu, literární historie i o cizích i domácích krajích, tak v jeho beletrii. Didaktické verše říkankového rázu psal pro nejmladší děti, dospělejší mládeži podával prózy, v nichž se snažil jednoduchými příběhy dětí z nemajetných rodin nebo prostřednictvím podobenství či popisem přírody vychovávat své čtenáře k laskavosti a ohleduplnosti, vést je ke vzdělávání, ke vztahu k přírodě a k rodnému kraji (*Podivný vánoční stromek*, *Obrázky přírodopisné*, *Pod jabloní*). M. verše i prózy jsou založeny na deskripci a jejich

suchopárný sloh (též přemíra archaismů a neologismů) je dětské vnímavosti vzdaloval. K přímému poučení směřovaly pak soubory cestopisné (*Listy z cest*, *Nové lístky z cest*) i místopisné (*Z Chrudimska*), obsahující popis krajiny a historických památek, výklad místních pověstí a také informace (též např. o místní výrobě) suplující do jisté míry krajového průvodce.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Cyril Sekáček, E. Daňkovský, E. Lubinský, E. M. Daňkovský, Emil Lubinský, E. ze Lví Hory, J. Kutnohorský, J. Zástěra, Sylvanus; E. M. D. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Beseda učitelská (1879); Besídka malých (1879–1913); sb. Biblí k svobodě! (1881–83); Budečská zahrada (1878–84); Čas (1905); Čes. myslivost; Čes. rodina; Domácnost, příl. Háje; Jarý věk (1883–86); Jitřenka (1882–1913); Koléda (1878–81); Komenský; alm. Květnice mládeže (1885); Lid. noviny (1910–11); Lit. listy (1880–86); Lit. obzor (1882); Lovecký světozor (1903); Máj (1903); Malý čtenář (1890–1932); Matice dítek; Moderní život (1902–03); Myslivecká besídka; Národ a škola (1880); Nár. listy (1884, 1897); Naše škola; Naší mládeži; Občan; Paedagogium; Pernštýn (Pardubice); Přítel dítek; Světozor (1879–81); Štěpnice; Vesna (1885–96); Zábavné listy (1891). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie* (vesměs pro ml.); Podivný vánoční stromek (P 1881, podle L. Kuhlse); Obrázky přírodopisné 1–6 (PP b. d., 1884–1900); Obrázky národopisné (PP 1886, s F. Kretzem); D. F. Kinský (životopis, 1888, in Naše vzory, seš. 4); Listy z cest. Obrazy cestovní a národopisné (PP 1891); Kvítky z besídky pro naše dítky (BB 1891); Nové kvítky z besídky (BB 1893); Z Chrudimska. Obrázky cestopisné a místopisné (PP 1893); Nové lístky z cest (PP 1901); Pod jabloní (PP, BB b. d., 1903); Český pravopis ve verších (b. d., 1905). – *Překlady:* É. Souvestre: Rozmanitost (1880); Život a jeho vůle (b. d., 1883, z franc.); J. Girardin: Dědictví strýce Koba (1890); P. J. Stahl, E. Müller: Nový Robinson (b. d., 1899); K. May: V říši stříbrného lva 1–4 (1. Věžeň bagdadský, 1905; 2. Tajemství věže babilonské, 1905; 3. Kníže temnot, 1905; 4. Vítězství světla, 1906); E. Berthet: Lesní strážce (1927). – *Ostatní práce:* Zvěř černá. Pojednání přírodnicko-lovecké (b. d., 1899, podle W. Spausy); Desatero zlatých pravidel o pěstování stromů ovocných (1906); Pěstování zvěře užitkové a hubení škodné. Kterak udržeti a zvelebiti stav zvěře? (b. d., 1923, s F. a L. Štětkovými). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Lovecký světozor (1903), Myslivecká besídka (zábavná příl. Čes. myslivosti, 1920–32, hlavní spoluredaktor); *sborníky:* Květnice mládeže (1885), Kytice Komenského (1892); *knižnice:* Lovecká besídka (1894–1902). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Myslivost v zemích českých (1902, s jinými); Z našich mysliven (humoresky, 1928). ■

Mušek

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer): ref. D. F. Kinský, Lit. listy 9, 1887/88, s. 171; J. Horák: ref. Kvítiky z besídky..., Hlídko lit. 1892, s. 160; -m-: ref. Z Chrudimska, Lit. listy 15, 1893/94, s. 403; J. Petr: ref. Nové kvítiky z besídky, Hlídko lit. 1894, s. 69; J. Horský: ref. Obrázky přírodopisné, Hlídko lit. 1895, s. 469; T. Škrdl: ref. Pod jabloní, Vlast 10, 1902/03, s. 950; B. Pernica in Písemnictví na západní Moravě (1938, s. 72).

bs

Jan Musophil Soběslavský

* 25. 3. 1535 *Soběslav*

Autor duchovních písní.

Psal se též Musoffýl, Musophilus (Jungmann mylně Rosacius). – Působil jako kněz podobojí: 1554 v Žatci, 1566 v Ředhošti, 1577–78 v Žaboklicích, 1580–81 opět v Ředhošti, 1583 v Štřivčích, 1593 v Sezemicích, t. r. se stal proboštem v Roudnici.

Kancionálem jednohlasným se M. pokusil rozšířit dosavadní utrakvistický písňový repertoár: jeho písně, vyznačující se věroučnou a mravoučnou didaktičností a prosté básnických hodnot, však zapadly bez ohlasu.

KNIŽNĚ: Písníčky křesťanské... (1568, podp. Jan Soběslavský); Písně všelijaké (1580, výt. nezjišt.); Kancionál jednohlasný... (1585). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 5981–82, srov. 12 578, 14 104, 15 207. ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876) + in Hymnologia Bohemica (1878); K. Konrád in Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku (1893); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986).

msl

Karel Mušek

* 1. 1. 1867 *Karlín* (Praha-K.)

† 12. 11. 1924 *Praha*

Překladatel z angličtiny, který knižně i scénicky uvedl do českého prostředí zvláště díla G. B. Shawa a J. M. Synge; herec a režisér.

Syn karlínského zámečnického mistra, v jehož rodu byla však silně rozvinuta tradice kočov-

ného divadelnictví (herci i majitelé divadelních společností). Záhy ztratil oba rodiče a byl vychován nejprve v karlínském sirotčinci a poté jeptiškami v přísné řeholi klášterního sirotčince na Hradčanech. Učil se dřevorytem, ale v osmnácti letech ho v duchu rodinné tradice zlávalo divadlo. Od 1885 vystřídal jako herec několik kočovných společností (J. Faltys, K. V. Jelínek, M. Kozlanská, E. Zöllnerová, F. Pokorný), až 1889 ho F. A. Šubert přijal do Nár. divadla. Ztvárňoval tam komické i charakterní role, uplatnil se též jako milovník, nebyl však hercem umělecky výrazným. Za Kvapilovy éry působil v činohře Nár. divadla i jako režisér (1902–20). Po sňatku s anglickou vychovatelkou v rodině herce J. Šmahy, A. Hillsteadovou, se začal zabývat angloirskou divadelní tvorbou jako překladatel i jako historik. Po 1. světové válce se stal zprostředkovatelem kontaktů anglické kolonie v Praze s českým prostředím. Patřil také ke spoluzakladatelům Klubu sólistů Nár. divadla a k autorským spolupracovníkům Ottova Divadelního slovníku. Po své padesátce byl raněn mrtvicí a následkem ochrnutí ztratil schopnost mluvit. Zemřel v podolském sanatoriu.

Literární ambice, podnětené vzdělaností jeho ženy, uplatňoval M. od konce století vzpomínkovými fejetony na potulný herecký život (Nár. listy 1897), aktovkami *Jitro* a *Studenti*, hranými v Divadle na výstavě, v tzv. Uranii, a studiemi, články a přehledy o anglickém divadelnictví a anglické dramatické literatuře. Sám překladatel, zajímal se též o české překladaatele, zvláště Shakespeara. Z několika cest do rodiště své ženy vytěžil cestopisné články a navázané osobní kontakty mu umožnily pořizovat autorizované překlady dvou Iřů – G. B. Shawa a J. M. Synge. Zvláště překlady G. B. Shawa se M. zasloužil o jeho zdomácnění u nás (po první veselohře Člověk nikdy neví, uvedené 1906 s nevalným úspěchem, prorazil Shaw zejména komedií Pygmalion hranou na Nár. divadle nepřetržitě 1913–25). Dramatikovy konverzační hry plné vtipu a ironie se záhy staly podstatnou složkou repertoáru Nár. divadla a výrazně přispěly k modernímu chápání jevištního humoru na českých scénách. Shawem počal M. také svou spolupráci s nakladatelem B. M. Klikou, když v jeho edici Zátíší jako kmenový překladatel uváděl dramatikovy hry. Vedle Shawa tlumočil z angličtiny i další autory (zejména J. M. Synge) a jeho rutinizované

překlady divadelních her se před 1. světovou válkou staly základem jevištních inscenací anglické dramatiky a zároveň znamenaly zřetelný posun v dosavadní kontinentální orientaci českého divadla. Shawovi se M. věnoval i jako režisér (1906–20 inscenoval 11 jeho komedií), vedle toho uvedl v Nár. divadle i další anglické veselohry, jejichž častou průměrností dovedl svou režii a hereckým obsazením dovést k působivému uměleckému zážitku. Režuroval i českou dramatikou, jak klasickou (J. K. Tyl), tak současnou (J. Mahen, A. Dvořák).

PSEUDONYMY: Karel Blažek, Konrád Blažek, L. Hořek, Václav Kořek, V. Kořek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919); as (1913); Divadlo (1921–23); Jeviřte (1920–22); alm. Král. české a zemské národní divadlo v Praze (1912); Květy (1909, překl. D G. B. Shawa Vystrizky z novin, lokální nacrty, sebrané z uvodniku a korespondenčních zpráv londýnských denních listů); Lumír (1903–07); Lit. rozhledy (1925); Nár. listy (1897–1902); Osvěta (1912, Zapomenutý pekladaatel Shakespeara – F. Doucha); Světozor (1914–20); Večerník Práva lidu (1919); Venkov (1917–20); Zlatá Praha (1902–16; 1916 K českým překladům a vydáním ze Shakespeara); Zvon (1902–10). ■ KNIŽNĚ. Překlady: Ch. Dickens: Tři vánoční povídky (b. d., 1902); E. Goadby: Anglie za Shakespeara (b. d., 1902); C. H. Chambers: Tyranstvi slz (b. d., 1903); H. M. Paull: Novy klaun (b. d., 1903); M. L. Ryley: Schovanka (1904); I. Washington: Nacrty (1904); C. T. Brady: Na kavove burze (1905); G. B. Shaw: Pekelnik (b. d., 1906, 1926 upr. J. ep) + Cashel Byron, profesional (b. d., 1908, 1929 upr. A. Pflanzera, s tit. Povolani Cashela Byrona) + lovek nikdy nevi (1913, s A. Pflanzera) + Caesar a Kleopatry (1917) + Pygmalion (1918) + Mesaliance (1919) + Fanina prvni hra (1912) + Lekař v rozpacich (1925, s E. Seelandem) + Válka s hrdinou (1925, insc. 1923 s tit. okoladovy hrdina) + Drobnosti (1930, s A. Pflanzera) + Obraceni kapitana Brassbounda (1932, upr. V. Procházka, puv. pekl. K. M. insc. 1906 s tit. Kapitan Brassbound) + Láska mezi umělci (1932, upr. A. Pflanzera); M. Michelson: V koaře biskupove (1907); J. M. Barrie: Velebnicek (1910); L. Merrick: Vybrané povídky (b. d., 1913); J. Galsworthy: Vybrané novely (b. d., 1915); S. Houghton: Tovární prázdniny (1920); J. K. Jerome: Miss Hobbs (1921); J. M. Synge: Hrdina Západu (1921, insc. 1916 s tit. Rek Západu, s V. A. Jungem) + Ve stínu doliny (1921) + Studnice svetcu (1921) + Jezdci k moři (1922) + Aranske ostrovy (1929, upr. F. Pastora). ■ SCÉNICKY. Hry: Jitro (1898); Studenti (1898). – Překlady: J. M. Barrie: Chlapík Crichton (1905) + Malá Maggie (1928); A. Sutro: Zdi Jericha (1907); G. B. Shaw: Živnost paní Warrenove (1907) + Motýl (1908) + Androkles a lev (1915) + Domácí

pán (1917) + erna dáma sonetu (1920) + Perusalsky Inko (1920) + lovek a nadčlověk (1925) + Dům u zlomených srdcí (1926, s A. Pflanzera) + K. Pražakovu + Candida (1927) + Hrdinové (1929) + Major Barbora (1931, upr. A. Skoumal) + Zpět k Methusalemu (1932, upr. A. Pflanzera) + Veliká Kateřina (1935, upr. Z. Vanura); A. W. Pinero: Pořádek v domě (1908); J. K. Jerome: Neznámý (1909); H. H. Fyfe: Moderní Aspasie (1910); W. S. Maugham: Penelopa (1910, pseud. Karel Blažek); S. J. Hankin: Návrat marnotratného syna (1911); P. Apel: Cesta do pekla (1912); F. Anstey (T. A. Guthrie): Třináctý u stolu (1912, pseud. Konrád Blažek); H. Nathansen: Průlom (1912); M. Beerbohm: Spolecny uspech (1913, pseud. L. Hořek); L. Mitchell: Eviny dcery (1917); Lord Dunsany (E. Plunkett): Smích bohů (1920). ■ REDIGOVAL asopis: Divadlo (1922, . 23 – 1923, . 17, revuální ast). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Král. české a zemské národní divadlo v Praze (obrazový almanach, 1912, s K. Hařlerem a E. Pollertem). ■

LITERATURA: A. S.: Třicet roků plodne činnosti na poli umění..., Zvon 19, 1918/19, s. 575; K. Muřek: Jak bylo u Nár. divadla před dvaatřiceti lety, Divadlo 1, 1921/22, . 21 a 23; ● nekrology: an., LidN 13. 11. 1924; an., Večerník PL 13. 11. 1924; jv. (J. Vodák), es. slovo 14. 11. 1924; Klo, NO 14. 11. 1924; H. J. Jelínek, Lumír 1924, s. 499; -ft. (F. Tetauer), Apollon 2, 1924/25, s. 83; Kar., Divadlo 4, 1924/25, . 12 ●; A. Pflanzera: Několik překladatelských zkusenosti, Panoráma 7, 1929/30, s. 199; R. Deyl: Navřtevou u G. B. Shawa, tamtez, s. 201; F. Tetauer: Shakespeare a Shaw v nových překladech, LidN 21. 11. 1930; J. Kvapil: Selfmademan, LidN 28. 1. 1932 → O čem vím (1932, 2. vyd. 1947, sv. 2); J. Vodák in Tváře eskych herců (1967, s. 142); V. Müller: Zakladatel prospeřne tradice, LD 1. 1. 1967 + Naše Líza byla druhá, LD 6. 12. 1973; J. Po. (J. Pomerl) in slovník Národní divadlo a jeho předchůdci (1988, s. 323).

mhs

Adolf Muřovský

* 12. 10. 1864 *Muřejovice* u Rakovnika
† 23. 2. 1944 *Praha*

Pekladaatel beletrie a populárně-naucne literatury, zejména z italstiny, francouzštiny a němčiny.

VI. jm. Adolf Truksa (psal se i Truxa); uváděl i jiná křest. jména, jejich zkratky i iniciály, a to u pseud. Muřovsky asto Ant., B., Boh., Bohumil, F., H., Ch., J., Josef, S., V., u vlastního jména ojediněle B.; pseud. Muřovsky se vyskytuje i v obměnách (Amuřovsky, Mařovsky, Muřov-

ský, Mutějovský, Mutovský, Mutský). – Pocházel z rolnické rodiny. Od 1877 navštěvoval reálku v Rakovníku (mat. 1884), 1884–88 vystudoval pět semestrů oboru chemie a cukrovarnictví na technice v Praze (pro nezaplacení školného byl ze studia vyškrtnut). Jako technik a chemický úředník působil v mnohých cukrovarech v Čechách, na Moravě, v Sedmíhradsku, v Uhrách, v Chorvatsku (Slavonii). Řadu let strávil v Itálii, zejména v Piemontě, kde pět let pracoval jako ředitel cukrovaru v Saviglianu. Po třicetiletém pobytu mimo vlast se na poslední desetiletí usídlil v Praze. Počátkem 30. let byl raněn mrtvicí, s pomocí spisovatelů J. Hory a A. C. Nora byl přijat do Masarykových domovů v Krči, kde žil do 1941. Zemřel na následky choroby z mládí (tabes dorsalis) v sociálním ústavu ve Vysočanech. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

M. začal překládat již v 90. letech (tehdy se seznámil s J. Vrchlickým a zaslal mu některé své práce k posouzení), systematictěji se této činnosti věnoval až od prvního desetiletí 20. století, kdy se stal spolupracovníkem a přispěvatelem řady deníků a časopisů. Publikoval v nich jak překlady beletrie, tak vlastní články, glosy a noticky, které českého čtenáře seznamovaly s novinkami literárního a kulturního dění hlavně Itálie a Francie. Svě jazykově znalosti (francouzština, italština, němčina) si postupně, za svých pracovních pobytů, rozšířil o jazyky slovanské (srbochorvatština, polština, ruština) a o maďarštinu, znal i anglicky. Při větších překladech dával však přednost překladům prostřednictvím italštiny (např. u M. L. Slonima). Knižními překlady prózy, vyznačujícími se nestejnou mírou kvality, uváděl do domácího prostředí čtenářsky přitažlivá díla s romantickými a dobrodružnými náměty (A. Dumas, Th. Gautier, G. Deledda, J. Verne, G. Aimard) a díla populárně-vědecká, nesoucí prvky krásné prózy (A. von Humboldt, E. Reclus, V. M. Meyer, C. Flammarion). Mezi významnější překlady patřily povídky A. Beltramelliho, Maupassantova povídka Kulička (s tit. V zajetí pruského důstojníka), drobnější práce É. Zoly, prózy G. D'Annunzia a především díla italských renesančních prozaiků jako M. Bandella. Z básnických překladů byla ve své době závažnější sbírka La Fontainových bajek a výbor Theurietových básní. Při tlumočení italské poezie usiloval M., v duchu překladatelského odkazu J. Vrchlického, o co nejkom-

plexnější představení této oblasti českému publiku: tituly volil z celého italského básnictví, překládal jednotlivá díla nebo také ukázky z tvorby určitého historického úseku či autor-ské skupiny; jako celek tyto práce nevyšly a až na porůznu roztroušené časopisecké ukázky zůstaly v rukopisech (např. G. D'Annunzio, G. Carducci, C. Govoni, G. Gozzano, Michelangelo Buonarroti, A. Onofri, A. Palazzeschi, G. Pascoli, F. Petrarca, antologie italské poezie 12.–20. století, antologie italských básníků aj.). Pouze rukopisně existující i některé významnější překlady prozaické, z italštiny i z jiných jazyků (např. O svobodě svědomí a vědy od L. Luzzattiho, Hovory Gotama Buddhy od K. E. Neumanna). Četné z M. překladů splnily svoji dobovou úlohu jakožto první převedení díla nebo autora do češtiny. Literatura uvádí ještě další překlady (např. J. W. Goethe: Výbor básní, dále poezie H. Heina, V. Huga, A. Chéniera, E. Mörika, A. de Musseta, A. de Vigny), které podle dosud známých pseudonymů nejsou doloženy bibliograficky a ani dochovány v dostupné rukopisné pozůstalosti.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adolf Truska, A. Donský, A. Hirský, A. Muřarský, A. Rivederci, A. Rovenský, A. (též Ladislav, Lad., O., Ol., Ot., V., Vladimír, Vlad., Vl., Vl. Ctib., V. V.) Rovinský, A. Urský, A. (též J., Vojtěch, V.) Žbánský, Dr. E. Schnöbling, Dr. Rietti, Ida Böhmová, J. (též V.) Řepík, M. Donský, Moltepulziano, Montepulci, Montepulciano, Orviete, Orväeto, Orvieto, Rieti, Rietti, Rovenský, Rovinský, Rovinský, Řepík, Savigliano, Saviglians, Siena, Siola, V. Don, V. Džbán, V. Džbánský, Vívieto, Vl. Rainský, Vl. Rovinov, Vl. Truska-Rovinský, Vojtěch (též V.) Žbán, V. Řepka, Žbánský; A., A. K. Mský, A. M., A. M. D. M., Amský, A. Mský, A. Mut., A. Muř., Amý, AMý, A. Mý., A. M-ý., A. T., Honzn., -ík, m., M., M. Mský, Mský, M. -ský., Mut., Muř., Mutský., Mý., mý, M-ý., R., Rský., Rý., Ř., U. Mý., Vl. Rský, Vl. R-ský, Vl. Rý., Vl. R-ý, V. M., V. R., V. Rský, VRský, V. Rý., ýM. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollon; Besedy Času (1912–20); Besedy lidu (1916–21); Cesta (1921–28); Čes. slovo (1912–25); Čes. svět (1907–23); 28. říjen (1924); Honza (1922); Humorist. listy (1923); Krystal (1925); Květy (1897, 1907–10); Lid. noviny; Lit. listy (od 1923); Moderní revue (1907); Nár. listy (1914–40); Nár. obzor (od 1910); Nár. osvobození (1924–34); Nár. politika (1925, 1931); Naše právo (1925); Naše zprávy (1939); Neruda (1912); Obrana zemědělců (1923); Osvěta (od 1911); Pondělník (1926); Právo lidu (1910–37); Přehled (1906); Ranní noviny (1934–35); Reflektor (1926–28); Reforma (1924–27); Rodina (1911); Rodinný kalendář; Rozkvět (1909–25); Rudé právo

(1920–29); Samostatnost (1912); Sršatec (1924–25); Studentská hlídka (1917); Svět zvířat, pokr. Život v přírodě (od 1923); Topičův sborník (1921–24); Tribuna (1920–25); Večerní Čes. slovo (1926); Venkov (1910–27); Vinohradské listy (1907–13); Vlast; Volná myšlenka (1923, 1929); Výzva červenobílých (1923); Zábavné listy (1888–91); Země (1921–27); Zlatá Praha (1897, 1915); Zvěstování (1922); Zvířena (Pardubice, od 1924); Ženské noviny (1921–22); Ženský obzor (1916–40); Ženský svět (1915–30).

■ KNIŽNĚ. *Překlady*: M. B. Croker: Osudná jízda (1904, pseud. A. Rovinský); A. Theuriet: Kniha krajanek (1907, pseud. Vl. Rovinský); É. Zola: Noční jízda, Útok na mlýn (b. d., 1907); G. de Maupassant: V zajetí ruského důstojníka (b. d., 1907) + Šperk, Ruka (1919, pseud. V. Rietti); A. Beltramelli: Ověřená a jiné povídky (1907) + Tři povídky (b. d., 1910) + Veselé dětství (1925, pseud. Vlad. Rovinský); M. Gorkij: Mlýnař (b. d., 1908); C. Flammarion: O mnohosti světů obydlených (b. d., 1908, pseud. V. Rovinský) + Hvězdné sny (1909) + Spojení mezi hvězdami (b. d., 1909) + Výbuch na ostrově Martinique (b. d., 1911, pseud. V. Džbán) + Strašidelné domy (1925, 2. vyd.); G. D'Annunzio: Život Coly di Rienzo (1909); C. Flammarion, J. Scheiner: Jsou hvězdy obydleny? (1909); W. M. Meyer: Komety a meteory (1910) + Svět planet (b. d., 1918); M. Baudello: Výbor novel (b. d., 1911, pseud. V. Rovinský) + Povídka o divuhodné chytrosti, s jakou jeden zloděj okradl a oklamal krále egyptského (b. d., 1911, pseud. V. Rovinský, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 9); A. Dumas st.: Korsičtí bratři (b. d., 1911, pseud. V. Rovinský) + Dcera vladařova (1917, pseud. Vl. Truska-Rovinský) + Isabela Bavorská (b. d., 1922); Th. Gautier: Noha mumie (1912); G. Droz: Omeleta v lesích (b. d., 1912, pseud. V. Rovinský, in 1000..., sv. 31); A. von Humboldt: Cesta tropickou Amerikou (b. d., 1912) + Cesta v rovníkových krajinách nového světa (b. d., 1912); A. France: Perleťové pouzdro (1912) + Judský vladař (b. d., 1913, pseud. V. Rovinský, in 1000..., sv. 33) + Sedm žen Modrovousových a jiné povídky (b. d., 1913, pseud. V. Žbánský); A. Firrenzuola: Podivné hry lásky (1912, pseud. V. Rovinský) + Hry osudu (b. d., 1914, pseud. Vl. Rovinský, in 1000..., sv. 76); F. Fénelon: Příhody Aristonoovy (b. d., 1913, pseud. Vl. Rovinský, in 1000..., sv. 67); K. Ewald: Zvířata a rostliny (1914, pseud. V. Don); V. Hugo: Bídníci (1914, pseud. V. Rietti); L. Alamanni: Bianca (b. d., 1914, pseud. Vl. Rovinský, in 1000..., sv. 79); Pohádky slunného kraje. Italské pohádky (b. d., 1914, pseud. Vl. Rovinský); M. Prévost: Pán a paní Molochovi I (1914); E. Reclus: Dějiny potoka (b. d., 1915); G. Deledda: Čaroděj (b. d., 1916, pseud. V. Rovinský, in 1000..., sv. 102) + Na nové vinici. Sardinské povídky (b. d., 1920, pod vl. jm.); L. Capuana: Muka a jiné povídky (1918); A. Schnitzler: Čestný večer (b. d., 1919, pseud. V. Rietti); M. McDonell Bodkin (vše pod šifrou A. T.): Jediný vlásek (1919) + Pes a lékař, Klubko hedvábí (1919) + Loupež rubínu (1920) + Záhada (1920); A. S. Puškin: Piková dá-

ma, Šlechtična jako venkovské děvče (1919, pseud. V. Rietti) + Měděný jezdec (b. d., pseud. V. Rietti); M. Montégut: Princezniny zákony (b. d., 1920, pseud. A. Donský); S. Farina: Pikový kluk (1921, pseud. V. Rietti); A. de Lamartine: Heloise a Abélard (1921); J. Verne: Osudy Jana Morénasa (1921); Zlaté květy pohádek. Balkánské pohádky (b. d., 1921); H. de Balzac: Mše ateistova (1921, pseud. V. Rietti) + Temná událost (1923); G. Aimard: Mexické dobrodružství (1921, pseud. Vl. Rovinský) + El Dorado (1924); J. de La Fontaine: Výbor bajek (1922); M. L. Slonim: Od Petra Velikého do Lenina. Dějiny revolučního hnutí v Rusku (1700–1918) (1925); P. d'Ivoi: Dědička z Austrálie (Miss Mousqueterr) (1926); S. Pellico: Má vězení (1926, s J. Rozvodou); R. Vincy: Na cestách hříchu (1927, pseud. V. Rovinský); G. Sand: Tajemství rodu Mauprate (1928, pseud. V. Rovinský) + Jana (1929, pseud. týž); L. da Porto: Romeo a Giulietta (1929); A. Sorel: Zázračný lékař (1931). – *Adaptace*: Tajuplný zámek (b. d., 1916); Včela medonosná a její chov (1919, podle K. Sajóa, s J. Kebrlem); Zlatodol u Jezera smrti. Peruánská příhoda (b. d., 1920, pseud. Rietti).

■ SCÉNICKY. *Baletní libreto*: Robinson a Pátek (1928, pseud. V. Rietti). ■

LITERATURA: ● ref. překl. E. Reclus: Dějiny potoka: G. W. (Winter), PL 28. 2. 1915; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 306 ●; ● ref. překl. A. de Lamartine: Heloise a Abélard: J. Ž. (Živný), MR 1921/22, sv. 37, s. 130; J. O. N. (Novotný), LidN 5. 2. 1922 ●; ● ref. překl. M. Slonim: Od Petra...: J. Slavík, Slovanský přehled 1926, s. 68; Z. Hájek, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 89 ●; ● ref. překl. L. da Porto: Romeo a Giulietta: J. Bukáček, LidN 14. 12. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 614 ●; ● k 75. narozeninám: B. Slavík, LidN 12. 10. 1939; -u-, Ženský obzor 1940, s. 15 ●.

mhs

Museum

1866–1948

Časopis katolických bohoslovců; na jeho stránkách debutovala většina tehdejších spisovatelů vzešlých z katolických seminářů Čech i Moravy.

Titul: 1866/67–1946/47 (roč. 1–74) Museum; 1947/48 (roč. 75) Časopis katolických bohoslovců Museum. – *Podtitul*: 1866/67–1884/85 (roč. 1–19) bez podtitulu; 1885/86–1894/95 (roč. 20–29) List bohoslovců českomoravských, resp. českomoravských; 1895/96 až 1902/03 (roč. 30–37) Časopis bohoslovců českomoravských; 1903/04–1916/17 (roč. 38–51) Časopis bohoslovců československých; 1917/18 (roč. 52) Časopis českých bohoslovců; 1921/22 (roč. 53) Časopis bohoslovců československých a orgán Svazu boho-

Muzeum

sloveckých jednot; 1922/23 (roč. 54) Časopis katolických bohoslovců československých; 1923/24 až 1927/28 (roč. 55–59) Časopis katolických slovanských bohoslovců; 1928/29–1945 (roč. 60–72) Časopis slovanských bohoslovců, jen 1932/33 (roč. 64) Časopis bohoslovců slovanských; 1945/46–1946/47 (roč. 73–74) Revue slovanských bohoslovců; 1947/48 (roč. 75) bez podtitulu. – *Redaktoři*: Takřka každý ročník měl jiného redaktora, od 1878 (roč. 13) se jím na jeden rok stával bohoslovec 4. ročníku brněnského alumnátu, předseda sdružení Růže Sušilova. Ve 30. letech a po 2. světové válce redaktoři přestali být studenti a nahradili je představení. – *Vydavatel*: 1866/67–1876/77 (roč. 1–11) neuveden, z textu: bohoslovci brněnského alumnátu; 1877/78–1945/46 (roč. 12–73) Růže Sušilova, Brno; 1946/47–1947/48 (roč. 74–75) Sušilova literární jednota bohoslovců v Brně. – *Periodicita*: M. vycházelo pouze v průběhu školního roku: 1866/67 (roč. 1) 14 čísel; 1867/68 (roč. 2) 16 čísel; 1868/69 (roč. 3) 15 čísel; v dalších ročnících počet čísel kolísal mezi 2–5. Samostatně, de facto jako ročník 19, vyšla 1885 Růže Sušilova. Almanach bohoslovců v seminářích českých i brněnském, jakož i z Ostříhoma a z Vídně, 1888 jako ročník 22 Almanach bohoslovců slovanských v Rakousku a jako doplněk k ročníku 53 za léta odmlčená (1919–20) vyšla 1921 Ročenka bohoslovců československých. Do 1885 (roč. 19) se M. vydávalo jako litografovaný rukopis, tiskem až od ročníku 20 (1885/86), který je také uváděn jako roč. 1. Teprve od 1898 (roč. 33) M. navazuje číslováním kontinuitu s časopisem litografovaným. 1919–20 a za 2. světové války 1941–44 časopis nevycházel. – *Příloha*: 1912 (roč. 46) Věcný rejstřík Muzea, časopisu bohoslovců československých 1–45.

M. vyrostlo na vlasteneckých snahách první posušilovské generace. Jako cvičný list sloužící interním potřebám katolických bohoslovců brněnského alumnátu navázalo bezprostředně na tradici starších rukopisných periodik zde vydávaných (Jaro 1861–62, Concordie 1862–64). Podnět k vzniku listu dal A. Hrudíčka, který jej nazval podle alumnátních místností – muzea –, v nichž bohoslovci studovali. Vlastními zakladateli časopisu (v listopadu 1866) se stali V. Šťastný a J. Klíma, prvním redaktorem A. Vlček. Jako přípravná dílna pro literární vystupování na veřejnosti a všestranné vzdělávání kněžské omladiny existoval časopis až do svého zániku a svůj charakter studentského, nikoli laického či kněžského listu, přinášejícího výhradně spisovatelské prvotiny, si udržel hluboko do 30. let 20. století. Vznikem brněnské Růže Sušilovy (1877), sjednocující kněžský dorost v literární sdružení s cílem

uplatňovat sušilovské zásady v české literatuře, přerostlo M. z dosud ryze domácího listu v časopis odrážející činnost i ostatních bohosloveckých jednot: 1877 (roč. 12) zde začínali publikovat bohoslovci olomoučtí, od 1879 ostříhomští a královéhradečtí, od 1882, po neúspěších s vlastními listy Viola a Božetěch, pražští bohoslovci; 1881 se ještě přidaly Litoměřice a Čes. Budějovice (jednota Jirsík), 1883 Vídeň. Dopisovateli se stali rovněž čeští a slovenští bohoslovci v Římě a M. od 1877 (roč. 12) působilo jako orgán Růže Sušilovy. Prvním tištěným projevem M. se stal v redakci A. Hlavinky almanach Růže Sušilova, jehož součástí byly i některé příspěvky litografovaného M. za období 1878–85. Od 80. let 19. století lze v M. pozorovat sílící tradici cyrilometodějskou jako reakci na potřebu nábožensko-kulturní vzájemnosti mezi katolickými Slovany. Jejím výrazem se za Sedláčkovy redakce stal Almanach bohoslovců slovanských v Rakousku a M. od této doby poskytovalo větší prostor pracím v národních slovanských jazycích, zejména jihoslovanských, ale také v lužické srbštině, polštině aj., a přinášelo referáty z činnosti příslušných katolických jednot (Záhřeb, Lvov, Lublaň, Vidnava ad.). V 90. letech, zejména v důsledku obsahové reformy, z časopisu zmizely drobné povídky, cestopisy a črty a jejich místo zaujaly obsažné vědecké stati pojednávající o křesťanské filozofii, církevních, politických i kulturních dějinách. Zájem o sociální otázky, který se v raných ročnících projevoval zejména v próze, se nyní uplatňoval formou sociologických studií. Jazykové rubriky *Strážce jazyka* a *Opolna*, zaměřené ke stylistice a pravopisu, zanikly 15. roč. (1880/81), nové rubriky *Směs* a *Rozmanitost* přinášely drobnou literární kritiku ponejvíce o českých prozaicích a básnících buď přímo katolických, nebo alespoň nábožensky orientovaných. M. obnovené po odmlčení za 2. světové války zaniklo 5. číslem 75. ročníku pro politickou nepřízeň pounorového režimu i pro narůstající rozpory ve zmohtnutělé redakci.

Svou obsahovou náplní se M. přidržovalo motta z F. Sušila „Církev a vlast – ty v mojih miluj sestersky se nádrech, každá půl, každá má moje srdce celé“, které list provázelo v záhlaví titulních stran skoro po všechny ročníky. Různá období vývoje časopisu různě akcentovala jednotlivé komponenty motta. Vedle zakladatelského prvního posušilovského období

zaměřeného podle programové stati F. Dudy (č. 1, roč. 1) k nabytí slohové i jazykové obratnosti v češtině a k zběhlosti v literárním styku s veřejností, se výrazněji profilovala 90. léta, v nichž se na pozadí znalosti světových literárních proudů i v M. projeví snahy mladé generace v čele se S. Bouškou po nové moderní katolické literatuře, začátek století, kdy se pozornost časopisu obrátila k podnětům vycházejícím z Florianovy Staré Říše (zejména soustavnými referáty a recenzemi děl z edice Studium), a posléze období po roce 1914 zájmem o díla autorů katolické Družiny literární a umělecké. Celkově však stavovský charakter M. a protektorství učitelského sboru i jiných autorit (F. Saleský, V. Šťastný, F. Bartoš) způsobily konzervativnost listu, kterou ozvlášťovaly v jednotlivých ročnících svou tvorbou nebo redaktorstvím jen rodící se osobnosti české literatury (J. Pospíšil, F. Drašar, K. Dostál-Lutinov, J. Deml, J. Š. Baar, A. Koudelka, A. Musil, S. Bouška, E. Masák, D. Pecka aj.). S vývojem společnosti se také prvotní horlivý boj bohoslovců proti vědeckému poznání postupně změnil ve vážnou polemiku s ním a pak i v apologii vědy vyúsťující v poznání, že je třeba vytvořit nový vztah kněze k přítomnosti a zejména prohloubit jeho vztah k soudobé vědě. Současné myšlenkové a literární proudy se v časopise projevovaly s jistou dvojnácností: studenti tíhli svými prvotinami k originalitě, k neobvyklosti, a zároveň epigonsky navazovali jako na umělecké autority na své nedávné předchůdce (J. Deml na O. Březinu a na výtvarné podněty F. Bílka, E. Masák pak zase na J. Demla atd.). Sušilova idea služby církvi a vlasti spolu s křesťansko-sociální myšlenkou se odrazily v prvním období časopisu hlavně v próze, v drobných povídkách z venkovského prostředí (V. Ambrož, A. Hrudíčka, J. Pospíšil, A. Vlček pod pseud. J. B. Záleský aj.). V *poezii* převládala vedle náboženských motivů tematika vzpomínky a stesku po rodné vsi, po matce i zemřelém příteli (V. Ambrož, F. Kadlčík, V. Kosmák, J. J. Vejchodský, F. Pěčka Místecký, J. Tumpach aj.). První básnické pokusy často jen v podobě veršovanék v duchu F. Sušila a poté i V. Hála (poezie jediná prošla všemi obdobími M. bez redukce), vystřídala od konce 80. let lyrika meditativní, mystická, přibýly i básně v próze; zvláště na přelomu století se projevil silný vliv prací O. Březiny, J.-K. Huysmanse i mystiky sv. Terezie. Přitom zejména reflexivní poezie ná-

božensko-moralistního charakteru působila strojeně. Zájem hlavně o francouzskou a ruskou literaturu navozovaly *překlady* (P. Verlaine, M. J. Lermontov); po několik ročníků přitahovali zájem časopisu konvertité, pojatí jako příklady utvrzující ve víře (J.-K. Huysmans, J. Jörgensen). Několik ročníků na přelomu století stálo ve znamení L. Bloye, E. Hella, F. Mistrala a R. B. Sheridan. Z anglické literatury pozornost vyvolali T. Moore a J. Milton Ztraceným rájem, z polské A. Mickiewicz a H. Sienkiewicz. Cizí literatury překládali nebo rozборы jim věnovali E. Brynych, F. Čech, J. Deml, F. Dohnal, M. Javorník, E. Masák, F. Odvalil, F. Světlík, J. Vraštil aj. Dominantní postavení v celém vývoji časopisu zaujímala literatura a její autoři, a to jak starší (B. Balbín), tak 19. století (J. Š. Baar, V. Beneš Třebízský, S. Bouška, O. Březina, S. Čech, X. Dvořák, K. Havlíček Borovský, K. Hlaváček, B. Jablonský, K. H. Mácha, J. S. Machar, F. Pravda, K. V. Rais, F. Sušil, A. V. Šmilovský, J. Vrchlický, J. Zeyer aj.) a postupně i století 20. (J. Čep). Práce o nich psali K. Bártovský, A. Bradáč, J. Deml, F. Drábek, L. Dýmal, A. Chroust, J. Josefík, J. Kalous, L. Kunte, A. Kupka, M. Lavička, E. Masák, A. Mlynář, A. Neumann, J. J. Novák, J. E. Říha, F. B. Vaněk, J. Vraštil, F. Zdráhal. Polemiky se týkaly ponejvíce J. Vrchlického a jeho „zaprodání cizím vlivům“. Proti němu se vyzdvihovali hlavně A. Heyduk, S. Čech a E. Krásnohorská. Později Vrchlický došel i zde uznání. V ročnících po 1. světové válce pak převládaly různorodé náboženské úvahy. Z autorů, kteří se i později věnovali literatuře nebo M. výrazněji ovlivnili, sem přispěli: V. Ambrož, J. Š. Baar (pseud. H. Podlešák), J. Bílý, J. Blokša, J. Bogar (pseud. Gabriel Ronaj), S. Bouška, A. Bradáč, J. Deml (i pseud. Jiří Polom), F. Dohnal, J. Dokulil, A. Dostál, K. Dostál-Lutinov, F. Drašar, X. Dvořák, A. Hlavinka, J. Hlobil, F. Holeček, V. Hornov, F. N. Hrachovský, F. Hrubý, A. Hrudíčka, M. Javorník, F. Kadlčík, J. Karník, F. Kašpar, A. Kolísek, V. Kosmák, A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), B. Květ, F. Kyselý, E. Masák, A. Musil, F. Odvalil, R. Parma (pseud. R. Lubinský), D. Pecka, F. Pěčka Místecký, J. Pospíšil, J. Sahula, J. Sucharda, F. Světlík, A. Svoboda, K. Škába, J. Tumpach, F. B. Vaněk (pseud. F. B. Stádlecký), F. Večeřa (pseud. V. F. Strážovský), J. J. Vejchodský, A. Vlček (pseud. J. B. Záleský), B. Zahradník (pseud. B. Brodský).

Mužik

LITERATURA: J. J. Vejchodský: Nárys vlasteneckého ruchu v kněžském semináři v Brně, alm. Růže Sušilova (1885); A. Dostál: ref. M., Lit. listy 1886, s. 251 + Ukázky z literárního života v seminářích českomoravských, Vlast 3, 1886/87, s. 318; J. Halouzka: Z let probuzení moravského, Vlast 4, 1887/88, s. 195; J. Flekáček: ref. M., Vlast 1896, s. 504; F. Rudolecký: Z dějin brněnského alumnátu, Obzor 1905, s. 347; B. Pátek: Na sklonku čtvrtého decennia M., Muzeum 40, 1905/06, s. 4; E. Masák: Účast brněnského alumnátu na národním a literárním probuzení Moravy, Muzeum 41, 1906/07, s. 109; J. Samsour: Dějiny brněnského alumnátu, Hlídká 1908, s. 893; Red. (K. Jeřábek): Úvodem, Ročenka bohoslovců československých (1921); S-ý (R. Suchý): K úpravě a obsahu M., Muzeum 53, 1921/22, s. 90; S. Bouška: List bohoslovcům, Muzeum 59, 1927/28, s. 71; J. Jančík: Náš program, Muzeum 65, 1933/34, s. 1; J. Slabý: Jaro – Concordia – M., Muzeum 67, 1935/36, s. 110 a pokr.; K. Šindelář: 70 let M. ve zkratce, Muzeum 70, 1938/39, s. 9.

mhs

Muzeum Království českého viz Národní muzeum

Augustin Eugen Mužik

* 15. 5. 1859 *Nový Hradec Králové* (Hradec Král.-N. H. K.)
† 31. 3. 1925 *Praha*

Lyrický a epický básník, reprezentant poezie ovlivněné dílem J. Vrchlického, přejímající i podněty z písněvé lyriky ohlasového typu, autor příležitostných básní, žánrových próz a aktovek, překladatel operních libret, publicista.

Byl pokřtěn Augustin. – Pocházel z rodiny truhláře. Od 1871 studoval na gymnáziu v Hradci Král., po maturitě 1879 na filoz. fakultě v Praze, studia nedokončil. Věnoval se literární činnosti, od poloviny 90. let pracoval v nakl. J. Otto jako redaktor časopisů (Besedy lidu, Ilustrovaný svět a jeho pokračování Světozor, později Zlatá Praha). Mimoto přispíval takřka do všech významnějších literárních časopisů. Aktivně se účastnil činnosti literárního odboru Umělecké besedy, 1887 byl spoluzakladatelem a stal se starostou Klubu čes. spisovatelů Máj (později Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj), pak zde pracoval ve výboru.

Mimoto psal též četné příležitostné proslovy k literárním a společenským jubileím. Patřil k autorům odměňovaným cenami ČAVU a Svatoboru. Za podpory Svatoboru vykonal 1889 cestu na evropský jih (Alpy, Jadran) a 1895 na Slovensko a do Haliče.

M. vstoupil do literatury v 80. letech poezí (*Jarní bouře, Hlasy člověka, Hymny a vzdechy* aj.) uplatňující normy lumírovské poetiky jak formální propracovaností verše a volbou nejruznějších strofických útvarů, tak orientací na rozmanité domácí i cizí látky, mezi nimiž dominoval tradiční legendický a baladický repertoár; v rámci této motiviky však M. vyjadřoval tytéž subjektivní pocity, zejména monotónně se vracející projevy pesimismu a světobolných nálad, jež byly vlastní dobovému novoromanismu (zvl. *Černé perly*). V jeho poezii se od počátku silně prosazovala reflexivní složka, oslabující spontánnost prožitku a mnohdy naplňovaná jen patetickými proklamacemi obecných idejí a verbalistními stereotypy; nepřilíš vynalézavá (ať abstraktní, ať naturalistická) obraznost jevila sklon k zvýrazňování zjednodušených kontrastů a protikladů básníka a „zrádného světa“, božského ideálu a démonické zloby, víry a skepse, chtěné naivity a rezervanecké pózy, rozporů národnostních a sociálních (tato zřetelnost M. postojů byla patrně i příčinou jeho dobové popularity). M. také usiloval psát „písně ve slohu národním“, jeho snaha však posléze vyústila v anachronický pokus oživit improvizacemi na lidové popěvky ohlasovou metodu (zvl. *Krůpěje rosy*). Mimoto charakteristickou součástí jeho tvorby byly četné příležitostné verše, které s rutinní pohotovostí psal k nejruznějším kulturním událostem a jubileím. V mezích žánrově drobnokresby všedního života, zdůrazňující morální protiklady města a venkova, zůstala jeho drobná próza (*Skvrny i paprsky* aj.) a dramatické práce (*Oni a ony* aj.), které ještě více než poezii charakterizuje abstraktní pojetí společenských rozporů a povrchní povahokresba. Jako překladatel se převodem libret podílel na uvedení řady cizích operních děl, několik ostatních překladů, s výjimkou díla O. Ludwiga, publikoval časopisecky (J. W. Goethe, A. Mickiewicz, E. A. Poe aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. E. Zachar, Catilina (Paleček), Ivan Pravý, J. Janský, J. Okorek, Zachar; -gg-, M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1893–1921); sb. Biblí k svobodě! (1883); Cesta

(1923–24); sb. Čechy 14 (1928); Čes. demokracie (1900); sb. Čes. poezie 19. věku 5 (1899); Čes. revue (1898–1900); Čes. Thalia (1887); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898 (1898); Divadelní listy (1882); Hlas národa (1887–90, 1901–06; mj. 1904 v příl. Nedělní listy překlad balad J. W. Goetha); Ilustrovaný svět, pokr. Světozor (1901–25); Jarý věk (1888); Koleda (Olomouc 1880); Květy (1880–1915; mj. překl. 1885 T. Moore: Z Irských melodií, s V. Černým, E. A. Poe: Havran, 1890 A. Mickiewicz: Znělky krymské); Lumír (1879–1904); Máj (1905–13); Malý čtenář (1892); sb. Mistr Jan Hus (1903); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); Národ sobě (1880); Nár. listy (1902); Niva (Brno 1891–96); Osvěta (1883–1921); Paleček (1882); Pokrok (1883); Právo lidu (1925); Rozhledy literární (1886–87); Rudé květy; Ruch (1879–88); Samostatnost (1914, 1924); Svět (1916); Světozor (1883–94, 1916); Šotek (1880); Švanda dudák (1888–1902); Topičův sborník (1917–23); Vánoční album (1881); Venkov (1916 až 30); Vesna (1888–96); Vzlet (1918–19); sb. Vzpomínky na Svatopluka Čecha (1908); Zábavné listy (1888, 1891); Zlatá Praha (1884–1924); Zvon (1904–25); Ženský svět (1919). ■ KNIZNĚ. *Beletrie*: Jarní bouře (BB 1882); Hlasy člověka (BB 1883); Balady a legendy (BB 1884); Květy polní (BB 1887); Hymny a vzdechy (BB 1892); Černé perly (BB 1893); Písně života (BB 1894); Trosky života (PP 1894); Epištola českému dělnictvu (B 1897); Skvrny i paprsky (PP b. d., 1898); Krůpěje rosy (BB 1902); Duchu Husovu (BB 1903); Hymna sokolská (B 1912); Tichá dramata (PP b. d., 1913); Pravda (D 1918); Zlomené okovy (PP 1919); V orlím hnízdě (D b. d., 1919); Postavy a děje (BB b. d., 1920); Oni a ony (DD b. d., 1921); Pod ledem (P 1922); Návrat z vojny, Pravda, V předvečer (DD b. d., 1925); Národnosociálního dělnictva hymna (B b. d.). – *Překlady*: P. A. Viskarot: Démon (oper. libreto, 1885, podle M. J. Lermontova, hudba A. G. Rubinstein); A. H. J. Duveyrier: Zampa nebo Mramorová nevěsta (oper. libreto, 1889, hudba L. J. F. Herold); A. S. Puškin: Rusalka (oper. libreto, b. d., 1889, hudba A. S. Dargomyžskij); A. E. Scribe: Prorok (oper. libreto, 1889, hudba G. Meyerbeer) + Černé domino (oper. libreto, 1891, hudba D. F. E. Auber) + Němá z Portiči (oper. libreto, 1891, hudba D. F. E. Auber); É. Ph. Devrient: Jan Heiling (oper. libreto, 1890, hudba H. Marschner); M. I. Čajkovskij: Jolanta (oper. libreto, 1894, hudba P. I. Čajkovskij); F. von Suppé: Dívčí ústav (oper. libreto, 1895); A. Liorat: Nevinné ovečky (libreto k vaudevillu, 1896, hudba L. Varney); A. Wette: Pohádka o perníkové chaloupce (oper. libreto, 1896, hudba E. Humperdinck); J. F. Kind: Čarostřelec (oper. libreto, 1897, hudba C. M. von Weber); O. Ludwig: Mezi nebem a zemí (1898); A. P. Borodin: Kníže Igor (oper. libreto, b. d., 1899); L. German: Goplana (oper. libreto, b. d., 1899, podle básně Balladyna J. Słowackého, hudba W. Żeleński); M. Carré, J. Barbier: Hamlet (oper. libreto, 1900, hudba A. Thomas). ■ SCÉNICKY.

Libreto: A. Pásztor: Naše babička (1908, podle G. Csikyho, hudba R. Mader; překl. s G. N. Mayerhoferem). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Českobrodské listy (1885–86), Besedy lidu (1893–1908), Ilustrovaný svět (1901–04), pokr. Světozor (1905–25, 1914–20 s O. Štáflem a J. V. Ottou; 1919 dubnové číslo s tit. Těšínsko, i sep.), Zlatá Praha (1917–19); *kalendář*: Kalendář Besed lidu (1895, zábav. část); *knížnici*: Knihovna Besed lidu (1894–98). ■

LITERATURA: ● ref. Jarní bouře: O. M. (Mokry), Květy 1882, s. 756; -ý. (J. Vrchlický), Lumír 1882, s. 528; ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 558; Čch., Světozor 1882, s. 598; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 12 ●; ● ref. Hlasy člověka: E. M. (Mířiovský), Lumír 11, 1882/83, s. 240; O. M. (Mokry), Květy 1883, s. 745; J. Penžek, Lit. listy 1883, s. 137; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 89 ●; ● ref. Balady a legendy: B. Frída, Květy 1884, sv. 1, s. 739; B. Č. (Čermák), Lit. listy 1884, s. 89 ●; Č. (L. Čech): ref. Květy polní, Lit. listy 9, 1887/88, s. 59; ● ref. Hymny a vzdechy: -a. (F. V. Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 575; F. X. Šalda, Lit. listy 14, 1892/93, s. 325 → KP 1 (1949); J. Karásek, Niva 1893, s. 142 ●; ● ref. Černé perly: J. Karásek, Lit. listy 14, 1892/93, s. 85; F. Skalík, Hlídky lit. 1894, s. 260 ●; ● ref. Písně života: J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 135; -a. (E. Frída, tj. J. Vrchlický), Lumír 23, 1894/95, s. 95; Kj. (F. V. Krejčí), Niva 5, 1894/95, s. 417; an. (A. Procházka), MR 1894/95, sv. 1, s. 45; J. J. Veselý, Vlast 11, 1894/95, s. 84 ●; jv. (J. Vodák): ref. Trosky života, Lit. listy 1895, s. 117 + ref. Skvrny i paprsky, Lit. listy 19, 1897/98, s. 201 a 217; ● ref. Krůpěje rosy: V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 122; E. Krásnohorská, Osvěta 1903, s. 266 → Výbor z díla 2 (1956); J. Rowlanski (A. Bačkovský), Lumír 1903, s. 196 ●; E. Krásnohorská: ref. Duchu Husovu, Osvěta 1904, s. 174; ● k padesátinám: A. Pražák, Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 405; vbk. (V. Brtník), Čes. svět 5, 1908/09, č. 32; -a., Máj 7, 1908/09, s. 408 ●; ● ref. Tichá dramata: -ejč. (J. Krejčí), Naše doba 21, 1913/14, s. 272; F. Sekanina, Zvon 14, 1913/14, s. 445 ●; m. (M. Majerová): ref. Pravda (insc.), PL 27. 2. 1918; ● k šedesátinám: -pa. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 475; A. N. (Novák), Venkov 15. 5. 1919 ●; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Zlomené okovy, Zvon 20, 1919/20, s. 15; ● nekrology: -vb. (V. Brtník), Topičův sborník 12, 1924/25, s. 379; -och. (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 419; S. (F. Skácelík), Lumír 1925, s. 168; A. N. (Novák), LidN 1. 4. 1925; an. (J. Hora), RP 2. 4. 1925; Rčk. (A. Roček), Samostatnost 10. 4. 1925 ●; V. Brtník: ref. Návrat z vojny, Pravda, V předvečer, Venkov 17. 9. 1925; E. Lešhrad: Vzpomínka na A. E. M., Naše kniha 1929, s. 166; A. Klášterský in Vzpomínky a portréty (1934); A. N. (Novák): Zapomenutý básník, LidN 31. 3. 1935; A. Bejblík: České překlady Havrana, in E. A. Poe: Havran (1985); (všk) (V. M. Pešina): Dva proslulí novohradečtí rodáci, Hradecké noviny 25. 2. 1994.

et

Mužik

Bohumil Mužik

* 27. 5. 1881 *Slaný*

† 1931 *Praha*

Překladatel ruské prózy, jeden z prvních tlumočnicků sovětských autorů 20. let.

Podepisoval se i Dr. Boh. Mužik. – Pocházel z početné rodiny, otec byl slévač. M. studoval na reálném gymnáziu v Praze-Smíchově (mat. 1900) a 1900–04 na Filoz. fakultě UK (biologie, geologie, matematika, francouzština, čeština); poté žil půl roku v Paříži. S aprobační pro nižší střední a měšťanské školy začal učit jako suplující profesor 1903/04 (češtinu a němčinu, patrně s nástupem až v 1904) na reálce v Náchodě, 1904/05 na reálce v Brně (češtinu a francouzštinu), 1905/06 na obchodní akademii v Hradci Králové; 1906 se poprvé marně ucházel o redaktorské místo u V. Rezníčka, tehdy vydavatele katolického listu Týden. 1906–07 učil – stále jako suplent – na reálce v Uherském Brodě; 1907 opakoval žádost o redaktorské místo a přestěhoval se do Prahy, kde patrně několik let žil jako recenzent a publicista. Asi od 1910 pobýval delší dobu v Rusku, kde se zajímal o divadlo (uveřejňoval o něm informativní články v čas. Divadlo); znovu se tam dostal pravděpodobně za 1. světové války a jako tragické trauma prožil dobu revoluce a občanské války. Za pobytu v Rusku působil mj. jako profesor reálky v městě Jejsk v Kubáňské oblasti, seznámil se s řadou žijících spisovatelů a poznal svou budoucí ženu Valentinu (její jméno využíval pro svůj pseudonym); patrně vlivem všech těchto okolností přestoupil k pravosláví. Do ČSR se vrátil 1921, do 1926 bydlel a jako učitel pracoval v Rakovníku, odkud později dojížděl za zaměstnáním do Prahy; 1926–29 byl mj. ředitelem studentské kolonie na Letné. 1930 měl stálé bydliště v Praze, zaměstnán byl jako ředitel vysokoškolských kolejí v Bratislavě. 1931, pravděpodobně v době svých padesátin, ukončil život sebevraždou.

V prvním desetiletí 20. století se M. začal prosazovat jako publicista, recenzent, divadelní referent a časopisecký překladatel specializující se na ruskou oblast; následně vznikly i jeho první knižní překlady (M. P. Arcybašev, L. A. Čarskaja). 1914–21 nepublikoval časopisecky ani knižně; ještě za pobytu v sovětském Rusku se však snažil zasílat své překlady čes-

kým nakladatelům (v LA PNP se z té doby dochoval v rukopise román L. Andrejeva Jidáš Iškariotský). M. literární aktivita vrcholila v posledních deseti letech života soustavnou a často objevnou překladatelskou činností, využívající jak znalosti soudobé ruské literatury, tak kontaktů s jejími autory. Na základě osobní korespondence (s K. Fedinem, M. M. Zoščenkem aj.) dostával autorizaci pro své překlady; někdy překládal přímo z rukopisu (např. V. Rosenberga). Přes duševní vyčerpanost, kterou přičítal útrapám za pobytu v sovětském Rusku, se M. angažoval při vzniku a profilování několika edic (Nová ruská knihovna, Ruská novina, Nová knihovna světové literatury) hlavně upozorňováním na autory a knihy u nás dosud neznámé, které pak někdy i sám překládal (K. Fedin: *Města a roky*). Díky M. iniciativě (podporované B. Mathesiem) se v češtině např. objevila díla tzv. bezsyzetové prózy (K. Fedin, B. Pilňak), značný ohlas v intelektuálnějším kruhu vzbudily např. Babelův „filmový román“ *Beňa Kryk*, Gorkého memoáry *Lidé a osudy*, Tyňanovův životopisný román *Smrt brejlatého vezíra*; vedle tehdejších literárních novinek překládal M. i ruskou klasickou prózu (L. N. Tolstoj, F. M. Dostojevskij, A. P. Čechov). Jeho překlady se vyznačovaly snahou vystihnout atmosféru originálu a evokovat jeho „ruskost“; snažil se toho docílovat např. „ruským“ slovosledem zejména na exponovaných místech v textu (přímé řeči, incipity kapitol, odstavců), někdy způsobem oslovení i nadužíváním deminutiv. Z existenčních důvodů překládal M. výjimečně i z francouzštiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bohumil, Tautin, Tautris, V. A. Lentin, V. A. Lentina; B. M., Mžk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach studentské kolonie na Letné (1930); Čes. slovo (1909); Čes. kraj (1912–13); Dělnická besídka (1909); Divadlo (1910–12); Host (1925–27); Letem světem (1929–30); Lit. noviny (1927); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1928); kal. Národní pohádkář z říše povídek, pohádek a bájí... na rok 1912; Nové Rusko (1926, první český překlad K. Fedina); Rozhledy (1909); Rozkvět (1911–12, 1923); Světozor (1928); Svoboda (Kladno 1928–30); Šotkova mošna (1913); Tvar (1927–28); Vlast (1915, 1921); Ženský svět (1914); – posmrtně: Právo lidu (1936); Rudá záře (1936); Svět sovětů (1948). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: M. P. Arcybašev: *Dělník Ševyrev* (b. d., 1910, s F. Mězlem); L. A. Čarskaja: *Lesní zínka* (b. d., 1913); K. Fedin: *Města a roky* (1926) + *Transvaal* (1928) + *Bratři* (1929); I. E. Ba-

bel: Beňa Kryk (1927); M. Dekobra: Kníže nebo clown (1927, pseud. V. A. Lentina); F. M. Dostojevskij: Zločin a trest (1927); V. G. Lidin: Bílé noci (1927); P. Romanov: Děťství (1927) + Vesna, Láska (1927); M. M. Zoščenko: Vázení občané! Obrázky z ruského sovětského života (1927) + Svatba a jiné povídky (1927); A. P. Čechov: Drama na lovu (1927) + Můj život (1929, s. překl. Ž. Pohorecké; obs. i P Černý mnich); I. A. Bunin: Pán ze San Franciska a jiné povídky (1928, s. H. Růžickovou-Váňovou); M. Gorkij: Lidé a osudy. Vzpomínky a zápisky z deníku (1928); L. N. Tolstoj: Vojna a mír 1 (1928); V. I. Němirovič-Dančenko: Přeludy bahna (1928) + Bankovní dům Laube a spol. 1, 2 (1929); O. D. Forš: Tajemný vězeň Alexejevské pevnosti (1929); G. de Maupassant: Silná jako smrt (1929); B. Pilňak: Mahagonový nábytek (1929); V. Rosenberg: Ruští publicisté devatenáctého století (1929); K. Miklaševskij: Zvukové kino (1930); J. N. Tyňanov: Smrt brejlatého vezíra 1, 2 (1930); A. Marczyński: V podzemí Kartaginy (výt. nezjišť.). ■

LITERATURA: an. (M. Zahrádka): Hledá se pozůstalost, LitN 1958, č. 7 + M. Zahrádka: Kdo u nás první překládal Fedina?, Praha–Moskva 1962, s. 177 + Konstantin Fedin u nás, in Sovětská literatura a my (1981, s. 32); O. Richterek: K překladatelským interpretacím Čechovova Černého mnicha, Českosl. rusistika 1986, s. 17.

mhs

Frank **Mužik** viz Ivan **Krahulík**

Karel **Mužik**

* 21. 5. 1902 Vršovice (Praha-V.)

† 12. 3. 1977 Praha

Autor románů a povídek, zaujatý napětím mezi skutečností a snem a psychologii lidských kolektivit.

Pocházel z rodiny železničního úředníka a příležitostného kabaretiéra. Po maturitě na reálce v Praze-Vinohradech (1922) a absolvování odborného železničního kursu působil zprvu jako výpravčí na stanicích v okolí Prahy (Satalice, Senohraby, Hostivař), od 1926 (kdy se též oženil) v Praze v oboru účetnictví na ředitelství ČSD, od 1935 na min. železnic, od 1953 na min. financí a od konce 50. let v Ústředním úřadě státní kontroly a statistiky; tehdy také působil externě na Vysoké škole železniční. Do penze odešel 1976. K jeho literárním přátelům patřili

zejména F. Kocourek a autoři obdobně zaměstnaní na železnici (J. Čarek, J. Hons, E. F. Míšek, J. Sekera). Byl členem Uměleckého sdružení železničářů, začátkem 30. let údajně redigoval (anonymně) časopis Železniční úředník. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Ústředním zájmem M. beletrie byl vztah mezi reálnou a vysněnou skutečností. Autor jej zkoumal z různých stran a v různých podobách: sen žitý jako hlubší, intenzivnější skutečnost i sen bezohledně prosazovaný a tím stávající realitu rozvracející, skutečnost brutálně ničící životní sen i skutečnost odhalující falešnost životního snu. V přímočaře fabulované prvotině z železničářského prostředí (*Člověk není sám*) poměřoval M. skutky a tužby svých postav mravními principy povinnosti, přátelství a solidarity. V pěti povídkách (*Prsten věrnosti*), zapadajících do vlny dobového psychologismu, nalézal v napětí mezi realitou a snem příčinu časté paradoxnosti lásky, a to jak milostné, tak mateřské. V slohově kultivovaném románu *Než vyjde slunce*, situovaném na českou vesnici roku 1938 a prvních okupačních let, evokoval nepoměr mezi životními okolnostmi a životními záměry v situaci, kdy v sobě uzavřený vesnický svět je nečekaně podroben zkoušce velkými dějinami. V individuální psychologii se M. zaměřoval především na nesoulad mezi dojemem, jímž člověk působí navenek, a pravým (složitým, bohatým) obsahem jeho nitra. Osobitější byl však v očividném zájmu (viz už nadpis románové prvotiny) o kolektivní psychologii lidských seskupení, jak těch stálějších a homogennějších (rodina, pracovní parta, obyvatelé jednoho domu nebo jedné vesnice, ilegální skupina), tak těch „unanimisticky“ nahodilých a chvilkových (osazenstvo nemocničního pokoje, ženy čekající na rentgenové vyšetření, herci kočovné společnosti při hostině pořádané mecenášem apod.). V tomto směru se M. poučoval ze současné české prózy: jeho prvotinu zjevně ovlivnila Čapkova První parta, houstnoucí atmosféru kolektivního znepokojení v druhém románu patrně inspiroval příklad Řezáčova Svědka. – Dříve než se stal knižně publikujícím prozaikem, tiskl M. časopisecky verše, fejetony, povídky a články o literatuře, ve 30. letech uspěl se svými rozhlasovými hrami (Pozdní host – psán s E. F. Míškem, Smrt a Edison, Válka se ještě neskončila), 1943 natočil podle jeho námětu *Mezi dnem a nocí* režisér F. Čáp film *Tanečnice*.

Myslík

PSEUDONYM, ŠIFRA: Kamil Mušek (společně psané práce s E. F. Míškem); K. M. ■ **PRÍSPĚVKY in:** Čes. slovo (1931–32); Loutkářská ročenka 1926; Magazín DP (1933–36); Nár. osvobození (1929–30, 1937); Naše loutky (1925); Naše železnice; Panoráma (1933–36); Pramen (1925–26); Právo lidu (1925–32); kal. Rolník na rok 1949; Středoškolský úředník; Studentský časopis (1922); sb. Vám ve vlaku (1938); Volnost (studentský rozmnož. čtrnáctidenník, 1918, deb.); sb. Zpěv nad kolejemi (1941); Železniční noviny; Železniční úředník; Žijeme 1931, 1932. ■ **KNIŽNĚ. Beletrie:** Člověk není sám (R 1943); Prsten věrnosti (PP 1947); Než vyjde slunce (R 1948). – *Ostatní práce:* Evidence odvodů a přidělů v hospodářských organizacích (1959, s J. Kolářem); Aktuality z účetní evidence a hospodaření podniků (1961, se Z. Bruderem); Účetní evidence dopravních organizací a její současná praxe (1963, s V. Šimkem a J. Zikmundem); Účetnictví (učebnice, 1968, s E. Kaupou a J. Hadravou). ■

LITERATURA: ● ref. Člověk není sám: K. Polák, Praha v týdnu 2. 12. 1943; V. T. (Tichý), Nár. práce 9. 1. 1944; bk, Nár. politika 24. 1. 1944; Jak., Čes. slovo 23. 2. 1944; J. S., A-Zet 6. 3. 1944 ●; ● ref. Prsten věrnosti: F. H. (Hampl), Kulturní politika 3, 1947/48, č. 30; Fg., Čes. osvěta 1948, s. 145 ●; ● ref. Než vyjde slunce: F. H. (Hampl), Práce 27. 1. 1949; cd (J. Hrabák), Rovnost 10. 7. 1949; M. Filip, Kulturní politika 1949, č. 8; F. Swidzinski, NŽ 1949, č. 2 ●.

jo

Julius Myslík

* 25. 9. 1877 Sušice

† 31. 8. 1938 Praha

Autor satirických veršů, humoristických textů a životopisných prací; novinář.

Podpisoval se též J. Myslík-Bodlák. – 1892–96 absolvoval stavitelské oddělení Vyšší průmyslové školy v Praze. Poté pracoval jako asistent v několika stavitelských kancelářích. Od 1896 byl zaměstnán v redakci soc. demokratického deníku Právo lidu, od 1898 redigoval satirický časopis Šlehy. 1900 se stal účetním úředníkem (posléze vedoucím účtárny) Okres. nemocenské pojišťovny (později byl tajemníkem Penzijního ústavu zaměstnanců nemocenských pojišťoven) v Praze. 1904 byl spoluzakladatelem a předsedou spolku Augustin Smetana a následně 1906 spoluzaložil Čes. sekci Volné myšlenky, působil jako předseda jejího ústředního výboru a redigoval volnomyšlenkářská

periodika (od 1905 Volná myšlenka, od 1908 Havlíček, od 1911 Neruda). 1916 byl uvězněn a posléze internován v rakouském Mittergrabenu. Po válce opět působil jako novinář a redaktor ateistických a socialistických časopisů.

Jako beletrista M. tiskl (časopisecky a v souboru *Bodláčů*) humoristické verše, epigramy, anekdoty a hříčky, s výrazným sklonem k antiklerikalismu a k politické satirě, v intencích sociálního a dělnického hnutí na přelomu století (pro jeho účely vydal též tendenční výbor agitační poezie a lidových písní *Dělnické písně*). V podobném duchu se nesla i jeho novinářská a popularizační činnost úzce spjatá s volnomyšlenkářskými ideály společenské, politické a hospodářské rovnosti a s dobovými snahami soc. demokratické žurnalistiky. M. napsal řadu propagačních brožur, přičemž v některých aktualizoval odkaz osobnosti hegelianského filozofa a novináře A. Smetany (1814–1851); soustředil se však pouze na jeho působení v revolučním roce 1848 a na jeho proticírkevní radikalismus, aniž důsledněji zhodnotil význam Smetanova díla pro českou kulturu. Nejvýznamnější M. prací je kniha *Antonín Pravoslav Veselý*, v níž rozsáhlý životopis předčasně zemřelého představitele lidového socialistického novinářství doplnil výběrem z jeho časopiseckých i dosud nepublikovaných článků a fejetonů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bodlák (humorist. texty), Budil (publicistika), J. Bodlák, J. Budil, Julius Bodlák; B., bk., J. M., jm. ■ **PRÍSPĚVKY in:** sb. *Dělnické písně* (1903); Havlíček (od 1908); sb. *Kongres Volné myšlenky v Praze 1907* (1908); Neruda (1911–14); Právo lidu (od 1896); Rašple (Brno 1891); Rudé květy (od 1901); Sociální úkoly (1925–27); Svob. zednář (1925–29); Šlehy (1898–99); Volná myšlenka (od 1905); Zář (1897). ■ **KNIŽNĚ. Beletrie:** Bodláčů (BB 1897, pseud. J. Bodlák). – *Ostatní práce:* Český kněz (studie o A. Smetanovi, 1897); Epištola o zrádcích lidu českého (1900); Úkoly mládeže (1900); K padesáté výroční vzpomínce úmrtí Augustina Smetany (1901, spolu s tit. S. K. Neumann: Epištola k římským); Antonín Pravoslav Veselý (životopis, 1905, s výborem článků a fejetonů A. P. V.); Co je to Volná myšlenka? (1907, pseud. Budil, s J. Kalivodou, tj. F. Vodsedálkem); Otcové Volné myšlenky (1907, s K. Pelantem). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Šlehy (1898–99), Volná myšlenka (1905–10, 1919), Havlíček (1908–14, 1920–21), Neruda (1911–14), Sociální úkoly (1925–27), Svob. zednář (1925–29); *knihnici:* Knihovna Volné myšlenky (1906–23); *sborník:* Světový kongres Volné myšlenky v Praze 1907 (sb. referátů, 1908). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:**

Dělnické písně (výbor BB a lid. písní, 1903); Listy katolického kněze abiturientům a jich rodičům před volbou povolání (1907, pseud. Budil). ■

LITERATURA: an. (F. V. Krejčí): ref. Bodláč, PL 1. 2. 1898; L. Arleth: ref. ed. Dělnické písně, Srdce 3, 1903/04, s. 103; ● ref. Antonín Pravoslav Veselý (2. vyd.): an., Akademie 11, 1906/07, s. 388; Nc. (J. K. Němec), Přehled 5, 1906/07, s. 755 ●; A. M. Píša: ref. Český kněz (2. vyd.), Červen 1921, s. 255.

pš

Na pomezí

1885

Regionální almanach na podporu české menšiny v pohraničí, jemuž účast předních představitelů literatury měla dodat celonárodní dosah.

Sborník s podtitulem Almanach čes. besedy v Teplicích ve prospěch Čes. domu uspořádal tehdejší teplický učitel matiční školy, spisovatel J. Klecanda. Vyšel v době rostoucího národnostního napětí v severočeské oblasti a byl projevem aktivizace tamní české menšiny sdružené v Čes. besedě i v dalších spolcích. Jeho bezprostředním účelem bylo získat prostředky na výstavbu Čes. domu v Teplicích, jenž se měl stát reprezentačním shromažďovacím a kulturním střediskem českého živilu i místem sloužícím k rozvíjení kontaktů s lázeňskými hosty ze slovanských zemí. Almanach sice vznikl jako krajová podpůrná akce, sledoval však obecnější cíle, zejména chtěl upozornit veřejnost ve vnitrozemí na postavení českého obyvatelstva v pohraničních oblastech.

Almanach podával čtenářsky zajímavou mozaiku obrazů a svědectví o životě Čechů na Teplicku, o přírodních krásách, památkách a historii tohoto kraje, vyhlášeného za „uzavřené území“ Němců, a vyjadřoval i v příspěvcích tematicky nevázaných regionem vůdčí ideje národní jednoty a slovanské solidarity. K jeho aktuálnímu účínu i čtenářskému úspěchu měla přispět účast některých předních spisovatelů. Zároveň se tak manifestoval svazek regionální kultury s kulturou celonárodní. V almanachu je rovnoměrně zastoupena poezie, próza a texty informativní (převážně místopisné). V duchu poslání almanachu vůdčí tón i téma *poezii* udávají řečnická gesta apostrofu-

jící národní půdu (též jako přední výspu Slovanstva), adorující projevy českého života, vyjadřující přesvědčení o lepší národní budoucnosti pohraničí nebo uchylující se k aktualizující alegorii (A. Heyduk, S. A. Košťál i pod šifrou -ál., E. Špindler). Podobně vyznívá i elegie A. Sovy (pseud. Ilja Georgov) nad osudem baltských Slovanů. Proti tomu báseň J. Vrchlického oslavuje pohádku jako útvar, jenž pomáhá poezii povznést se nad prázdnotu všední skutečnosti. V *prozaické části* převažují sentimentální žánrové obrázky (H. Klíma, J. L. Turnovský), z nichž některé se bezprostředně váží k poslání almanachu líčením těžkého národního i sociálního postavení dělníků v Podrudohoří (J. Klecanda, J. Rašín). Jejich obdobou ve verších je příspěvek M. A. Šimáčka. Slovanská tematika je ve sborníku zastoupena pojednáním E. Jelínka o pobytu A. Mickiewicze v Karlových Varech a příběhem o putování po Hercegovině J. Třeštíka. Vedle historické povídky (Kolda Malínský) portrét dvou protikladných, leč vzájemně se doplňujících povah, jedné teskně do minulosti zahleděné a druhé vírou v lepší časy naplněné, podala v psychologické arabesce T. Nováková. Publikace přináší též zevrubná místopisná pojednání a črty a je proložena informativními statěmi o českých menšinách na severu, jejich spolkovém životě a předních organizátorech. Texty provázejí vyobrazení F. Bízy a A. J. Levého. *Místopisnými a informativními statěmi* přispěli V. Hübner, J. Klecanda (šifra J. K.), J. Šulista, R. Treybal a šifra P.

LITERATURA: ● ref. Na p.: B. Čermák, NL 8. 1. 1885; △ (J. Neruda), NL 25. 1. 1885 → Česká společnost 5 (1971); S., Květy 1885, sv. 1, s. 375; A. Ruda, Lit. listy 1885, s. 60 ●.

et

Tekla Náhlovská

* 23. 9. 1847 Kralovice u Plzně

† 11. 8. 1916 Praha

Autorka situačních komedií a frašek z venkovského a maloměstského prostředí.

Rozená Oliwierusová. – Narodila se v rodině kupce. 1870 se provdala za Antonína N., úředníka banky Slavie, a žila v Praze.

Najbrt

Dramatická tvorba N. těží ze situační komiky a z prostředků charakteristických pro frašku ze soudobého života, jako je tajemství a převlek. V jednoduchých příbězích nebohaté fabule, zakotvených ve venkovském (*Paní představená*) nebo maloměstském prostředí (*Výstavní los aneb Honba na ženicha*, *Defraudanti*) a zalidněných řadou ze skutečnosti dobře odpozorovaných figur a figurek, jsou zobrazeny jevy příznačné pro českou společnost přelomu století: vztahy mezi lidmi rozkládané sociálními předsudky, pragmatismus v myšlení a jednání, moc peněz zasahující rušivě do života jednotlivce, ztráta národního uvědomění a pokleslé vlastenectví, ženská emancipace. Kladení těchto otázek v rámci veseloherního žánru vyústilo často v moralitu. Maďarizační tendence a problematika odnárodňovacího procesu na slovenském venkově je ztvárněna ve hře *Pan notárko*.

KNÍŽNĚ. *Beletrie*: *Výstavní los aneb Honba na ženicha* (D 1892); *Prohráno, vousy dolů! aneb I chudý lid má svou čest* (D 1893, i prem.); *Paní představená* (D 1896); *Defraudanti* (D 1902); *Pan notárko* (D dle námětu K. Kálala, 1905). ■

bs

Gisela Náchodská

* 7. 11. 1856 *Náchod*

† 4. 6. 1923 *Brno*

Prozaička čerpající látku ze zkušeností získaných v Rusku, fejetonistka a spisovatelka pro mládež.

Vl. jm. Leonarda Gabrlová. – V mládí byla vychovatelkou v Rusku, odkud také převážně čerpala náměty ke svým pracím. Většinu svého života strávila v Brně, kde učila cizí řeči, podílela se na národním dění a stala se zakladatelkou několika kulturních spolků.

Středem uměleckého zájmu N. byl život na ruském venkově v poslední třetině minulého století, který poznala z autopsie, zvláště životní styl české menšiny v Rusku, problematika židovská a otázky ženské emancipace. Poměrně široké spektrum námětů zobrazovala se smyslem pro dobře odpozorovanou skutečnost a hlubší, psychologicky odstíněnou kresbu postav. Nejrozsáhlejší próza *Ubohý Ilja* se snaží na milostném příběhu dobrat vztahu me-

zi morální pokleslosti a sociální determinací člověka, reflektuje dobovou úlohu ženy ve společnosti a nezapře přítom autorčina romantická východiska ani vliv, který na ni mělo pojetí viny a trestu u Dostojevského. Filantropickou činností a moderně pojatým feminismem byla podnícena próza *Oklikou*, sentimentalita charakterizuje povídku pro mládež *Zlatý křížek*, založenou na motivu viny a odpuštění. Jako fejetonistka těžila N. látku z ruských zkušeností i z venkovského života na Náchodsku. V pozůstalosti, kterou chová LA PNP, se mj. uchoval rukopis dramatu *Písně nezpívané*.

PŘÍSPĚVKY *in*: *Budečská zahrada* (1889); *Lid. noviny* (1904–11); *Nár. listy*; *Nár. obzor* (1910); *Nár. politika*; *Pražské úřední listy*, příl. *Pražský deník* (1896–97, *Povídky*); *Vesna* (1892–95); *Zlatá Praha* (1888–94; 1888 *Ze zápisů Česky na Rusi*). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Ubohý Ilja* (P b. d., 1890); *Oklikou* (P b. d., 1893); *Zlatý křížek* (P pro ml., 1897). ■

LITERATURA: ● ref. *Ubohý Ilja*: V. Rokos, *Lit. listy* 12, 1890/91, s. 127; F. Šubr, *Vlast* 7, 1890/91, s. 902; A. V. (Vrzal), *Hlídky lit.* 1891, s. 320 ●; an.: nekrolog, *Naše kniha* 1923, s. 88.

bs

Václav Najbrt

* 16. 6. 1886 *Jeseník* u Poděbrad

† 22. 10. 1942 *Berlín* (Německo)

Básník, autor legionářských memoárů, překladatel z ruštiny.

Otec byl zedník. N. absolvoval gymnázium v Ml. Boleslavi (mat. 1907) a po studiích češtiny a němčiny na filoz. fakultě v Praze (do 1911) učil v Mělníku na obchodní škole, na Československé akademii obchodní v Praze a působil jako lektor ruštiny na pražské univerzitě a vysoké škole obchodní. Po vypuknutí 1. světové války se dostal jako jednorozční dobrovolník na ruskou frontu, kde byl zajat a internován v různých táborech. V Berezovce založil zajateckou organizaci, pak vstoupil do legií a stal se komisařem 1. divize (mj. vyslán k Trockému urovnat konflikt se Sověty). Po návratu se věnoval rusistice (doktorát prací *Dviženija ruskogo udarenija, oreimušestveno v imenach suščestvitelnych*, 1923), působil na smíchovském gymnáziu a 1927 získal místo ře-

dítele na obchodní akademii v Uherském Hradišti. V září 1939 byl nacisty zatčen jako národní rukojmí a tři roky vězněn v Breslau (Wrocław). Zemřel v berlínské věznici den před stanovenou popravou.

Téměř celá původní literární tvorba N. byla rozhodujícím způsobem určována válečnými zážitky a zkušenostmi. Kromě dvou knih vzpomínek na pobyt v zajateckém táboře (*Berezovka*) a na politický vývoj v legiích (*Rozlet a rozlom sibiřského bratrstva*) vydal dobové agitační verše dokumentárního významu (*Zabajkalské verše*) a pokusil se i o baladizovaný obraz válečného požáru a frontových útrap, které reflektoval jako vládu temných a osudových sil drtících nepřipraveného a bezmocného jedince (*Zapomnit chtějí země i obloha*). Výjimku představuje pouze intimní lyrika sbírky *Zlaté kapradí*, evokující melodickým veršem paralely přírody a milostného citu. N. je též autorem překladů A. S. Puškina a J. A. Krylova.

PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (1939); Právo lidu (1936); sb. Zborov 1917–1937 (1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Berezovka (paměti, 1924; obs. i oddíl Sibiřské verše, výbor legionářské lyriky); Zapomnit chtějí země i obloha (BB 1932); Zlaté kapradí (BB 1933); Rozlet a rozlom sibiřského bratrstva (paměti, 1936); Zabajkalské verše (BB 1938). – *Překlady*: A. S. Puškin: Kapitánská dcerka (1937); Bajky J. A. Krylova (1939). – *Ostatní práce*: Cvičebnice ruského jazyka pro obch. akademie a školy střední (1924); Stručné dějiny ruské literatury (1925); Učebník ruského jazyka (1925); Russkaja komerčeskaja korrespondencija (1926); Rusko-český slovník (1938). ■

LITERATURA: chb (V. Cháb): ref. Berezovka, NO 27. 3. 1924; ● ref. Zapomnit...: V. H. (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 546; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 153; V. Opatrný, Střední škola 13, 1932/33, s. 158; J. V. Sedlák, Venkov 3. 1. 1933 ●; ● ref. Zlaté kapradí: V. H. (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 542; A. N. (Novák), LidN 13. 5. 1934 ●; K. J. (Juda): ref. Rozlet a rozlom..., Střední škola 16, 1935/36, s. 331; ● ref. Zabajkalské verše: j. p. (J. Pilař), Rozhledy 1938, s. 72; hjk (J. Hájek), LidN 16. 3. 1938 ●; F. Tichý: nekrolog, NO 8. 8. 1945.

jz

Nakladatelské družstvo Máje

Působnost 1901–1949

Prážské beletristické nakladatelství založené Spolkem českých spisovatelů beletristů Máje, od počátku

30. let součást vydavatelských podniků A. Vaňouse, nakonec krátce nakladatelství Syndikátu českých spisovatelů s titulem Máje; knihkupectví.

Na ochranu svých zájmů založili čeští spisovatelé 1887 Spolek českých spisovatelů beletristů Máje, jenž 1894 otevřel svou Divadelní agenturu, 1898 vytvořil svůj Penzijní fond a pro vydávání knih a časopisů na valné hromadě 24. 11. 1901 ustavil *Nakladatelské družstvo Máje v Praze* (dále NDM) jako společenstvo s ručením omezeným. Jeho předsedou byl zvolen V. Štech, členy správního výboru J. Borecký, A. Černý, J. Červenka, J. S. Guth-Jarkovský, F. Herites, I. Hořica, R. J. Kronbauer, J. Vrchlický; náhradníky V. Mrštík, A. Klášterský, A. Sova; revizory F. S. Procházka, F. X. Svoboda, J. Stolba. Mezi 85 zakládajícími spisovateli byli mj. S. Čech, J. Herben, I. Herrmann, A. Heyduk, V. K. Jeřábek, R. Jesenská, J. Kvapil, K. Leger, G. Preissova, K. V. Rais, F. Sekanina, B. Zahradník Brodský, J. Zyka Borotínský. Členský podíl byl stanoven na 100 K, rezervní fond 1902 na 10 000 K, ale 1903 již na 30 000 K; přebytky se dělily. Prvním ředitelem NDM byl zkušený knihkupecký pracovník B. Šaloun (1872 až 1933), bratr sochaře L. Šalouna. NDM sídlilo nejprve v Praze na Novém Městě, Štěpánská 67 a 53, později ve Vodičkově ul. 33. 1910 byla firma přeměněna na akciovou společnost s názvem *Nakladatelské družstvo Máje v Praze, česká a. s.*, což vedlo k oslabení vazby na spisovatelský spolek. Přesídlila na Staré Město čp. 459, Malé náměstí 11 (Richtrův dům), kde otevřela 1911 knihkupectví. Později zřídila a provozovala též biograf Maják na Smíchově. Po válce došlo k úplnému oddělení NDM, a. s., od spolku spisovatelů Máje; 1921 tvořil základní kapitál 300 000 Kč. V létě 1931 přešla zadlužená firma do vlastnictví A. Vaňouse, zakladatele a většinového vlastníka akcií úspěšného vydavatelství komerčního čtiva pro ženy Rodina. Zároveň odešel z firmy dosavadní ředitel a většina personálu. 1932 byla zřízena knihkupecká pobočka v Dejvicích čp. 687, Dejvická ul. Během vydavatelské krize počátkem 30. let firma postupně odkoupila zbytky nákladů publikací několika nakladatelství, zejména J. Otty (knihnice Ottova anglo-americká knihovna, Světová knihovna, Walden aj.), Aventina (Standard Library, spisy J. Karáska ze Lvovic, C. Lemonniera aj.), L. Mazáče (Rekord, Sebrané spisy K. Světlé), Sfinxu (Devíti-

Nakladatelské družstvo Máje

korunovka) aj., které nabízela ve vlastních seznamech. Pronikavé snižování cen knih, výprodeje a razantní reklamní metody (vedoucím prodejního oddělení NDM byl ve 30. letech bývalý vedoucí firmy Elektrolux J. Brázda) vedly ke stálým konfliktům NDM se Svazem knihkupců a nakladatelů. Po úpadku nakl. Aventinum získal A. Vaňous 1935 k intenzivní redakční spolupráci jeho zakladatele O. Štorcha-Mariena. I když jednotlivé podniky A. Vaňouse zůstaly formálně odděleny, byly propojeny vnitřními vazbami (knihy NDM byly tištěny v tiskárně Rodiny, jejíž produkce byla nabízena v seznamech NDM). Na jaře 1938 s útlumem nakladatelské činnosti Rodiny byla při NDM zřízena na adrese Rodiny v Klimentské ul. 20 distribuční organizace Světový literární klub (dále SLK) s cílem zvýšit přímý odbyt knih NDM. Členové SLK získávali za 12 měsíčních příspěvků knihy z nabídky NDM a bezplatnou prémii, později byly některé tituly (zpravidla další nezměněná vydání úspěšných titulů NDM) vydávány přímo pro SLK. 1940–42 vydával SLK pro své členy časopis *Rozpravy o literatuře a umění*. 1943 po uvěznění A. Vaňouse byla zahájena likvidace firmy (likvidátorem byl ředitel Orbisu F. Rudl), která však nebyla do konce protektorátu ukončena. 1945 obnovili zaměstnanci činnost nakladatelství, 1946 byla na firmu uvalena národní správa; zatímním nár. správcem se stal J. Růžička, literárním ředitelem F. Götz. 1947 byl na principu zaniklého SLK založen Literární klub Máj v čele s představiteli Syndikátu čes. spisovatelů, klub pro děti a mládež Mladý Máj a Klub přátel družstva Máje. V říjnu 1947 byla správa NDM svěřena Syndikátu čes. spisovatelů. 1948 se zmocněncem firmy stal V. Řezáč, nakladatelství se přejmenovalo na *Máj* a 1949 bylo sloučeno s firmami ELK a Fr. Borový v nakl. Českosl. spisovatel.

Členské spisovatelské obci sloužilo NDM jen do 1. světové války. První knižnicí byly *Naše klenoty* (1902–04, 10 sv.); vyšly v ní Národní báchorky a pověsti B. Němcové (ed. V. Tille), Hálkovy básně (ed. A. Škampa) i prózy (ed. J. D. Konrád) a dále práce R. Mayera a F. J. Rubeše. Aktuálněji, k současné tvorbě byla zaměřena *Románová knihovna Máje* (1903–10, red. R. J. Kronbauer) vycházející ve 3 řadách (1. řada 9 sv., 2. řada 5 sv., 3. řada 5 sv.), a to s převahou původních českých prací; vedle J. V. z Finberka, F. S. Holečka, J. D.

Konráda, R. J. Kronbauera a E. Trévala tu zřejmí i A. Mrštík Rok na vsi. Ve 2. řadě vyšly práce J. Š. Baara (Farská panička), F. S. Holečka, J. L. Hrdiny a K. Legera, ve 3. pak vedle Farských historek J. Š. Baara jen překlady z francouzštiny a maďarštiny. „Knihovna okultních a mystických románů a děl“ *Runy* (1920–21, 4 sv., red. A. Breska) zahrnovala překlady próz H. de Balzaca, K. Gjellerupa a J. Péladana. *Korunová knihovna Máje* (1904, 6 sv., red. F. Herites) soustřeďovala literární tvorbu členů družstva: J. S. Gutha-Jarkovského, J. D. Konráda, D. Panýrka, V. Štecha, J. Štolby, B. Zahradníka Brodského. Sešitová *Čítárna Máje* (1906–07, 7 sv., red. J. S. Guth-Jarkovský, od sv. 3 R. J. Kronbauer) v českých pracích kopírovala 2. řadu Románové knihovny Máje (s výjimkou prózy K. Jonáše a překladů A. Daudeta a ě. Zoly). K tradici starší Nerudovy knižnice se názvem přihlásila edice původní poezie *Poetické besedy Máje* (1905–11, 7 sv., red. J. Vrchlický) s verši J. Boreckého, T. Dubrovské, A. Klášterského, L. Suchého, V. Šolce (poprvé v celistvosti *Písně o bledé dívce*) a J. Vrchlického (Epizody). Původní práce a překlady zpěvoher, dramatických básní, baletů a pantomim přinesly *Operní texty Máje* (1903–10, 11 sv., red. J. Borecký), mj. též libreta ke dvěma operám O. Ostrčila: *Kunálovny oči* na text K. Maška podle J. Zeyera a *Vlasty* skon na text K. Pippicha. *Poučná knihovna Máje* (1904–06, 6 sv., red. D. Panýrek) zahrnovala různorodé texty, vedle cestopisů (J. S. Guth-Jarkovský, E. Řeháková) i *Vzpomínky* J. Baráka a dvousvazkové *Rozpravy literární* J. Vrchlického. Postupně v programu NDM převážila a vytvořila nejrozsáhlejší složku dramatická produkce, sloužící běžné potřebě divadel. Zahájila ji *Divadelní knihovna Máje* (1905–42, 151 sv.). V redakci J. Štolby, od sv. 123 (1931) J. Haise Týneckého a od sv. 134 (1936) K. Zajíčka v ní vycházely původní, ale též opakovaně vydávané práce tehdejších předních českých dramatiků, jako byli J. Kvapil, L. Stroupežnický, V. Štech, J. Štolba, F. A. Šubert, ojediněle i reedice her E. Bozděcha a J. J. Kolára. Prvními vydáními se vedle nich představili i J. Mahen (prvotina Juanův konec), F. Šrámek (Červen) a V. Dyk (Posel). Dále byli v edici zastoupeni mj. J. Císler, M. Fučík, L. Hanušová, K. Jonáš, V. Kašpar, V. R. Krpata, E. Kučera, K. Leger, P. Lovrič, J. Maria, J. Melan, L. Merlínová, V. Müller, L. Novák, J. Pa-

kosta, J. Port (pseud. J. Žuk), M. Přileská, Z. Rón, K. Rožek, H. Rudlová, K. Scheinpflug, A. Schulz, F. Střežek, L. Suchý, F. X. Svoboda, R. Svobodová, E. Synek, K. Šarlih, K. Šípek, J. Šmaha, R. Utěšilová, K. Zajíček, F. Zavřel a K. Želenský. Překlady klasické i soudobé dramatiky pro knižnici nejčastěji pořizovali z angličtiny V. A. Jung a K. Mušek, z ruštiny F. J. Matěcha a B. Prusík, z francouzštiny J. Lier (i pseud. V. Nováková) a J. Třebický, z italštiny A. Breska a A. Pikhart, ze srbštiny H. Kvapilová, z polštiny J. Nevole a z norštiny K. Kučera. *Knihovna lidových divadel* (1905–35, 35 sv.) vycházela nejprve nákladem Zemského ústředního spolku jednot učitelských, od sv. 7 (1913) v NDM (red. od sv. 10, 1919, J. Štolba, nová řada 1925, 1 sv.). Zaměřila se na zábavné hry, často na další vydání prací určených pro ochotnická divadla (K. O. Hubálek, L. Novák, F. Ruth, J. Zyka pod pseud. J. Borotínský). V edici vydali poprvé své hry zejména M. Fučík, K. Mašek, T. Náhlovská, L. Novák, O. Pospíšil, R. Robl a K. Rožek. Do knižnice *Divadelní hry pro mládež* (1920–38, 68 sv.) vplynuly též jediné dva svazky předcházející edice *Dětské divadelní hry* (1913), obsahující dvě dílka V. Baldessari Plumlovské. Knižnice zprvu nabízela zejména další vydání dramatizací českých a slovenských pohádek i výjevů z Babičky B. Němcové od V. Baldessari Plumlovské a další, pro divadlo upravené prózy domácí i cizí. Teprve později se v ní výrazněji uplatnily i nové původní práce J. Berana, A. Fischerové-Kučerové, J. Haise Týneckého, L. Rutteho, K. Semerádové, V. Sokolové, A. Šímy, Ad. Veselého, F. Weniga aj. Jedinou autorkou *Knihovny loutkových divadel* (1930, 3 sv.) byla V. Baldessari Plumlovská. Vedle divadelních knižnic byly dětem a mládeži určeny též *Dětské besedy Máje* (1902–05, 12 sv., red. R. Jesenská, od sv. 4 A. Klášterský) s prózami a hrami V. Baldessari Plumlovské, P. Dejmka, J. S. Gutha-Jarkovského (průvodce po Praze), F. Hrněffe, C. Kredby (polské národní pohádky), J. Květa, B. K. Vendyše, Q. M. Vyskočila a A. P. Čechova. *Knihovna Novin mládeže* (1906–07, 3 sv., red. A. Klášterský) přišla s přírodními a cestopisnými obrázky B. Bauše a pohádkami D. N. Mamina-Sibirjaka. Sbírká dobrých četby pro mládež *Prameny* (1911–14, 3 sv., red. J. Müller) přinesla dva výbory z Roku na vsi A. Mrštíka a svazek cestopisných črt z bývalých tureckých hranic. Do 1. světové války vydávalo NDM i časopisy:

beletristický týdeník *Máj* (1902–14, 12 roč.), s románovou přílohou *Máje* a s přílohou *Z cizích literatur*, *Divadelní list Máje* (1905–08, 4 roč., red. J. Borecký a L. Novák) a týdeník *Noviny mládeže* (1904–07, 3 roč., red. V. Štech a R. J. Kronbauer s kruhem). – Po převzetí NDM A. Vaňousem zprvu pokračovaly pouze některé divadelní knižnice. Firma přitom upozorňovala na možnost záměny NDM s divadelní agenturou spolku *Máj* v Pštrossově ul. 23, která vydávala též divadelní hry (od 1927 zejména v knižnici Lidové jeviště) a časopis *Divadelní věstník Máje* (1931–41). Nákladem NDM vycházel od dubna 1933 nepravidelně divadelní časopis pro ochotníky *Za oponou* (1933 – duben 1941, 8 roč., red. K. Zajíček a O. Růžička) s přílohou *Náš repertoár*. Připojená stejnojmenná knižnice ochotnických příruček (1934, red. O. Růžička) zanikla již 1. svazkem. Od 1936 pokračovala v NDM řadou 2 (12 sv.) a 3 (2 sv.) aventinská Anglo-americká knihovna *Standard Library* (1936–39, sv. 32–45 jako pokr. stejnojmenné knižnice nakl. Aventinum, red. O. Štorch-Marien; autoři R. Aldington, W. Catherová, A. J. Cronin, W. Faulkner, Z. Galeová, A. Halper, S. Lewis, S. Millinová, Ch. Morgan, L. O'Flaherty, H. Walpole, H. G. Wells). Na Ottovu knižnici navázala 2. řada *Světové knihovny* (1937–40, 35 sv., red. O. Štorch-Marien). V jejím rámci v ní vyšlo v souboru Laureáti Nobelovy ceny po jednom díle těchto autorů: J. Benavente, H. Bergson (monografie o něm), B. Björnson, I. A. Bunin, G. Carducci, G. Deleddová, J. Echegaray, R. Eucken, A. France, J. Galsworthy, K. Gjellerup, K. Hamsun, G. Hauptmann, V. von Heidenstam, P. Heyse, E. A. Karlfeldt, R. Kipling, S. Lagerlöfová, S. Lewis, M. Maeterlinck, T. Mann, F. Mistral, T. Mommsen, E. O'Neil, L. Pirandello, H. Pontoppidan, W. S. Reymont, R. Rolland, G. B. Shaw, H. Sienkiewicz, C. Spitteler, Sully-Prudhomme, R. Thákur, S. Undsetová, W. B. Yeats. Na překladech, zpravidla doprovázených vstupními studiemi, se podíleli J. Bečka, K. Blažková, J. Borecký, E. Čapek, P. Eisner, E. Formanová, O. Heidrich, S. Kadlec, Z. Kalista, F. Kovárna, A. Kraus, M. Krausová-Lesná, V. Lesný, N. Melniková-Papoušková, J. Minaříková, O. Pick, R. Procházka, A. Skoumal, R. J. Slabý, V. Sypták, K. Štěpánek, F. Tetauer, N. Tučková, Z. Vančura, L. Vočadlova, J. Vrtišová, E. Walter; úvody se uplatnili V. Černý, F. Götz, J. Kopal, K. Krejčí, V. Stupka,

Nakladatelské družstvo Máje

F. X. Šalda, V. Tille, O. Vočadlo, R. Wellek. Na překladech pro další edice se mezi oběma válkami podíleli hlavně M. Fantová, Z. Münzerová, J. Pober, L. Vokrová-Ambrosová, V. Werner. Mimo knižnice vycházela zejména literatura faktu (vzpomínky, cestopisy, reportáže), ale i nenáročná literatura pro děti a mládež (zejména Z. V. Peukert pod různými pseudonymy a M. Voříšková). Dobrodružnému žánru byla věnována knižnice překladů *Zlatá hvězda* (1937, 5 nečísl. sv.), mládeži *Edice Máj pro děvčátka* (1937–39, 2 nečísl. sv.) a *Edice Máj pro chlapce* (1937–39, 5 nečísl. sv.). – Po obnovení činnosti 1945 převažovala v edičním programu překládaná současná beletrie. Profil jednotlivých knižnic se do značné míry překrýval a zesilující ideologický tlak zejména po 1948 znemožnil vydání některých ohlášených svazků, takže číselná řada většiny knižnic není úplná. Několik připravovaných titulů převzalo nástupnické nakladatelství Českosl. spisovatel. Nejrozsáhlejší poválečná *Májová knižnice* (1945–48, 36 sv.) přinesla nevyrovnaný soubor původní a přeložené tvorby s výrazným podílem vzpomínkové a dokumentární válečné literatury (V. Dobrovolný, Č. Jeřábek, F. Kafka, E. Klenová, F. Listopad, F. Nechvátal, M. Nohejl, F. Tetauer, J. R. Vávra; v překladech J. Amado, L. Aragon, S. de Beauvoir, P. Bourdan, M. A. Hansen, J. Lorraine, A. Moravia, R. Morel, E. Roblès, F. Thorén, P. Tillard, A. N. Tolstoj, Vercors). Literatury jednotlivých jazykových oblastí měly mapovat tři další knižnice: *Knihovna slovanské družby* (1946–49, 7 sv.) přinesla překlady z ruštiny (M. Š. Bubennov, V. M. Inberova, V. V. Ivanov, B. L. Leonidov, A. Rutter), bulharštiny (K. N. Petkanov), polštiny (J. Andrzejewski, P. Gojawiczyńska), srbštiny (I. Andrić) a z chorvatštiny (Smrt matky Jugovičů I. Vojnoviče v překladu F. Hrubína); *Standard Library* (1946–48, 15 sv.) v novém číslování současnou anglickou a americkou románovou tvorbu (T. Caldwell, L. Golding, N. M. Gunn, J. Hanley, C. Houghton, A. L. Langley, J. Lehmann, S. Lewis, E. Metzger-Howard) a reedice některých titulů předválečné stejnojmenné knižnice; *Románská knihovna* (1948–49, 4 sv.) překlady z francouzštiny (L. Parrot, V. Pozner), italštiny (E. Vittorini) a portugalštiny (J. Amado). Nerozvinula se *Světová knihovna Máje* (1945, 1 sv.: I. Erenburg). Překlady pro poválečné edice pořizovali zejména A. Bartůšek, O. Beneš, Jar. Fučík,

Z. Hauková, Z. Hofmanová, M. Jirda, M. Kolář, M. Kottová, H. Mrázová a H. Teigová. V knižnici *Poezie Máje* (1946–48, 3 sv.) vyšly původní verše J. Körbra a J. Skořepy a antologie Moderní anglická poezie (přel. K. Offer), v nově koncipované *Divadelní knihovně Máje* (1947–48, 2 sv.) překlady klasických dramát (E. Rostand, H. Ibsen), v *Biografické knižnici Máje* (1948–49, 4 sv.) překlady životopisů G. B. Shawa (autor H. Pearson), Robespiera (R. Korngold), Ch. Dickense (J. Lann) a H. de Balzaca (S. Zweig). Literaturu pro děti a mládež zprvu soustředila knižnice *Máj dětem* (1945–49, 11 sv., další nečísl.) s několika překlady sovětských autorů a původní tvorbou (mj. L. Klimešová, J. Š. Kubín, P. Lovrič, B. Vernerová, M. Voříšková aj.), později též profilem obdobná klubová knižnice *Mladý Máj* (1947–48, sv. 1 a několik nečísl., autoři: H. Halířová-Mazáčová, E. Posledník, F. Nechvátal, V. Valenta-Alfa, F. Velkoborský). Klubový časopis *Mladý Máj* (1948, red. J. Bodlákova a B. Sajfertová s red. kruhem) byl úředně zastaven po 2. čísle. Jediná nebeletristická knižnice nakladatelství *Věda mluví k lidu* (1946–48, 7 sv.) přinesla publikace z astronomie, psychologie, jaderné fyziky a metodiky vědy. – Autorem jedné z prvních nakladatelských značek NDM byl A. Mucha, výraznější péče o výtvarnou podobu knih však byla výjimkou. Dětské knihy před válkou ilustrovali zejména R. Klapač a F. Smatek, za okupace navrhovali obálky zejména F. Sklář a L. F. Žižka. Po 1945 se na úpravě a výzdobě účastnili K. Bubeník, V. Fučka, J. Mařan, Č. Pražák, P. Rada, F. Tichý aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Naše klenoty (1902–04); Dětské besedy Máje (1902–05); Operní texty Máje (1903–10); Románová knihovna Máje (1903–10); Korunová knihovna Máje (1904); Poučná knihovna Máje (1904–06); Poetické besedy Máje (1905–11); Knihovna lidových divadel (1905–35); Divadelní knihovna Máje (1905–42); Čítárna Máje (1906–07); Knihovna Novin mládeže (1906–07); Prameny (1911–14); Dětské divadelní hry (1913); Runy (1920–21); Divadelní hry pro mládež (1920–38); Knihovna loutkových divadel (1930); Za oponou (1934); Standard Library (řada 2, 3, 1936–39); Zlatá hvězda (1937); Edice Máj pro děvčátka (1937–39); Edice Máj pro chlapce (1937–39); Světová knihovna (2. řada, 1937–40); Světová knihovna Máje (1945); Májová knižnice (1945–48); Máj dětem (1945–49); Poezie Máje (1946–48); Standard Library (nová řada, 1946–48); Knihovna slovanské družby (1946–49); Divadelní knihovna Máje (nová řada, 1947–48); Mladý Máj

(1947–48); Biografická knižnice Máje (1948–49); Románská knihovna (1948–49). – *Ostatní*: Věda mluví k lidu (1946–48). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Přvodní práce*: R. Jesenská: Jarní píseň (1902); L. Quis: Kniha vzpomínek 1, 2 (1902); V. Mrštík: Moje sny. Pia desideria 1, 2 (1902, 1903) + Babeta, Verunka a drobné povídky (1902) + Kniha cest (1905); J. Kvapil: Oblaka (1903); sb. Padesát let života Jaroslava Vrchlického (1903); F. A. Šubert: Masky Národního divadla 1883–1900 2, 3 (1904, 1905); J. Štöba: Z mých pamětí 1, 2 (1906, 1907); J. Borecký: J. Vrchlický (1906) + J. Kvapil (1918); Z. Knittl: V přítmi i světle (1908) + Momenty (1910); M. Tippmannová: Aťa a František (1934) + František, Atin bratr (b. d., 1935) + Aťa a její přátelé (b. d., 1937) + Kamarádky (b. d., 1939) + Zvřátka vypravují (1942); Almanach literárního uměleckého kruhu Aktivisté (1936); V. Štech: Džungle literární a divadelní (1937); L. Novák: Oskar Nedbal v mých vzpomínkách (b. d., 1939) + O těch, kteří odešli (b. d., 1940) + Dva čeští muzikanti (b. d., 1940) + Pásmo vzpomínek (1941); S. Reinš: Vydra z Černé tůně (b. d., 1939) + Nepřítel (1941); P. Kutný: Dům ve stínu (1940); Z. Rón: Jasno na horách (b. d., 1940); B. M. Böhnel: Postrach (1941); L. Ptáček: Člověk v síti (1941); P. Lovrič: Romance jihu (1942); O. Černocho: Veliká zkouška (1946); F. Doležal: Umění v pojetí dialektického materialismu (1946); F. Götz: Na předělu (1946); Psychoanalytický sborník 1947 (1947); Sborník psychoanalytických prací 1948 (1948); R. Stránský: Komenský ve své době a budoucnosti (1948). – *Překlady*: W. Tschuppik: Mrtví vstávají z hrobů (b. d., 1934); H. Fallada: Železný Gustav 1–3 (1941); K. Mikszáth: Hrabě don Quijote (1941); M. Waltari: Cizinec přichází (1941); F. Burgos: Solné jezero (1942); F. Thorén: Z ohně a vzduchu jsem... 1, 2 (1942); D. Varè: Krejčí nebeských kalhot (1942). ■ PERIODIKA: Máj (1902–14, s příl. Románová příloha Máje a Z cizích literatur); Zprávy NDM v Praze (1904); Noviny mládeže (1904–07); Divadelní list Máje (1905–08); Almanach praktického člověka 1907–1910 (1906–09); Zlatá kniha české ženy na r. 1908 – ...1910 (1908–10); Za oponou (1933–41); Rozpravy o literatuře a umění (1940–42, vyd. SLK); Mladý Máj (1948). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných NDM (1906, 1909, 1920); Seznam divadelních her (1910); Divadelní hry NDM (b. d., 1933); Knihy pro náročné čtenáře (1936); Naše knihy (1939); Hrajeme divadlo (b. d., 1941). ■ LITERATURA: Máj. Výt. zprávy (1891–1914); Stanovy Spolku českých spisovatelů beletristů Máj (1902); Společenské smlouvy NDM, z. s. s. r. o. v Praze. 1. Společenská smlouva, 2. Smlouva s Májem (1903). ■ an.: NDM, Máj 1, 1902/03, s. 14; V. Štech: Několik pohledů do Máje, tamtéž, s. 489; F. Skácelík: Fejeton literární, Samostatnost 10. 1. 1903; an.: Svěpomoc českých spisovatelů, Zprávy NDM v Praze (1904, č. 3); an.: Na obranu, Máj 3, 1904/05, s. 61; an.: Spisovatelské nakladatelství, tamtéž, s. 155; an.: Rozvoj NDM, tamtéž, s. 159; J. Valen-

ta: Ke sporu s firmou Máj, Českosl. knihkupec 1935, s. 241; A. N. (Novák): Světová knihovna, LidN 8. 2. 1937; an.: Jak vznikl spor NDM se Svazem?, Zprávy českosl. knihkupců a nakladatelů 1937, č. 13; V. Štech in Džungle literární a divadelní (1937, s. 188); -jef- (J. Fučík): O staré a nové světovce, RP 11. 12. 1937; an.: Návštěvou v nakladatelství českých spisovatelů, Svět v obrazech 1947, č. 50; O. Štorch-Marien in Tma a co bylo potom (1972, s. 140, 175, 191).

oh, az

Nakladatelství brněnské tiskárny viz Občanská tiskárna

Jan Nálevka viz Jan Vřesnický

Josef Náměstek

* 16. 7. 1878 Radomyšl u Strakonic
† 10. 4. 1955 Praha

Autor sociálně laděných próz z podhorského venkova, převážně z Pošumaví.

Pocházel z učitelské rodiny. Maturoval 1897, pak učil ve vesnických školách, zpočátku v Hoříšti a v Ostředku u Benešova, později mj. v Pošumaví. Patrně již před 1. světovou válkou (ale s určitostí od 1921) učil v Praze, kde 1938 odešel do důchodu.

Zatímco N. první, tragicky laděné povídky (*Sum ego!*) byly většinou soustředěny k efektivní pointě, povídková kniha *Po různých cestách* přinesla nekonstruované realistické obrázky, stále však ze sociální oblasti, převládající už v N. prvotině. Jejich hrdinou či pozorovatelem je učitel v horské víscé, který si navzdory vlastním svízelným existenčním podmínkám uchovává vroucí porozumění pro nuzný život a osobní tragédie vesničanů. V těchto obrázcích z poněmčujícího se Pošumaví (ojediněle z jiných pohraničních krajů) spojoval N. sociální citění s vlasteneckým a tato dvojediná tendence vyvrcholila románem *Svislá křídla*, který v milostném příběhu mladého učitele rozvinul paralelu mezi hmotným i duševním strádáním českých učitelů a bídou sirkařských

Nápravník

dělníků. – Časopisecky publikoval N. také básně, prózy pro děti a překlady z němčiny.

PSEUDONYM: Albatros. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Běsedy lidu (1901–05, 1912; 1901 P Na ztracené půdě, 1901–02 R Oběti Molochovy, 1903–04 P V pasekách); Čes. svět (1912); Květy (1899–1908, hl. básně); Malý čtenář (1932–35); Obrázková revue; Osvěta (1901–11); Písecké listy; Srdce (1901); Svět ozor; Zlatá Praha (1907). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sum ego! (PP b. d., 1899); Svislá křídla (R 1904); Po různých cestách (PP b. d., 1907). ■

LITERATURA: F. V. Vykoukal: ref. Po různých cestách, Osvěta 1907, s. 550.

pb

Nanebevzetí Panny Marie viz 4. díl (Dodatky: **Legenda středověká**)

Robert Nápravník

* 17. 6. 1839 *Humpolec*

† 28. 2. 1877 *Vlašim*

Překladatel románů a divadelních textů, zejména z francouzštiny.

Pocházel z kupecké rodiny. Vystudoval nižší třídy gymnázia v Něm. (Havl.) Brodě (1849–53) a právnickou fakultu v Praze (doktorát 1867). Za svých studií se podílel na veřejném životě redakční prací v Hlasu a v Nár. listech. Jako jejich odpovědný redaktor byl souzen pro tiskové přečiny a jen amnestie ho uchránila před vězením; 1867 mu byla vrácena procesem odňatá politická práva. 1868 se stal členem výboru spolku Slovenská lípa. Aktivně působil v Akademickém čtenářském spolku (1858 a 1861 předseda) a v Umělecké besedě (od 1863), kde se stal předsedou Literárního odboru. Přátelil se s literáty z okruhu Nár. listů, zvláště vřele pak s J. Nerudou. Po dosažení doktorátu vykonával v Praze advokátskou praxi, 1874 se usídlil ve Vlašimi a zanechal literární práce. – Jeho sestra byla herečka A. Libická (1837–1893).

Vedle své novinářské a kulturně spolkové činnosti se N. v 60. a 70. letech uplatňoval jako překladatel z francouzštiny a italštiny (G. Leopardi v Květech). Knižně vyšly hlavně jeho prozaické překlady (V. Hugo, J. Verne), většina

tlumočených divadelních her (dobových veseloher a frašek) zůstala jen inscenována, a to na jevišti Prozatímního divadla (nejčastěji pod pseudonymem J. Drn) a ojedinele i později na Národním divadle.

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. Drn; Dr. R. Npk, R. N. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Hlas (1865–67); Květy (1865); Lit. listy (1865); Nár. listy (od 1861). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: V. Hugo: Námořní dělníci (1868) + Muž, který se směje (1869); E. R. Laboulaye: Princ Pudlík (1869); J. Verne: Cesta do Měsíce (1870) + Cesta kolem světa za 80 dní (1873) + Pět neděl v baloně (1874); T. de Banville: Gringoire (1873). ■ SCÉNIK. *Překlady*: É. Augier: Pavel Forestier (1868); V. Sardou: Mnoho přátel naše škoda (1868) + Černí ďáblové (1873) + Cyprienna (1881); A. Decourcelle: Souboj v Krči (1869); Clairville (L. F. Nicolaie), H. Gillet: Odpustky pana Lívance (1869); P. E. Gondinet: Gavaut, Minard a spol. (1869); Xavier (J. X. Boniface), Ch. V. V. Varin, E. Boyer: Kabát, vesta i kalhoty (1869) + Snědl jsem svého přítele (1870); B. Lopez, Ch. Narvey: Cesta pro vyrazení (1870); E. Grangé, L. Thiboust: Růžoví ďáblové (1871); E. Labiche, A. Delacour: Z otcovské lásky (1872). ■ REDIGOVANÁ *periodika*: Hlas (1865–67), Nár. listy (1865–67). ■

LITERATURA: ● nekrology: E. Krásnohorská, Osvěta 1877, s. 320; (an.) NL 2. 3. 1877; Čes. včela 1877, s. 80 ●; ř.: Vzpomínky na Nerudu, Máj 1904, s. 474.

ahm

Národ sobě

1880

Pamětní list vydaný ve prospěch dostavby Národního divadla.

List vyšel v květnu 1880 péčí a nákladem Umělecké besedy za redakce O. Hostinského, J. Kouly, J. Myslbeka, J. Nerudy, S. Pinkase, F. Ženíška a tvořilo ho 16 stran foliového formátu. Skládal se z literární a obrazové části, a proto se také v jeho redakci sešli spisovatelé s výtvarníky. Literární příspěvky měl na starosti J. Neruda. Výnos z prodeje měl rozmnožit finanční prostředky na dostavbu Nár. divadla a zároveň doložit úroveň a šíři tehdejší české kultury. Redakce přitom vycházela ze zahraničních příkladů (franc. list Paris-Murcia, rak. Vindobona, maď. Tavazs). Vedle literárních příspěvků přinesl list reprezentativní výběr re-

produkcí děl malířů i sochařů hlavně z tzv. generace Nár. divadla, autografy partitur českých operních skladatelů (K. Bendl, V. Blodek, A. Dvořák, Z. Fibich, J. R. Rozkošný, B. Smetana, K. Šebor, F. Škroup) a kolekci podpisů a ukázek rukopisů významných osobností českých dějin a literatury počínaje J. Husem a J. Žižkou. Titulní stránku zaplnila kresba Nár. divadla od S. Pinkase.

Literární složku, zabírající polovinu listu, tvoří verše, epigramy, prózy a soubor aforismů a výroků spisovatelů, divadelníků, uměnovědců a osobností veřejného a politického života. Důraz byl přitom položen na co nejširší zastoupení představitelů českého písemnictví a tomu se podřídila i redakční práce, rezignující na ucelenější komponování beletristických příspěvků. Už daný rozsah listu omezil podíl prozaických prací; z nich se posláni almanachu nejvíce přiblížila povídka K. Světlé (Na zdar důstojného!), líčící, jak se na venkově získávají prostředky na výstavbu divadla. Zbylé tři příspěvky jsou drobné črty (J. Arbes: V zákulisí; V. Herites: Z mého herbáře; A. Jirásek: Mudrcové), z nichž nejznámější je próza Jiráskova, nastiňující protiklad válečnických panovníků-filozofů a prostých vojáků z obou táborů, schopných se (na rozdíl od vládců) snadno navzájem dorozumět. Verše v almanachu reprezentuje pestrá směsice reflexivní, náladové i vlastenecky patetické lyriky a humorné i baladické epiky. Vedle Slováka S. Hurbana Vajanského do listu *verši* přispěli S. Čech, J. V. Frič, I. Geisslová, A. Heyduk (báseň oslavující budovu divadla jako kapličku), B. Jablonský, J. V. Jahn, E. Krásnohorská, E. Miřiovský, O. Mokřý, A. E. Mužík, J. Neruda (i pseud. Josef Vorel a šifra Δ), R. Pokorný, L. Quis (i pseud. Anonym z Humorů), J. V. Sládek, E. Špindler, E. Ulrich, J. Vrchlický, J. Zeyer. Ještě bohatší výběr autorů nabízí oddíl epigramů (*Rej epigramů*): J. Arbes, V. Beneš Šumavský, J. J. Benešovsky-Veselý, J. Benoni, F. Doucha, F. K. Drahoňovský, J. V. Frič, A. Gallat, F. Hajniš, S. Heller, I. Herrmann, A. Heyduk, J. Hubáček, J. Kalaš, J. J. Kolář, J. Košín, A. Koukl, M. Krajiník, E. Krásnohorská, J. Martinec, A. Nevšimal, R. Pokorný, L. Quis, L. Sehnal, F. Schulz, F. Schwarz, A. H. Sokol, L. Stroupežnický, A. V. Šmilovský, J. Štolba, K. Tůma, J. R. Vilímek, E. Zünger (Züngl). Oddíl *Různé myšlenky*, dotýkající se zpravidla uměleckého, kulturního a společenského života národa, vytvořili J. Ar-

bes, J. Barák, V. Beneš Třebízský, E. Bozděch, J. Čelakovský, J. Durdík, J. Fořt, A. Frič, E. S. Friedberg-Mírohorský (pseud. Mírohorský), J. Ehrenberger, J. Goll, E. Grégr, J. Grégr, F. Hajniš, F. Herites, J. Holeček, O. Hostinský, E. Chvála, O. Jedlička, F. V. Jeřábek, A. Jirásek, J. Lier, B. Mühlsteinová, V. J. Novotný, K. Pipich, S. Podlipská, F. L. Rieger, F. Schwarz, A. H. Sokol, B. Studničková, F. F. Šamberk, F. A. Šubert, J. Thomayer (pseud. R. E. Jamot), J. J. Toužimský, M. Tyrš, V. Vlček, J. Wunsch, F. Zákrejs, V. Žízala Donovský.

LITERATURA: ● ref. N. s.: J. V. S. (Sládek), Lumír 1880, s. 224; an., Květy 1880, 1. d., s. 756; an. (J. Neruda), NL 16. 5. 1880 → Literatura 3 (1966). ●

vvk

Národní a Stavovské divadlo

1923–1943, 1946–1962, 1968–1973

Časopis spjatý především s repertoárem a provozem Národního divadla, věnovaný všem složkám divadelní práce.

Titul: 1923/24–1929/30 (roč. 1–7 do č. 23) Nár. a Stavovské divadlo; 1930–70 (roč. 7 od č. 24 – roč. 40) Nár. divadlo; 1970/71 (roč. 41) Noviny Nár. divadla; 1971/72–1972/73 (roč. 42–43) Nár. divadlo. – *Podtitul*: 1926/27–1929/30 (roč. 4–7 do č. 17) List věnovaný otázkám divadelní kultury; 1929/30–1931/32 (roč. 7 od č. 18 – roč. 9) Týdeník věnovaný otázkám divadelní kultury; 1932/33–1939/40 (roč. 10–17) List věnovaný otázkám divadelní kultury; 1946–1972/73 (roč. 21–43) List divadelní práce. – *Redaktoři*: 1923/24 až 1925/26 (roč. 1–3 do č. 38) neuvedeni; 1925/26–1928/29 (roč. 3 od č. 39 – roč. 6 do č. 8) F. Götz; 1928/29–1932/33 (roč. 6 od č. 9–10 – roč. 10 do č. 13) odp. red. a red. činoherní části F. Götz, operní části F. Pujman; 1932/33–1940/41 (roč. 10 od č. 14 až roč. 18) F. Götz; 1941/42–1942/43 (roč. 19–20) F. Götz (činohra), Z. Chalabala (opera); 1946 (roč. 21) odp. red. J. Procházka, A. M. Piša (činohra), F. Pujman (opera); 1947 (roč. 22) odp. red. A. Král, J. Kopecký (činohra), F. Pujman (opera); 1947/48 (roč. 23) odp. red. A. Král, J. Kopecký (činohra), H. Thein (č. 1) a Z. Chalabala (opera); 1948/49 (roč. 24) odp. red. A. Král, J. Kopecký (činohra), O. Jeremiáš (opera, od č. 16), red. jednotlivých čísel: S. Machov, J. Plavec, J. Pokorný, J. Rey; 1949/50 (roč. 25) odp. red. A. Král, od č. 20 J. Pokorný; 1950/51–1959/60 (roč. 26–35 do č. 4) A. Král, red. jednotlivých čísel: J. Pokorný, P. Pražák, E. A. Saudek, B. M. Klika, L. Páleníček, F. Černý, Ant. Dvořák, L. Kára, J. Port, J. Švehla, Jos. Plavec, J. Procházka,

Národní a Stavovské divadlo

V. Businský, E. Janský, Z. K. Slabý, I. Hollman, J. Träger; 1959/60 (roč. 35 od č. 5–6 – roč. 8) A. Král a H. Bloch; 1959/60–1960/61 (roč. 35 od č. 9 – roč. 36 do č. 4) H. Bloch; 1960/61–1962 (roč. 36 od č. 5 – roč. 38) J. Hanka s red. radou, literární red. J. Bartl; 1968/69 (roč. 39) J. Urban; 1970 (roč. 40) P. Kočí, výkonný red. V. Balabán; 1970/71 (roč. 41) P. Kočí; 1971/72–1972/73 (roč. 42–43) J. Seidel. – *Vydavatelé*: 1923/24 (roč. 1) ředitelství Nár. divadla v Praze; 1924/25–1972/73 (roč. 2–43) Nár. divadlo v Praze. – *Periodicita*: 1923/24 (roč. 1) týdeník s jedním dvoutýdenním intervalem a 1 dvojičíslem, 40 čísel od září do června; 1924/25 (roč. 2) týdeník s jedním intervalem dvoutýdenním a jedním dvouměsíčním, 45 čísel od srpna do září; 1925/26 (roč. 3) nepravidelný týdeník s 1 dvojičíslem, 41 čísel od září do června; 1926/27 (roč. 4) nepravidelný týdeník, 43 čísel od srpna do července; 1927/28 (roč. 5) týdeník s dvěma dvoutýdenními intervaly, 44 čísel od srpna do června; 1928/29 (roč. 6) týdeník s jedním dvoutýdenním intervalem a 1 dvojičíslem, 46 čísel od srpna do června; 1929/30 (roč. 7) nepravidelný týdeník se 3 dvojičísly, 45 čísel od srpna do června; 1930/31 (roč. 8) nepravidelný týdeník s 1 zvl. číslem mimo číselnou řadu, 40 čísel od srpna do června; 1931/32 (roč. 9) nepravidelně, 1 dvojičíslo a 1 zvl. číslo, 33 čísel od září do srpna; 1932/33 (roč. 10) čtrnáctideník (1. a 15. v měsíci kromě dvou měsíčních a jednoho týdenního intervalu), 19 čísel od září do června; 1933/34 (roč. 11) označeno jako čtrnáctideník, nedatováno, 18 čísel; 1934/35–1935/36 (roč. 12–13) označeno jako čtrnáctideník, nedatováno, 15 čísel; 1936/37 (roč. 14) označeno jako čtrnáctideník, s 1 dvojičíslem, nedatováno, 17 čísel; 1937/38 (roč. 15) nepravidelně, 13 čísel od září do června; 1938/39 (roč. 16) nepravidelně, 15 čísel od září do června; 1939/40 (roč. 17) nepravidelně, 14 čísel od září do června; 1940/41 (roč. 18) nepravidelně, 16 čísel od srpna do června; 1941/42 (roč. 19) nepravidelně, 11 čísel od září do května; 1942/43 (roč. 20) nepravidelně, 9 čísel od září do března, pak úředně zastaven; 1946 (roč. 21) čtrnáctideník, 5 dvojičísel od dubna do července; 1947 (roč. 22) měsíčník, 6 čísel od ledna do června; 1947/48 (roč. 23) měsíčník, 10 čísel od září do června; 1948/49 (roč. 24) nepravidelně, 1 dvojičíslo, 28 čísel od září do července; 1949/50 (roč. 25) nepravidelně, s 8 dvojičísly, 40 čísel od září do července; 1951/52 (roč. 26) nepravidelně, se 2 dvojičísly, 38 čísel od srpna do června; 1952/53 (roč. 27) nepravidelně, 19 čísel od srpna do června; 1952/53 (roč. 28) nepravidelně, 24 čísel od září do června; 1953/54 (roč. 29) nepravidelně, 18 čísel od září do července; 1954/55 (roč. 30) nepravidelně, 16 čísel od října do června; 1955/56 (roč. 31) nepravidelně, 15 čísel od září do července (ročenka z října 1956 označena jako č. 16–18); 1956/57 (roč. 32) nepravidelně, 14 čísel od září do června; 1957/58 (roč. 33) 22 čísel od září do června; 1958/59 (roč. 34) 17 čísel od srpna do května; 1959/60 (roč. 35) měsíčník, 11 čísel od září do července; 1960/61 – 1961/62 (roč. 36–37) měsíčník, 10 čísel od září do června; 1962 (roč. 38)

městník, 4 čísla od září do prosince; 1968/69 (roč. 39) nepravidelně, 8 čísel od května do dubna; 1970 (roč. 40) v lednu a březnu dvě dvojičísly; 1970/71 (roč. 41) měsíčník, 10 čísel od září do června; 1971/72–1972/73 (roč. 42–43) čtvrtletník, 4 čísla od září do května.

Vznik časopisu iniciovalo umělecké vedení Nár. divadla (na č. 1 ze září 1923, označené jako příležitostná publikace, navazovala ve stejném duchu další) s cílem informovat veřejnost o repertoáru, o svých tvůrčích záměrech a dalších plánech (včetně technických úprav). Časopis umožňoval precizovat stanoviska osobností rozmanitých profesí spjatých s Nár. divadlem ke studovaným a uváděným inscenacím. Vedle funkce propagační (podobně jako různé výroční sborníky a příležitostné tisky) měl tedy plnit i funkci vzdělávací, připravoval publikum historickými a estetickými analýzami uváděných děl, seznamoval s autory a často i s jejich výklady vlastní tvorby. Všiml si i ohlasů dobové divadelní kritiky. Nerozsáhlý list vycházel v předválečném období bez výraznějších formálních a obsahových proměn a stal se významným teatrologickým časopisem, sledujícím v širokém záběru (přes těsný a určující vztah k chodu Nár. divadla) domácí i zahraniční divadelní dění (zvláště zásluhou F. Götze a F. Pujmana). Od 1939 se do podoby časopisu promítaly změny provozu Nár. divadla v závislosti na proměnách politické situace. Po 1948 se měnil v informační a propagační bulletin. V některých ročnících mizel název N. d. z obálek (byl uváděn v záhlaví titulního listu a v tiráži) a byl nahrazován tituly jednotlivých inscenací, k nimž byl vydáván, nebo jmény herců a sólistů, jimž bylo číslo věnováno (obvykle k životnímu jubileu). Jednotlivá čísla měla také vlastní redaktoři. Od sezony 1978/79 na časopis N. d. v podobě rozšířeného programu navázalo periodikum Nár. divadlo informuje. – Od 2. roč. časopis tiskl i fotografie umělců a scénických výjevů, reprodukce výtvarných děl (J. Jelínek, R. Kremlíčka, A. Moravec, A. Scheiner, M. Švabinský aj.) a scénografických návrhů (J. Benda, C. Bouda, V. H. Brunner, V. Hofman, F. Kysela, O. Mrkvička, F. Muzika, J. Nesvadba, J. Sládek, K. Svoboda, Toyen, F. Tröster, J. Zrzavý ad.) a karikatury (H. Böttinger, A. Hoffmeister, Z. Kratochvíl, F. Muzika, Z. Rykr).

V předválečném období sledoval časopis práci a umělecké směřování dramaturgů, reži-

sérů, herců, dramatických autorů, hudebních skladatelů, sólistů opery i baletu, dirigentů a výtvarníků, a to ve vzájemných souvislostech i s důrazem na aktuální světové trendy. Přinášel též články a studie z historie a teorie divadla a hudby. Zásadní příspěvky věnované *čino-hře* tiskl zejména F. Bartoš (i šifry fb., fbš.), Jan Bartoš, K. J. Beneš (i šifra K. J. B.), K. Dostal (i šifra K. D.), O. Fischer (i šifry F., O. F., Ot. F.), J. Frejka (i šifry F., -FR-, Fr., -Frej.-, J. F., J. Fr., -ka.), F. Götz (i šifry F. G., fg., G.), K. H. Hilar (i šifry dr. H., H., K. H., K. H. H.), J. Hilbert, J. Honzl (i šifra jh.), J. Horák (i šifra J. H.), J. Klepetář (i šifra J. Kl.), E. Konrád, J. Kvapil, S. Lom (i šifry STL., St. L.), B. Mathesius, N. Melniková-Papoušková, M. Rutte (i šifra M. R.), F. Tetauer (i šifra -ft-), J. Träger (i šifry J. T., j. t., jtg., tg.) a J. Vodák (i šifra jv.); dále též L. Blatný, A. Breska, J. Dolanský (Heidenreich), L. Dostalová, Arnošt Dvořák, K. Engel-müller, P. Fraenkl, A. Hoffmeister, M. Hýsek, A. Klášterský, L. Klíma, J. Knap, F. Kubka, F. Langer, J. Mahen, R. Medek, V. K. Müller, A. Novák, A. Pražák, F. Pujman, J. Sajíc, O. Scheinpflugová, V. V. Štech, V. Tille, B. Václavek, Ant. Veselý, B. Vlček, E. Vrchlická, M. Weingart, R. Wellek, A. Wenig, F. Wollman, F. Zavřel, Č. Zíbrt aj.; na přelomu 30. a 40. let se prosazovali J. Bor, V. Černý, M. Hlávka a M. Krejčí. O *opěře* psali častěji Jos. Bartoš (i šifra J. B.), K. J. Beneš, H. Doležil (i šifra H. D.), O. Fischer, J. B. Foerster, J. Frejka, A. Hába, J. Hutter, O. Jeremiáš, K. B. Jirák, I. Krejčí, S. Lom, B. Martinů, J. Munclinger, Z. Nejedlý, M. Očadlík (i šifra M. O.), F. Pala (i šifry F. P., -la.), F. Pujman (i šifra F. P.), O. Šourek a V. Zelinka; dále E. F. Burian, V. Helfert, E. Chvála, J. Ježek, V. Kaprál, J. Klepetář, E. Krásnohorská, V. Nezval, Vít. Novák, O. Ostrčil, R. Veselý, B. Vomáčka, J. Weinberger, O. Zich ad.; později k nim přibyli mj. J. Albrecht, J. Dostál, L. Firkušný, J. Plavec (i šifry J. P., jpl.), B. Štědrňo a V. Talich. *Baletem a pohybovým divadlem* se zabývali J. Borecký, J. Jenčík, B. Martinů, L. Novák, M. Očadlík, F. Pujman a R. Veselý, *scénografií* V. Hofman a B. Václavek. O své právě inscenované hře nebo opěře a baletu psali mj. K. Čapek, V. Dyk, J. Hilbert, R. Jesenská, J. Kolman-Cassius, E. Konrád, J. Kopta, J. Kříčka, F. Kubka, J. Kvapil, S. Lom, B. Martinů, R. Medek, Vít. Novák, K. Poláček, F. X. Šalda, A. Wenig a F. Zavřel. *Vzpomínky* v časopise publikovali R. Deyl,

L. Dostalová, B. Karen, R. Nasková, J. Suk, J. Vojta, E. Vrchlická, V. Vydra, K. Želenský ad. *Referáty* o teatrologických knihách psali O. Fischer, F. Götz, N. Melniková-Papoušková, V. K. Müller, F. Tetauer, V. Tille, J. Träger ad. *Divadelní dění ve světě* sledoval časopis prostřednictvím svých zpravodajů a dopisovatelů: najsoustavněji psali B. Vydra (i šifra B. V.) o divadle polském, o ruském J. Frejka, J. Honzl, J. Klepetář a N. Melniková-Papoušková, o záhřebském B. Vlček, o jugoslávském a bulharském F. Bicek, o italském F. Kovárna a B. Vlček, o vídeňském a budapeštském J. Klepetář, o německém B. Václavek, později M. Hlávka, o francouzském D. Brambergrová, H. Jelínek a E. Šiblík, o finském V. Skalička, o anglickém J. B. Čapek a F. Tetauer, o čínském F. Kubka a J. Průšek, o japonském J. Kopta. Zároveň tiskl *překlady* cizích autorů (O. Bie, M. Brod, M. Čechov, J. Giraudoux, I. Glebov, M. Gliński, H. Ihering, J. V. Jensen, J. Lemaître, T. Mann, M. Martin du Gard, V. E. Mejerchold, L. Pirandello, R. Rolland, J. Romain, G. B. Shaw, I. Stravinskij, A. Saurès, A. Tairov, S. Trefjakov, F. Werfel, É. Zola). Od 1927 přinášel pravidelně informace o boji o Mejercholda, od 1931 o B. Brechtovi. Překládali Jos. Bartoš, K. J. Beneš, F. Bicek, O. Fischer, V. Jiřina, H. Kosterka, M. Očadlík, E. Rutteová, J. Teichmann, F. Tetauer a J. Voskovec (aforismy J. Cocteau), většinou však překladatelé nebyli uváděni. Časopis publikoval sporadicky též *verše* příležitostné a jubilejní (O. Fischer, J. Kvapil, S. Lom, J. Šnobl, E. Vrchlická) nebo epigramy a akrostichy (A. Hoffmeister, V. Nezval). V rubrice *Fejeton* se mj. objevily práce M. Majerové, K. Michaëlisové, O. Revilliodové a M. Zoščenka. Obsah časopisu doplňovaly (často nepravidelně) rubriky *Écho z divadelního světa*, *Postup sezóny ve světě*, *Glosy*, *Echo*, *Divadelní zprávy*, *N. d. v práci*, *Týdenní repertoár*; *Z divadelního humoru*, *Divadelní anekdoty* aj. – Po válce redakce navázala na přerušenu činnost. K předešlým spolupracovníkům přibyli mladí divadelní a hudební vědci. O *čino-hře a obecných divadelních otázkách* psali A. Bagár, I. Bart, J. Dostál, K. Dostal, K. Engel-müller, F. Götz, J. Grossman, J. Grus, J. Honzl, B. Jedlička, B. Karen, P. Karvaš, E. Klenová, E. Konrád, K. Konrád, J. Kopecký, O. Kozák, M. V. Kratochvíl, M. Krejčí, L. Kundera, J. Kvapil, F. Langer, B. Mathesius, R. Nasková, V. Nezval, Vojta Novák, O. Ornest, A. M. Píša, J. Po-

Národní kultura

korný, J. Průcha, B. Půlpánová, F. Rachlík, J. Sajíc, J. Taufer, J. Träger, F. Vrba, V. Vydra, J. Weil; o *opeře* J. Bachtík, Jos. Bartoš, E. F. Burian, H. Doležil, D. C. Faltis, L. Firkušný, J. B. Foerster, V. Holzknicht, K. B. Jiráček, J. Krombholz, Š. Luky, Z. Nejedlý, M. Očadlík, F. Pala, J. Plavec, F. Pujman, O. Sourek; o *baletu* E. Famíra, S. Machov a J. Rey. Tuto linii se však podařilo udržet v podstatě jen ve třech poválečných ročnících. Od roč. 24 (1948/49) časopis stále více rezignoval na odbornou úroveň. Jako informační a propagační zpravodaj úžeji spjatý s programem divadla ztrácel také spojení s děním ve světě, nezařazoval zpravodajství o divadlech jiných národů ani překlady studií cizích autorů. Ve 30. roč. (1954/55) se časopis článkem F. Götze výslovně distancoval od své předválečné tradice („formalismus a kosmopolitismus“) a dal se plně do služeb „boje o socialistický realismus“. Mezi příspěvateli se sice objevila i jména literárních, divadelních a hudebních vědců, režisérů, dramaturgů i herců, většinou však šlo o popularizační texty bez hlubší odborné analýzy nebo o krátké citace.

LITERATURA: an.: N. a S. d., Prager Presse 1. 3. 1925; jv. (J. Vodák): Nedoceněná práce, Čes. slovo 28. 6. 1929; la (F. Pala): Časopis N. d., Čes. slovo 27. 4. 1933; = (J. Vodák): Týdeník N. d., Čes. slovo 30. 5. 1933.

sm

Národní jednota sv. Cyrila a Methuda viz Matice moravská

Národní kultura

1922–1925

Kulturně-vzdělávací časopis národněsocialistické strany, na literaturu a umění výrazněji zaměřený pouze ve 2. ročníku.

Podtitul: 1922, 1924–25 (roč. 1, 3–4) List Ústřední školy dělnické pro výchovu lidu; 1923 (roč. 2) Revue Ústřední školy dělnické. – *Redaktoři:* 1922, 1924–25 (roč. 1, 3–4 do č. 1) A. Uhlíř s red. kruhem; 1923 (roč. 2) R. I. Malý s red. kruhem; 1925 (roč. 4 od č. 2–3) C. Merhout s red. kruhem. – *Vydavatel:* Ústřední škola dělnická, Praha. – *Periodicita:* 1922–24 (roč. 1–3) měsíčník, 10 čísel občas spojovaných v dvojčíslo, 1925 (roč. 4) dvouměsíčník, 6 čísel.

N. k. vznikla při nár. socialistické Ústřední škole dělnické s úkolem šířit činnost vzdělávací a výchovnou a soustředit kolem sebe „odborníky všech oborů výchovných, vzdělávacích, politických a hospodářských“. Základní devízou N. k. bylo heslo V. Klofáče: Větší vzdělání – lepší člověk. 2. roč. za vedení R. I. Malého zdůraznil literárně-umělecké otázky a v hojnějším počtu uveřejňoval beletrii a kritiku. Názor Malého na směr a vedení N. k. vyvolával odpor některých členů vydavatelství, vyhrocený pak zejména otištěním Šaldovy kritické stati Pět let republiky. Po skončení 2. roč. odešel Malý s většinou svých spolupracovníků z N. k. (stal se redaktorem nového čas. Kritika, v jehož red. kruhu z příspěvatelů N. k. působili J. Bartoš, V. Dvořák, O. Fischer, F. Götz a F. X. Šalda); redakce N. k. se opět ujal A. Uhlíř a časopis se vrátil ke své původní populárně-výchovné orientaci. Závěrem 4. roč. redakce oznámila, že N. k. jako měsíčník končí a nadále bude vycházet v podobě sborníku ve volných lhůtách. Část redakce přešla do nově založeného týdeníku Nová Evropa.

Jako orgán vzdělávací instituce přinášela N. k. populárně-naučné stati, úvahy a informace o politickém, sociálním a hospodářském životě (V. Brdlík, J. Černý, F. Schwarz aj.), o kulturně-politických otázkách (např. F. Loubal), o historii (F. M. Bartoš, A. Sedláček, J. Werstadt), filozofii (J. B. Kozák), psychologii (A. Fuchs aj.), pedagogice (J. Černý aj.), školství, zejména o vzdělávání dělníků (J. Veverka), o knihovnictví (L. J. Živný), speciálně též o různých společenských problémech Slovenska (J. L. Holuby, A. Pražák). Rubriku sledující uměleckou tvorbu charakterizovala značná nesoustavnost; N. k. občas referovala o knižních novinkách z beletrie i odborné literatury (J. Šebesta, J. Čeněk aj.), výjimečně též o divadle (S. Lom a J. Vodák ve 4. roč.), dále o výtvarném umění (V. Balthasar, B. Hnátek aj.) a hudbě (K. Emingerová aj.). Publikování beletrie se omezilo na několik básní, převážně vstupních textů k jednotlivým číslům (J. Holý, A. Sova, F. X. Svoboda, K. Toman, J. Vrchlický aj., též P. O. Hviezdoslav, R. M. Rilke), ojediněle na krátké prózy (např. J. Jahoda). Z pozůstatosti byly otištěny dopisy J. Nerudy, J. Podlipského a R. Svobodové. Tomuto zaměření 1. a pak 3. a 4. roč. se vzdálil 2. roč. za vedení R. I. Malého, kdy se na jeho obsahu podíleli četní noví spolupracovníci. Časopis sice zachoval

rámčovou kulturně-společenskou orientaci, směřoval však od obecně vzdělavatelského obsahu k problémové reflexi současného dění; dále psal o politických a sociálních otázkách (E. Beneš, V. Klofáč aj.), nazíral je však leckdy s otevřenou kritičností (Šaldova stať k pětiletému jubileu republiky, úvaha J. Frejky Lidé a lidé o židovské otázce aj.). Redaktor Malý ve filozoficko-estetické konfesi Chvála dne (1. č. 2. roč.) odmítl (se zjevnými narážkami na avantgardní proudy) soudobé projevy estétství, přihlásil se k tradici francouzského klasicismu s jeho „přirozeností“ a „přiměřeností“ a vycházející z křesťansky chápaného socialismu stavěl před intelektuály a umělce úkol přinášet „více světla a každému světle“, povznášet život k vyšší platnosti absolutní. S touto statí korespondovaly některé další úvahy na filozofická a náboženská témata (B. Lífka, R. I. Malý), mj. též pojednání o konverzi některých umělců ke katolictví (J. Durych o H. Ghéonovi, B. Vlček o G. Papinim). 2. roč. měl také poměrně bohatou kritickou část (rubrika *Soudy a výzvy*), a to zejména literární (O. Fischer, F. Götz, Z. Kalista, J. V. Sedlák, F. X. Šalda aj.), též divadelní (L. Blatný, F. Götz, E. Konrád, J. Vodák aj.), dále výtvarnou (V. Dvořák) a hudební (J. Bartoš). Ve větším rozsahu byla publikována i beletrie (L. Blatný, J. Hořejší, Č. Jeřábek, Z. Kalista, A. Sova, F. X. Šalda, J. Šnobl aj.). Ve 3. roč. se N. k. vrátila k původní praxi, v níž pokračovala až do svého zániku. – *Poezii* v N. k. tiskli J. Bednář, A. Černý (pseud. Jan Rokyta), L. Dymeš, K. Erban, J. Holý, F. Hrbek, J. Hořejší, K. Hradec, M. V. Ježková, Z. Kalista, B. Klička, J. Obenberger (pseud. Jaroslav Hora), A. Sova, F. X. Svoboda, F. X. Šalda, J. Šnobl, K. Toman, B. Vlček, V. Vyletal, přetištěny byly verše J. Vrchlického; dále byly publikovány básně P. Belly Horala, P. O. Hviezdoslava, R. M. Rilka, M. Rošanda. *Prózu* publikovali: L. Blatný, J. Jahoda, Č. Jeřábek, Z. Kalista, F. X. Šalda, M. R. Šárecká. *Kritické referáty* psali o literatuře J. Čeněk (i šifra J. Čk.), J. Durych, O. Fischer, F. Götz, E. Chalupný, Z. Kalista, F. Loubal, C. Merhout, V. Novák, K. Pražáková, J. V. Sedlák (i šifra J. V. S.), F. X. Šalda, J. Šebesta, R. Vonka, L. J. Živný, o divadle L. Blatný, F. Götz, E. Konrád, S. Lom, J. Vodák, o hudbě J. Bartoš, H. Doležil, K. Emingerová, A. Hába, K. Janeček, H. Jonášová, o výtvarném umění V. Balthasar, V. Dvořák, K. Herain, B. Hnátek, E. Svoboda, V. V. Štech aj. Historickými studie-

mi přispívali F. M. Bartoš, J. Bidlo, J. Čeněk, A. Sedláček, J. Švehla, J. Volf, J. Werstadt, *filozofické úvahy* tiskli J. B. Kozák, B. Lífka, R. I. Malý aj. Autory rozmanitě zaměřených *studií, úvah a článků* byli M. Bartoš, B. Bauše, V. Brdlík, J. Černý, V. Dědina, V. J. Dušek, M. Dvořák, J. Frejka, V. Gutwirth, A. Hobza, L. Horák, I. Hrušovský, A. Klatovský, V. Klofáč, Z. Košáková, M. Lier, F. Loubal, C. Merhout, K. Moudrý, A. K. Neumann, V. J. Novák, J. Novotný, R. Raše, K. Režný, F. Schwarz, O. Skýpala, J. Slavíček, Z. Stach, M. Stieber, J. Šafránek, J. Šamalík, J. Šimsa, J. E. Šrom, V. Tlapák, J. Trpák, J. Tučný, A. Uhlíř, J. Veverka, V. Vítek, R. Vonka, K. Vorovka, J. Zeman aj.; W. M. Kozłowski, J. Lazarev, S. Maslov, G. Papini, B. Sokolov, R. A. Vosterhuis aj. N. k. též reprodukovala *výtvarná díla* (M. Aleš, J. T. Blažek, V. H. Brunner, V. Hollar, F. Kysela, G. Macoun, O. Španiel aj.).

LITERATURA: an.: Pět let republiky (k stejnojmenné statí F. X. Šaldy v N. k.), Přerod 2, 1923/24, s. 37; an.: N. k. (k odchodu R. I. Malého z redakce N. k.), Přerod 2, 1923/24, s. 42.

zt

Národní muzeum

Založeno 1818

Původně soukromá společnost založená skupinou osvícených šlechticů a českých vědců s úkolem sbírat a vystavovat přírodniny a díla českého umění, vědy a průmyslu, pak ústřední muzejní instituce zajišťující svými sbírkami, knihovnou a archivem systematickou dokumentaci českých dějin (včetně literatury) i přírody s cílem budovat příslušné fondy s ohledem na potřeby všech vědních oborů a na jejich vědeckou popularizaci.

První české muzeum bylo formálně založeno 15. 4. 1818 po předchozím úsilí jednak vlastenecky smýšlející šlechty, s níž sympatizovala i část osvícené šlechty německé, herderovsky přesvědčené o cestě národů k všeobecné humanitě, jednak českých vlastenců soustředěných kolem J. Jungmanna. K založení došlo z podnětu paleontologa a schopného organizátora K. Šternberka, nejvyššího purkrabího F. A. Kolovrata-Libštejnského, F. Klebelsberka, J. Buquoye a dalších osvícených šlechticů i skupiny českých vědců v čele s J. Dobrov-

Národní muzeum

ským. Uvedeným datem je označeno provolání An die vaterländischen Freunde der Wissenschaften, podepsané a koncipované K. Šternberkem a F. Klebelsberkem (J. Jungmann je přeložil s názvem Provolání k vlastenským přátelům věd pro Krameriovy c. k. vlastenské noviny, kde vyšlo o deset dní později, 25. 4. 1818). Prozatímní výbor, složený převážně ze šlechtických členů a 1819 rozšířený o J. Dobrovského a F. Klebelsberka, přijal 26. 2. 1819 stanovy, vypracované K. Šternberkem a F. Klebelsberkem; podle těchto stanov bylo původních 66 činných členů (z nich bylo 61 šlechticů) rozšířeno na 97. Fakticky začalo Muzeum (dále M.) působit od 11. 6. 1820 jako soukromý spolek pro sbírání děl uměleckých i přírodních, jehož cílem bylo zvelebení české vědy, umění a průmyslu. Název spolku byl *Společnost Vlastenského muzeum v Čechách*, od 8. 12. 1848 *Společnost Českého muzea*, od srpna 1854 *Společnost Muzea Království českého* a instituce se jmenovala *Muzeum Království českého*, od října 1922 spolek nesl jméno *Společnost Národního muzea* a instituce *Národní muzeum* (dále NM). Stanovy schválil císař až 14. 6. 1822 a 23. 12. 1822 se podle nich konalo první valné shromáždění, které dalo M. definitivní správu v rámci stavovsko-zemském a zvolilo prvním prezidentem K. Šternberka. Finanční základ se budoval z darů členů a příznivců a (od 1861) z dotací zemských, později i státních a městských; v samostatném státě převzala 1919 do své správy Země česká pracovníky, 1932 i celý ústav a 1934 schválila vláda převzetí M. Zemským úřadem, po 2. světové válce došlo 1948 k zestátnění M. s platností od následujícího roku. První muzejní sbírky byly umístěny postupně v klášteře minoritů u sv. Jakuba na Starém Městě, v Polytechnickém ústavu (sídlil ve zrušeném Svatováclavském semináři v Husově ul.), v domě F. Hartiga na Vlašském náměstí na Malé Straně, od 1821 v části domu Společnosti vlastenských přátel umění na Hradčanech (Šternberský palác), od 10. 1. 1846 v paláci Nosticově (roh Příkopů a Nekázanky) a od 18. 5. 1891 v dnešní budově na Václavském náměstí. Základ ke sbírkám poskytla březnická knihovna J. Kolovrata-Krakovského s četnými starými rukopisy a prvotisky a s přírodovědnými sbírkami; k ní časem přibýly, většinou odkazem, sbírky, knihovny a archiválie G. Dobnera, K. Šternberka, V. Hanky, F. Palackého, P. J. Ša-

faříka, F. L. Čelakovského, J. Nerudy, J. V. Friče, J. V. Sládka, Č. Zíbrta, J. S. Machara aj. (od 1953 knihovna nostická a od 1954 Kinských); o rozmnožení fondů zvláště v prvním desetiletí existence M. se zasloužily i sbírkové akce českých měst, k nimž se přidali i četní jednotliví sběratelé mimopražští, zvláště venkovští kněží. V počátečním období M. byla jeho činnost orientována převážně přírodovědně, ale už 1820 vyšla jeho nákladem Puchmajerova Lehrgebäude der russischen Sprache a 1823 kladl J. Dobrovský, který byl mj. i autorem promyšlené trvalé koncepce knihovny, váhu i na společenskovědné zaměření, když např. 1824 a 1825 publikoval několik dokumentů k českým dějinám 16. století v Jednáních Společnosti Vlastenského muzea v Čechách a když současně s A. J. Puchmajerem a V. Hankou kladl základy k slovanskému oddělení knihovny. Národně se projevovalo M. za Šternberkova prezidentství v duchu indiferentního zemského patriotismu, ne-li přímo německy, což těžce nesla obrozenská preromantická generace a co např. svým epigramem pranýřoval Čelakovský. Situace se radikálně změnila volbou Palackého 26. 5. 1841 do výboru a 2. 6. 1841 do funkce jednatele (její výkon byl přerušen 17. 2. 1852 nuceným odchodem Palackého z výboru Společnosti – 1853 odešel i Šafařík – po nástupu Bachova absolutismu; do funkce byl znovu zvolen 7. 3. 1861). Už před svým prvním zvolením inicioval Palacký vznik česky a německy vycházejícího Časopisu Českého muzea (dále ČČM, vycházel od 1827), jehož redaktorem byl ustanoven už 15. 5. 1826 a jehož německá verze brzy zanikla (1832), a Muzejního sboru pro pěstění české řeči a literatury (byl ustaven 11. 1. 1830) s Maticí českou, fungující od 1. 1. 1831 jako jeho ediční podnik pro odbornou literaturu. Ve funkci jednatele se Palacký, jehož pojednání O účelích Vlasteneckého muzea v Čechách bylo přijato za programovou směrnicí, účinně snažil vystupňovat buditelské úsilí generací předcházejících i své vlastní. Budoval M. jako „vědecký obraz vlasti naší“, a tedy jako organizační a výkonné středisko české národní vědy a kultury s uvědoměle demokratickým společenským posláním, zaměřeným na širokou českou veřejnost, ale s důrazem na vědeckou úroveň bádání a na systematické studium historické a filologické; současně v nových stanovách zdůraznil přes trvajících dvojjazyčnost nutnost „zvláštní pozornosti ku

vědeckému vzdělávání řeči a literatury československé“, což nepříliš úspěšně požadovali už 1819 na nejvyšším purkrabím J. Jungmann a J. S. Presl. Toto zaměření bylo dovedeno k důsledkům politickým, vrcholícím Slovanským sjezdem 1848, který v M. – až do okamžiku, kdy bylo obsazeno vojskem – měl svůj sekretariát a kde zasedaly jeho sekce.

Pro vlastní vývoj české literatury a literární historie měla vedle ČČM a Matice české specifický význam především knihovna a literární archiv M.; knihovna dodnes umožňuje pramenité studium staročeské literatury, protože vlastní podstatnou část staročeských rukopisných památek; nejvýznamnější jsou budyšínský rukopis Kosmovy kroniky (z rozhraní 12. a 13. století), slovník Mater verborum (z počátku 13. století), zlomky staročeských legend o apoštolech, o Pilátovi a o Jidášovi (z počátku 14. století) a pozdější o sv. Kateřině, čtyři zlomky staročeské Alexandreidy (z 1325–50), zlomek Mastičkáře (po 1340), iluminovaný brevář Liber viaticus Jana ze Středy (po 1360), sbírka akt koncilu kostnického (1414–18), Jistebnický kancionál (po 1420), dobové i pozdější rukopisné opisy spisů Husových (vedle české Postily i latinský Husův autograf), Jakoubka ze Stříbra, Petra Chelčického (15. století) a v rukopisném sborníku z 15. století spisy jejich předchůdců Jana Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova a Tomáše ze Štítného, dále Dekrety koncilu basilejského (po 1441), staročeská Gesta Romanorum (1443), neuberský sborník práv zemských i městských s Majestas Carolina (1473), Opatovický sborník s Novou radou Smila Flašky z Pardubic (15. století), Jenský kodex (1. čtvrtina 16. století), Knihy devaterý Viktorina Kornela ze Všehrd (16. století), Dekreta jednoty bratrské (okolo 1617), autografický Manuál J. A. Komenského (1623) a jeho lešenskou pozůstalost s rukopisem Informatoria školy mateřské (okolo 1630) a české Didaktiky (1632), obojí s autografickými opravami, a četné jiné rukopisy včetně podvržených RKZ; obdobný význam pro studium novější české literatury má literární archiv, který vznikl 1. 3. 1846, 1924 se stal pododdělným knihovny a od 1. 1. 1964 přešel jako samostatná složka do Památníku národního písemnictví; původně muzejní literární archiv získal četné rukopisné pozůstalosti (od 1958 vycházejí monograficky jejich soupisy), např. J. Dobrovského, P. J. Šafaříka, F. Palackého, K. J. Er-

beny, J. Kollára, F. L. Čelakovského, J. E. Purkyně, K. Havlíčka, J. Nerudy, A. Heyduka, J. V. Friče, L. Quise, J. Arbesa, S. Čecha, J. V. Sládka, J. Holečka, T. Novákové, J. S. Machara, A. a V. Mrštíka, J. Gebauera, F. X. Šaldy, O. Fischera, J. Mahena, K. Teiga aj.; ze získaných archivů institucí jsou nejdůležitější redakční archivy Květů a Lumíra, archiv Ottova nakladatelství a redakce Ottova slovníku naučného, archiv Družstevní práce aj.; kromě těchto celků uchoval původní literární archiv i jednotlivé rukopisy a dopisy mnoha dalších autorů, jako K. H. Máchy, J. K. Tyla, B. Němcové, J. Vrchlického, P. Bezruč aj. Od svého vzniku umožňovalo M. také hmotnou i odbornou existenci četným literárním osobnostem (např. J. E. Vocel vedl od 1843 do své smrti 1871 nejprve jako jednatel, pak předseda muzejní archeologický sbor, K. J. Erben byl prvním archivářem, 1851 vznikla placená funkce sekretáře, jímž se stal V. B. Nebeský – po něm 1854–77 V. V. Tomek, 1877–93 J. Emler, pak F. Kvapil a další –, vedoucími bibliotékáři byli V. Hanka, A. J. Vrtátka, A. Patera, Č. Zíbrt, J. Volf, M. Novotný aj.). Pro vlastní živou českou literaturu mělo však význam převážně jen v první polovině 19. století, a to – vedle organizačního podílu na konstituování svébytné české kultury – především prostřednictvím literární kritiky v ČČM, ale i ta – v sousedství kritiky např. Havlíčkovy – měla konzervativní charakter (viz např. soud J. K. Chmelenského o Máchovi); ten se nezměnil ani později, např. v době rozběhu generací J. Nerudy, J. Vrchlického nebo v době bojů o RKZ. Do vývoje literární historie iniciativně zasáhl jen V. B. Nebeský svým komparatistickým přístupem k literaturám západním a k slovesnosti lidové. Po pádu Bachova absolutismu a nastolení ústavního života předznamenávaného Říjnovým diplomem (1860) ztratilo M. pro vývoj živé literatury na významu. Od 70. let se konzervativní tendence vlivem V. V. Tomka jako jednatele a bývalého ministra školství J. Jirečka (1875–88 byl předsedou KČSN a měl ve výboru muzejní Společnosti značný vliv) ještě vystupňovaly. Ve 20. století se pak zaměření M. stále výrazněji soustřeďovalo na úkoly muzeologické, archivní a knihovnické. Ostatní funkce v oblasti literatury – především funkce organizační, společenská a badatelská – přešly už v 2. polovině 19. století na nové instituce, na Uměleckou besedu (založena 1863), českou

Národní muzeum

univerzitu (od 1882), Českou akademii věd a umění (založena 1890) – ta v nové muzejní budově získala své místnosti – a další specializovaná pracoviště a sdružení. Nová budova architekta J. Schulze, vyzdobená díly sochařů C. Kloučka, J. Maudera, B. Schnircha, A. Wagnera aj. a malířů V. Brožíka, V. Hynaise, J. Mařáka, F. Ženíška aj., předurčila pak M. funkci národně reprezentační při akcích celonárodního významu. K tomu sloužil hlavně Panteon M. se sochami a bustami nejvýznamnějších představitelů českého politického a kulturního života včetně osobností literárních (P. Bezruč, K. Havlíček Borovský, S. K. Neumann aj.), vytvořenými B. Kafkou, J. Mařatkou, J. V. Myslbekem, B. Schnirchem, L. Šalounem, J. Štursou aj. Od svého založení až do současnosti zůstává M., jehož organizační struktura obsahuje jako samostatné složky Historické muzeum, Přírodovědecké muzeum, Knihovnu NM, Muzeum české hudby a Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, nepostradatelnou institucí pro literárněvědné badatele, a to pro bohaté fondy jedné z největších českých knihoven (vedle knih a starých rukopisů konzervační sbírky je pro bohemikální studium důležitý její téměř úplný fond novinový a časopisecký ve Stromovce, v tzv. zámečku, a podobně prospěšné jsou její fondy bibliografické, protože knihovna byla od 10. 7. 1958 pověřena zpracováním soupisů všech zámeckých knihoven), i fondy archivní, a to přesto, že jejich speciální část – archiv literární – už v M. není. Zároveň četné novověké rukopisy české literatury dramatické (např. K. Čapka) s režijními, inspicentskými a nápovědními knihami, s návrhy scén, programy i s korespondencí dramatiků vlastní muzejní oddělení divadelní (založeno 1930 pod vedením J. Bartoše). Pro celkový český kulturní vývoj má z literárně-muzeologického hlediska význam i ke knihovně přičleněné Muzeum české knihy ve Žďáru nad Sázavou (založeno 1957, reinstalováno 1963) a pro knihovědu a literární vědu od 1956 vydávaný Sborník NM řada C, přetiskující hlavně archivní materiály knihovědné a literárněhistorické i studie o nich.

Z VYDÁVANÝCH PERIODIK: Jednání Vlastenského muzeum v Čechách (1823–25 česky a německy, 1826–56 jen německy jako *Verhandlungen der Gesellschaft des Vaterländischen Museums in Böhmen*); ČČM (od 1827 dosud); Sborník NM v Praze, řada C – lit. historická (od 1956 dosud). ■

BIBLIOGRAFIE A PŘEHLEDY SBÍREK.
Bibliografie: F. M. Bartoš: Soupis rukopisů NM v Praze 1, 2 (1926, 1927); J. Vašica, J. Vajs: Staroslovanské rukopisy NM v Praze (1957). – *Přehledy sbírek*: Průvodce sbírkami Muzea Království českého v Praze (1905); Průvodce sbírkami NM v Praze 1827–1956, d. 1, 2 (1932); J. Burian, V. Vondruška: Průvodce expozicí NM (1978). ■ **LITERATURA**: V. B. Nebeský: Dějiny M. Království českého (1868); J. M. Černý: M. Království českého (1884) + Nové M. Království českého (1891); J. Hanuš: NM a naše obrození 1, 2 (1921, 1923); T. Saturník: NM za války a po válce (1924); A. Masaryková: NM v Praze (1940); F. Kopp: NM, památník našeho kulturního obrození (1941); J. Švehla: Bomby kolem Panteonu. NM v letech 1939–1945 (1946); sb. NM 1818–1948 (1949); zde mj. G. Steklý: Idea NM, J. Charvát: Archiv, M. Novotný: Knihovna NM, J. Knap: Divadelní oddělení, V. Vojtíšek: Společnost NM); V. Denkstein, Z. Drobná, V. Zázvorka, K. Švehla: NM (1963); sb. Knihovna NM (1959; ed. K. Švehla); J. Vrchoťka: Dějiny Knihovny NM v Praze 1818–1892 (1967); sb. 150 let NM v Praze (1968; zde mj. K. Švehla: Knihovna NM, J. Špět: Kapitoly z dějin Společnosti NM + Z literatury o NM, J. Charvát: Palacký a NM); J. Šmíd, P. Čanda: NM v Praze (1983); J. Vrchoťka: NM v Praze, pokladnice české vědy a kultury 1818–1988 (1988); L. Sršeň: Sto let budovy NM (1991). ■ F. Palacký: O účelích Vlasteneckého muzea v Čechách (projev na schůzi výboru Společnosti 20. 10. 1841), *Spisy drobné* 3 (1902); V. Denkstein: Deset let NM, ČČM 1956, odd. věd společenských, s. 121; J. Vrchoťka: Vznik bohemikálního programu Knihovny NM v Praze, *Sborník NM v Praze* 1958, ř. C, č. 2; A. Chalupa: Archiv NM v jubilejním roce, *Archivní časopis* 1968, s. 1; F. Palacký: Řeč na valném shromáždění Společnosti M. Království českého 13. 6. 1868, in *Úvahy a projevy* (1977); J. Špět: Karel Havlíček a NM, ČNM 1981, ř. hist., s. 191; J. Rak: Koncepce historické práce Vlasteneckého muzea v Čechách, ČNM 1984, odd. věd společenských, s. 98; J. Vrchoťka: 170 let NM v Praze, *Muzejní a vlastivědná práce* 1988, s. 135; J. Haubelt: Kašpar Šternberk (1761–1938) a založení NM, *Přednášky z 32. běhu letní školy slovanských studií* (1992).

em

Národní obnova viz **Obnova**

Národopisný sborník československý viz Národopisný věstník československý

Národopisný věstník československý

1906 (1897) – 1953

Odborný časopis sledující národopis v kontextu příbuzných věd a zdůrazňující zvláště oblast slovesné folkloristiky.

Titul: 1897–1905 (sv. 1–11) Národopisný sborník československý (NSbČ); 1906–53 (roč. 1–33) Národopisný věstník československý (NVČ). – *Podtitul:* 1912–47 (roč. 7–30) *Revue d'ethnographie Tchecoslave*. – *Redaktoři:* NSbČ: 1897–99 (sv. 1–5) F. Pastrnek, z toho 1897–98 (sv. 1–2) s hlavním spolupracovníkem E. Kovářem a 1899 s red. komitétem; 1900–04 (sv. 6–10) J. Polívka s red. komitétem; 1905 (sv. 11) red. komise J. Jakubec, A. Kraus, V. Tille. – NVČ: 1906–31 (roč. 1–24) J. Polívka, z toho 1906 (roč. 1) s red. komisí J. Jakubec, A. Kraus, V. Tille, 1907–15 (roč. 2–10) s red. komisí A. Kraus, V. Tille, 1916–31 (roč. 11–24) s hlavními spolupracovníky J. Horákem a K. Chotkem; 1932–50 (roč. 25–31) J. Horák, K. Chotek, z toho 1949/50 (roč. 31) s red. radou a J. Polívka po celou dobu (roč. 25–31) uváděn jako zakladatel; 1951–53 (roč. 32–33) D. Stránská. – *Vydavatel:* NSbČ: 1897–1904 (sv. 1–10) Národopisná společnost československá a Národopisné muzeum československé; 1905 (sv. 11) Společnost Národopisného muzea československého; Praha. – NVČ: 1906–53 (roč. 1–33) Společnost Národopisného muzea československého, z toho 1922 (roč. 15) s podporou ČAVU, 1923–47 (roč. 16–30) s podporou ČAVU a min. školství a národní osvěty; Praha. – *Periodicita:* NSbČ: 1897–99 nepravidelně (5 sv.); 1900–05 ročenka (6 sv.). – NVČ: 1906–08 (roč. 1–3) nepravidelně 9x nebo 7x ročně; 1909–14 (roč. 4–9) 6x ročně; 1915 (roč. 10) ročenka; 1916–18 (roč. 11–13) čtvrtletník, 4x ročně; 1919 časopis nevycházel; 1920–23 (roč. 14–16) 2x ročně, z toho 1921–22 (roč. 15) 2x za 2 roky; 1924–25 (roč. 17–18) ročenka; 1926–28 (roč. 19–21) čtvrtletník, 4x ročně; 1929 (roč. 22) 2x ročně; 1930 (roč. 23) čtvrtletník, 4x ročně; 1931 (roč. 24) 2x ročně; 1932–33 (roč. 25–26) 1 svazek jako 2 ročníky; 1934–35 (roč. 27–28) v 1 svazku 2 dvojčísla, z toho č. 1–2 s datací 1934–35, č. 3–4 s datací 1936; 1937–39 (roč. 29) 1 svazek za 3 roky; 1940–47 (roč. 30) 1 svazek; 1948 časopis nevyšel; 1949/50 (roč. 31) 2x ve 2 letech; 1951 (roč. 32) 1 dvojčíslí; 1952/53 (roč. 33) 1 dvojčíslí za 2 roky. – *Příloha:* NVČ 1908–14 (roč. 3–9) J. Š. Kubín: Povídky kladské (komentář J. Polívka).

NVČ bezprostředně navázal na obdobně orientovaný NSbČ, časopis založený jako tiskový orgán národopisných institucí, které představovaly vrcholná centra etnografické a folkloristické práce (Národopisná společnost československá, Národopisné muzeum českoslovan-

ské v Praze) spjatá s uspořádáním národně-manifestační Národopisné výstavy československé v Praze 1895. Vzniku NSbČ předcházelo založení Čes. lidu (1891), národopisného časopisu se širším a populárnějším zaměřením, zatímco sborník se od počátku profiloval jako orgán vědecký, soustředěný na publikování rozsáhlejších materiálových studií i monografií a na široce pojatou kritickou a recenzní činnost. Jeho záměrem bylo vytvořit solidní metodologickou a bibliografickou základnu pro rozvoj oboru. NSbČ udržoval pravidelné členění na základní stati a dvě rubriky: *Posudky a zprávy*, pojednávající o původních domácích i zahraničních publikacích oboru, a rubriku *Vzpomínky* (tj. nekrology). Oddíl *Bibliografie* v prvních svazcích přinášel zevrubné soupisy domácí, slovanské i baltické produkce etnografické a folkloristické za léta 1895–97, jež pro svou unikátnost přitahovaly pozornost i zahraničních badatelů. Od 1900 (sv. 6) časopis uveřejňoval i věcný a jmenný rejstřík. Když byl 1906 NSbČ sloučen se souběžně vycházejícím drobným Věstníkem Národopisného muzea československého, dostal NVČ pestřejší ráz, obsáhl víc menších příspěvků s početní převahou etnografů, kvalitativně a rozsahem však převážili folkloristé. Meziválečné ročníky se vyznačovaly větší obsahovou i žánrovou rozmanitostí, zastoupeny byly i causerie, fejetony a menší edice literárních textů (K. J. Erben, J. Hýbl). Také v NVČ pokračovala v prvních ročnících (1906–08) bibliografie (za léta 1904–07), trvala i recenzní a kritická rubrika (nyní s titulem *Literatura*) a nově přibýly dvě rubriky další: *Drobné zprávy národopisné* (obsahující někdy i nekrology) a *Zprávy o muzeích a společnostech národopisných*; obě procházely časopisem takřka po celé období jeho vycházení. Jejich cílem bylo posílit kontakty NVČ s etnografickými pracovníky mimo centrum. Novinku představoval též obrázkový, zpravidla fotografický doprovod zásadnějších studií. NVČ byl koncipován jako měsíčník, později jako čtvrtletník, ale jeho periodicita i rozsah značně – zejména mezi válkami – kolísaly pro finanční potíže. Po dobu 2. světové války bylo vydávání NVČ přerušeno. Časopis zanikl v průběhu roku 1953 v souvislosti s vnitřními i hmotnými poměry v Národopisné společnosti československé. – Pod titulem Národopisný věstník československý a s podtitulem *Bulletin d'ethnographie Tchecoslovaque*

začala 1966 v Brně vycházet odlika NVČ v podobě jednotlivých ročenek vydávaných Národopisnou společností českosl. při ČSAV v Praze a Ústavu lid. umění ve Strážnici. Jejím redaktorem byl 1966–72 (roč. 1–7) V. Frolec, 1973–74 (roč. 8–9) J. Kramář a K. Fojtík. Ročenka se specializovala na teoretické aspekty etnografie a hmotné projevy lidové kultury bez soustavnějších vztahů k oblasti slovesné tvorby.

Od svého začátku se NSbČ soustředil k publikování materiálů vytvářejících předpoklady pro samostatný rozvoj a koncepční orientaci etnografie a folkloristiky (soupis národopisných časopisů z celého světa, stručný nárys dějin evropské folkloristiky, seznamování s koncepcí národopisné encyklopedie, stěžejního, ale nikdy nerealizovaného maximalistického úkolu Národopisné společnosti). Duchovním otcem prvních dvou ročníků byl E. Kovář (1861–1898), po jeho předčasné smrti se ideového i praktického vedení NSbČ ujal J. Polívka, jenž ho výrazně orientoval na slovesnou komparatistiku. Již první svazek přinesl ukázkou z přípravné fáze katalogu českých pohádek V. Tilleho, historickokritickou stať J. Polívky o vývoji srovnávací slovesné folkloristiky, o prozódii a rytmu českých lidových písní psal O. Hostinský. V dalších svazcích se knížkami lidového čtení zabýval J. Máchal (i podp. Hanuš M.), písmáctvím J. Vlček, ústní slovesností Slovák J. L. Holuby. Vztahy lidové písně k celonárodní literatuře u K. Havlíčka Borovského zkoumal J. Jakubec. NSbČ také umožnil publikování rozsáhlejších monografií, které by jinak obtížně hledaly vydavatele (1901, sv. 7: V. Tille: Povídky sebrané na Valašsku roku 1888; 1903, sv. 9: L. Niederle: Národopisná mapa uherských Slováků na základě sčítání lidu z roku 1900; 1904, sv. 10: J. Polívka: Pohádkoslovné studie). Studie nebo posudky v NSbČ psali A. Černý, V. J. Dušek, P. M. Haškovec, J. Horák, O. Hostinský, J. Jakubec, E. Kovář, A. Kraus, J. Máchal, J. Matiegka, L. Niederle, J. V. Novák, J. Páta, J. Polívka, A. Šolta, V. Tille (i šifra V. T.), M. Václavek, J. Vlček, J. Zubatý, ze Slovenska J. L. Holuby a P. Socháň. – V úvodním slově k NVČ V. Tille zdůraznil potřebu kritické revize národopisných aktivit 19. století a vytyčil program Národopisné společnosti i jejího časopisu: plodně těžit z pokladů lidového umění novou uměleckou tvorbou, starat se o získávání a uchovávání materiálních projevů lidové kultury, zejména výtvarné, a rozvíjet vědeckou

činnost lidopisnou včetně plnění konkrétních úkolů, na nichž závisí (bibliografie, kontakty s cizinou, metodologie, organizace). K tomu se NVČ podařilo rozšířit dosavadní okruh spolupracovníků i sledovanou problematiku, zahrnující rozlehlou oblast duchovní i materiální lidové kultury se všemi příbuznými obory (kulturní antropologie, slovanská archeologie, sociální psychologie, sociologie, demografie, historie, filozofie, literární historie, místopis, dialektologie, srovnávací jazykozpyt). Těžiště spočívalo v pracích ze slovesné srovnávací folkloristiky zaměřených převážně na látkoslovné studium se zřetelem k literárním vlivům a na vztahy literatury a folkloru. V žánrově rovněž byla pak v oblasti prózy největší pozornost věnována pohádce a lidové pověsti, u nichž se zkoumala národní i regionální specifika a posuzovaly jednotlivé sbírkové soubory (P. Bogatyrev, O. Dubský, D. Filip, J. Horák, J. F. Hruška, S. Klíma, J. Páta, J. Polívka a zejména V. Tille); z poezie badatele nejvíce zajímaly lidové písně, jejich vnitřní řád (L. Janáček, J. Letošník) a obdobně národní a krajová specifika i analýza jednotlivých souborů (J. Černík, V. A. Francev, J. Horák, A. J. Lacimirkij, K. Paul, S. Souček, D. Stránská, F. Tomek, B. Václavek). Vztahy literatury a folkloru se přitom sledovaly ve všech druhových a žánrových vrstvách, v literatuře regionální, písmácké, pololidové i v knížkách lidového čtení (A. Blažek, J. Horák, J. Š. Kubín, J. V. Šimák, F. Wollman, O. Zich). Zkrátka nepřišla ani literární historie, zabývající se zejména starším písemnictvím a literaturou 19. století (K. V. Adámek, F. M. Bartoš, V. Flajšhans, A. Grund, J. Horák, K. Hrdina, M. Hýsek, R. Jakobson, J. Jakubec, J. Š. Kubín, J. Máchal, A. Novák, J. Páta, S. Souček) i divadlem (F. Šimek). Převážná část uvedených autorů vyvíjela i posudkovou aktivitu a vedle nich ještě též A. Boháč, K. Bufková-Wanklová, A. Frinta, V. Havelková, O. Hujer, K. Chotek, J. Janko, O. Jiráni, A. Kraus, J. Krejčí, M. Křepinský, J. Matiegka, Z. Nejedlý, L. Niederle, F. Pátek, K. Plicka, A. Profous, J. F. Svoboda, F. Trávníček, J. Vinař, F. V. Vykoukal, M. Weingart, Z. Wirth, J. Zubatý, A. Žalud, Poláci A. Brückner a S. Zdziarski. Právě k pravidelným informacím o nové literatuře a k vědecké kritice se NVČ podařilo soustředit nejvýznamnější české i slovanské odborníky. I v NVČ vycházely rozsáhlejší studie na pokračování (1912, roč. 6: F. Wollman: Po-

věst o bílé paní v literatuře a v tradicích českého lidu; 1920–23, roč. 14–16: F. Wollman: Vampyrické pověsti v oblasti středoevropské; 1926–27, roč. 19–20: J. Polívka: Úvodní a závěrečné formule slovanských pohádek; 1931–39, roč. 24–29 nepravidelně: K. V. Adámek: Světské písně jarmareční a poutní). K životním jubileím význačných českých badatelů vznikala rozsáhlá čísla jim věnovaná, např. 1915 (roč. 10) a 1925 (roč. 18) L. Niederlovi, 1918 (roč. 13) J. Polívkovi, 1923 (roč. 16) a 1932–33 (roč. 25–26) J. Jakubcovi, 1951 (roč. 32) K. Chotkovi. – Po válce se NVČ snažil navázat na dosavadní tradici; 1949/50 (roč. 31) pak nastínil náročný program národopisné práce, jenž zahrnoval historický výzkum lidu včetně hospodářského a sociálního života, zpracování značného množství dosud nashromážděných dokladů ústní slovesnosti a lidové tvořivosti vůbec, přihlížení k osobitostem života v jednotlivých teritoriích včetně jevů svědčících, že se na našem území spojují znaky charakteristické pro různé národy, nezbytnost spolupráce s vědou sousedních zemí a konečně i péči o národopisné muzejnictví, zejména pokud jde o odborné třídění nashromážděných materiálů. Zároveň ovšem zdůraznil i rozchod s idealistickou vědou a orientací na novou socialistickou kulturu. K přispěvatelům vedle některých už dříve se uplatňujících autorů, jako byli J. Černík, D. Filip, K. Chotek, D. Stránská a zejména J. Horák, po válce nově přibyli E. Baláš, L. Baran, S. Brandejs, H. Dymerová (Podešvová), P. Eisner, H. Johnová, J. Kramář, L. Lábek, H. Landsfeld, O. Nahodil, D. Palátová, I. Paňkevych, A. Pek, O. Pertold, V. Pražák, F. Roubík, D. Rychnová, V. Scheufler, E. Stoklas, A. Václavík, J. Vařeka, J. Voráček, V. Vycpálek, J. Weingartová (Štěpánková).

LITERATURA: ● ref. NSbČ: Ad. Černý, NL 26. 11. 1897; Jc (J. Jakubec) a Aj., Naše doba 8, 1900/01, s. 619 ●; ● ref. NVČ: J. Litera, Čas 26. 10. 1906; K. S., Ženský obzor 14, 1915/16, s. 56 ●; an.: Seznam spolupracovníků a jejich příspěvků v roč. 1–20, NVČ 1927, s. 1; ● ref. NVČ: A. N. (Novák), LidN 25. 4. 1928 + (ne), LidN 22. 8. 1931 + LidN 18. 7. 1939; an., Kniha 1, 1945/46, s. 47 ●; Vl. G. (Grycová): NVČ, ČČH 1989, s. 781.

lb

**Národopisný věstník československý viz
in Národopisný věstník československý**

Růžena Nasková

* 28. 11. 1884 *Praha*

† 17. 6. 1960 *Praha*

Herečka, autorka vzpomínkových knih, překladatelka ze slovinštiny.

Roz. Nosková. – Otec spisovatel a publicista Josef Nosek, sestra spisovatelka H. Malířová. Vzdělávala se v klášterní škole u Sv. Anny a soukromě. Necelý rok se herecky školila u O. Sklenářové-Malé, krátce též u M. Hübnerové, pak hrála s pražskými ochotnickými soubory a zároveň se učila soukromě zpěv. 1904–07 působila v Nár. divadle v Lublani, během šestiměsíčních prázdnin vystupovala na pražských předměstských i na venkovských scénách. 1907 se stala v Praze členkou Nár. divadla, kde hrála až do svého onemocnění 1948. 1910 se provdala za malíře F. X. Nasheko (1884–1959). Do 1915 zpívala v Praze a na venkově s K. Hašlerem jeho šansony; pro tato vystoupení vytvořila několik humorných básniček a napsala, zkomponovala a jako samostatné dvojlisty publikovala dva šansony (*Svatební cesta a Balada o princezně a pancíři s trojím zámekem*). 1947 byla jmenována národní umělkyní. Po odchodu z Nár. divadla vystupovala častěji v rozhlase, s nímž spolupracovala od 20. let; vytvořila též řadu filmových rolí (již 1915 ve filmu Ahasver). Do důchodu odešla 1955.

Literární talent N. se projevil především ve vzpomínkách na dětství a mládí, které tvoří osu knihy *Jak šel život*. V živých detailech zde N. sleduje sklony ke svému budoucímu povolání a cesty vedoucí až ke vstupu do Národního divadla, poté přechází od volně rozvíjeného vyprávění k portrétům svých kolegů; jsou nesený v obdivném a vděčném tónu především v případě těch herců, od nichž se N. učila (E. Vojan, H. Kvapilová, dále J. Mošna, O. Sklenářová-Malá, M. Hübnerová, M. Ryšavá). Ve stejném duchu je napsána *Malá kronika dnů*, která vznikla sebráním drobných článků a přednášek většinou opět vzpomínkového, ale i úvahového charakteru. Výrazněji než rozborem postihuje N. v obou knihách jednotlivé osobnosti vyprávěním nějaké charakteristické epizody z jejich hereckého života. Dojaté, avšak nesentimentální vzpomínání spojuje s obhajobou vlastního pojetí umění, které proti civilistní-

Naše cesta

mu projevu staví jazykovou vytríbenost a proti strojené stylizaci prostotu a pravdivost. – Pobyt v Lublani přivedl N. k překládání ze slovinštiny.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1910); sb. Dík bojovníku. Soudruhu S. K. Neumannovi k sedmdesátinám... (1945); Divadlo; sb. Herec čistého srdce. Jaroslavu Vojtovi... (1948); sb. Hovory s herci (1926); sb. Jeden život. Hrst vzpomínek na Helenu Malířovou (1948); Jevišťe; Lázně Poděbrady (1946); Lid. demokracie (1954, vzpomínky); Lid. tvořivost (1954, vzpomínky); Lid. noviny (1941); Lit. noviny (1952); Nár. divadlo (1930–31, 1954); Právo lidu, příl. Dělnická besídka (1910–11, překl. prózy I. Cankara Kovář Damjan); Program D 47; Rodokaps (1940); Svob. slovo (1945); Venkov (1940). ■ **KNÍŽNĚ**. *Vzpomínky*: Jak šel život (1941); Malá kronika dnů 1934–1946 (1947, od 1952 společně s předchozí knihou pod jejím tit. Jak šel život). – *Překlady*: I. Cankar: Vybrané povídky (1908, pod jm. R. Nosková) + Dům Marie Pomocné (1911). ■ **KORESPONDENCE**: in V. Vydra: Hercův listář (z 1946 a 1951; 1956, ed. J. Träger). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA**: Jeden život. Hrst vzpomínek na Helenu Malířovou (1948, s B. Paškovou). ■

LITERATURA: J. Kopecký: R. N. (1948, se soupisem divad. a film. rolí od L. Veselého). ■ ● ref. Jak šel život: vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 207; V. Jirát, KM 1941, s. 279; K. Z. Klíma, LidN 22. 6. 1941 ●; ● ref. Malá kronika dnů...: J. H. (Honzl), Otázky divadla a filmu 2, 1946/47, s. 224; Lin (J. Linhart), KM 1947, s. 383; amp (A. M. Píša), PL 19. 9. 1947; P. Laichter, Naše doba 54, 1947/48, s. 82; O. Fencel, Lid. kultura 1948, č. 9 ●; F. Černý: Nad novým vydáním vzpomínek R. N., sb. Listy z dějin českého divadla 2 (1954); ● nekrology: F. Černý, LitN 1960, č. 26; J. Hájek, Tvorba 1960, s. 583; J. Průcha, Kultura 1960, č. 25; J. Wenig, LD 18. 6. 1960 ●; E. Hejl, B. Hejlová in Tři životy (1981).

pb

Naše cesta

1929–1932, 1934–1935

Časopis věnovaný otázkám postavení studentstva a kulturní problematice, sledující umění a literaturu zejména levicové orientace.

Podtitul: 1929/30 (roč. 1) Časopis Sdružení studentstva v Kladně; 1930–32 (roč. 2–3) a 1934/35 (roč. 4) Časopis kulturní aktivity. – *Redaktoři*: 1929/30 (roč. 1) R. Foustka s red. radou; 1930/31 (roč. 2) V. Pekárek s red. kruhem; 1931/32 (roč. 3) č. 1 V. Pekárek, od

č. 2 red. kruh ve složení: P. Denk, R. Foustka, J. Holický, V. Pekárek, J. V. Pleva, A. Tschinkel (do č. 3–4), dále též M. Bureš (od č. 3–4) a B. Mencák (od č. 5–6); 1934/35 (roč. 4) B. Mencák s red. kolektivem. – *Vydavatelé*: 1929–32 (roč. 1–3) Sdružení studentstva v Kladně, od č. 5–6 3. roč. Vydavatelská skupina Naše cesta v Kladně; 1934/35 (roč. 4) Sdružení kulturní spolupráce, Hradec Král. – *Periodicita*: měsíčník; 1929/30 (roč. 1) od listopadu do června 10 čísel, z toho dvojčíslo 9–10; 1930/31 (roč. 2) od listopadu do října 10 čísel, z toho dvojčísla 4–5, 6–7, 9–10; 1931/32 (roč. 3) od listopadu do listopadu 8 čísel, z toho dvojčísla 3–4, 5–6, 7–8; 1934/35 (roč. 4) od září do února 5 čísel.

N. c. byla založena s cílem vytvořit tribunu regionálního středoškolského studentského hnutí, kolem níž by se sdružoval spolkový život a jejíž hlavní náplní by byly především otázky dotýkající se studentů, jako je školská reforma, sociální péče, numerus clausus, postavení studentek apod. Tomuto zaměření odpovídal 1. roč. časopisu. S příchodem nového vedení v čele s V. Pekárkem překračoval časopis místní význam, usiloval stát se nezávislým listem kulturní aktivity mladých lidí, „hledati cestu z krize dneška: z kulturní, hospodářské a duchovní krize“ a vřadit studentskou problematiku do širší problematiky společenské. V závěru 3. roč. přestal vycházet (dvojčíslo 9–10, ohlášené na leden 1933, již nevyšlo), obnoven byl po téměř dvouleté přestávce a jeho vydávání se za redakce B. Mencáka přesunulo do Hradce Král. Svůj program usilovala N. c. ve 4. roč. aktualizovat soustavným kontaktem se sovětskou kulturou a též spoluprací „se všemi kulturními pracovníky názorů upřímně a důsledně protireakčních, zaměřených proti společnému nepříteli – kulturnímu fašismu“. Pokus o obnovu časopisu však po půl roce ztroskotal.

Po programové změně z prvotního studentského časopisu v „časopis kulturní aktivity mládeže“ nepouštěla N. c. sice ze zřetele specifické školské a sociální záležitosti studentstva, do středu její pozornosti se však dostávalo poměrně široké spektrum oborů a uměleckých disciplín: filozofie, psychologie (psychoanalýza ve spojitosti se surrealismem aj.), estetika, teorie umění, beletrie, občas i divadlo, film, fotografie, malířství, architektura, bytová kultura aj. Tuto tematickou šíři nenaplnovala vždy původními příspěvky, mnohdy publikovala překlady (zejména z ruské teoretické literatury) a někdy přetiskovala texty z jiných publikací.

Snažila se ovšem získat (leckdy formou interview nebo účasti v anketě) domácí přispěvatele s výrazným profilem, jako J. L. Fischera, J. Mahena, E. Rádl, F. X. Šaldu, K. Teiga, B. Václavka, též filozofa L. Svobodu, který ve 3. roč. otiskoval na pokračování stať *Základy dialektického materialismu*. Do ankety o básnické tvorbě („o výuce básníků“) v 3. roč. přispěli J. Durych, S. K. Neumann, I. Olbracht, J. V. Pleva a V. Vančura. Časopis kladl důraz na odborné stati, referáty a informace, v menším rozsahu byla zastoupena původní i přeložená poezie a próza. Spolu s kritikou tzv. čistého umění a odklonu poezie od sociálních témat akcentovala N. c. levicově zaměřené proudy v literatuře a umění; často přinášela také ukázky ze sovětské tvorby, mj. seznamovala s její filmovou avantgardou (např. filmové dvojčíslo 9–10 2. roč. s příspěvkem V. Šklovského, D. Věrtova aj.). Ve 3. a pak ve 4. roč. publikovala stati věnované marxistické filozofii, teorii proletářské literatury (např. Manifest sovětských proletářských spisovatelů – organizace RAPP), socialistickému umění (např. B. Václavek k diskusím o socialistickém realismu), informovala o sjezdu sovětských spisovatelů (B. Mencák o referátu N. I. Bucharina s překladem ukázky). Po celou dobu své existence přinášela pravidelně informace o novinkách beletrie a odborné literatury, občas i o divadle a výstavách, často o filmu; jako referenti a glosátoři kulturních aktualit vystupovali zejména redaktoři: V. Pekárek a pak B. Mencák. – *Básně* zde otiskli I. Bart, M. Bureš, R. Foustka, E. Foustková, F. Halas, Z. Kalista, F. Ketzek, F. Kropáč, B. Mencák, F. Nechvátal, J. Noha, V. Pekárek, E. Sever, S. Špálová, A. F. Šulc, E. S. Urban; z cizích autorů byli uvedeni: A. P. Aasen, Ch. Baudelaire, D. Bědnyj, A. I. Bezymenskij, E. Kästner, F. Král, V. V. Majakovskij, M. Světlov aj. Autory *prozaických příspěvků* byli J. Brynda, J. Holický, F. Kropáč, J. Mařánek, A. Mencák, V. Pekárek; z cizích autorů L. Leonov, V. Lidin, N. Ogněv, B. Pilňak aj. *Články a úvahami* přispěli: J. Anderle, V. Běhouněk, P. Denk, J. L. Fischer, R. Foustka, Z. Foustka, E. Foustková, F. Halas, J. Holický, J. Holý, P. Jilemnický, J. Kosina, F. Kropáč, Z. Krupička, J. Š. Kvapil, L. Linhart, M. Majerová, A. Mencák, B. Mencák, K. Náprstek, A. Németh, S. K. Neumann, J. Noha, J. Pánek, J. Pekárek, V. Pekárek (i šifra V. P.), J. Popelová, J. Procházka, L. Svoboda, S. Štolz, K. Teige,

B. Václavek aj.; dále byly publikovány překlady prací těchto autorů: V. Adoratskij, I. Erenburg, M. Gorkij, L. Kulešov, V. I. Lenin, K. Liebknecht, K. Marx, R. Rolland, I. Sokolov, V. Šklovskij, E. Šubová, A. I. Tarasov-Rodionov, D. Věrtov aj. *Recenze, referáty a poznámky* psali P. Denk (i šifra dnk), J. L. Fischer, R. Foustka (i šifra -rf-), E. Foustková, J. Holický, J. Kosina, F. Kropáč, J. Š. Kvapil (i šifra jšk), L. Linhart, B. Mencák (i šifry B. M., M.), V. Pekárek (i šifry p., vp, vp-, V. P.), A. F. Šulc (i šifra A. F. Š.) aj. V 2. a 3. roč. byla reprodukována *výtvarná díla* těchto umělců: J. Bauch; G. Arntz, G. Grosz, K. Malevič, A. Tschinkel, K. Weinhold aj., foto R. Hausmann. Při časopise byla založena knižnice *Naše cesta*, v níž 1932–34 vyšly filozofické práce (F. Engels, G. V. Plechanov), úvahy o literatuře (M. Gorkij), soubory básní (D. Bědnyj, P. V. Kovář) a obrazová publikace (*Soziale Grafik*).

LITERATURA: AMP. (A. M. Píša): *Nové časopisy*, PL 13. 11. 1930; T. V. (Vodička): *Dva časopisy mladé generace*, RA 6, 1930/31, s. 285 a 417; L. Kr. (Kraus): N. c., *Středisko* 1, 1930/31, č. 9–10; B. V. (Václavek): *Z časopisů*, Index 1931, s. 46; h.: *Časopisy*, *Dělnická osvěta* 1931, s. 395; kp.: N. c., *Panoráma* 9, 1931/32, s. 35; -a.: *Filmové dvojčíslo* N. c., *Čin* 3, 1931/32, s. 235; vk (V. Kaplický): *Kus dobré práce*, *Panoráma* 9, 1931/32, s. 172; R. Ott: N. c., *Levá fronta* 2, 1931/32, s. 154; J. Pilař: N. c. na rozcestí, *Tvorba* 1934, s. 295; p. (A. M. Píša): N. c., PL 14. 9. 1934 + *Z časopisů a revuí*, PL 20. 10. 1934 + *Z časopisů a revuí*, PL 30. 1. 1935.

zt

Naše doba

1893–1944, 1945–1949

Osvětově koncipovaný časopis pro politiku, vědu a umění iniciovaný T. G. Masarykem; v bezprostřední návaznosti na vědeckou revui *Athenaeum* usiloval o rozvoj moderního kriticismu a o liberální interakci českého veřejného, vědeckého a uměleckého života doma i se zahraničím. Masarykovský realismus, který stál u jeho zrodu a jehož tradici časopis prostředkoval po celou dobu své existence, se uplatnil i v literárněhistorické a kritické složce, upřednostňující etickou reflexi domácí kultury a prostředkující obdobně orientované evropské umělecké myšlení.

Podtitul: 1893/94–1948/49 (roč. 1–55) *Revue pro vědu, umění a život sociální.* – *Redaktoři:* 1893/94

Naše doba

(roč. 1) F. Drtina, J. Kaizl, T. G. Masaryk; 1894/95–1915 (roč. 2–22) T. G. Masaryk, v roč. 22 spolumědredaktor E. Beneš; 1915/16–1922/23 (roč. 23–30) F. Drtina; 1923/24–1948/49 (roč. 31–55) J. Macek. – *Vydavatel a nakladatel*: 1893/94 (roč. 1) Josef Laichter; 1894/95–1895/96 (roč. 2–3) vydavatel Josef Laichter, majitel a nakladatel Jan Laichter; 1896/97–1948/49 (roč. 4–55) Jan Laichter, Praha (po smrti Jana Laichtra 1946 byl faktickým vydavatelem posledních roč. 53–55 F. Laichter). – *Periodicita*: měsíčník; 1893/94–1913/14 (roč. 1–21) 12 čísel od října do září; 1914 od října do prosince nevycházel; 1915 (roč. 22), 6 čísel od ledna do června; 1915/16–1916/17 (roč. 23–24) 11 čísel od října do září s prázdninovou přestávkou v srpnu; 1917/18–1943/44 (roč. 25–51) 10 čísel od října do září s prázdninovou dvouměsíční přestávkou; 1944/45 od října do září nevycházel; 1945/46 (roč. 52) 9 čísel od října do září s přestávkou v listopadu 1945 a prázdninovou dvouměsíční 1946; 1946/47–1947/48 (roč. 53–54) 10 čísel od října do září s prázdninovou dvouměsíční přestávkou; 1948/49 (roč. 55) 5 čísel od října 1948 do února 1949 (vydávání bylo ukončeno na základě osnovy nakladatelského zákona z ledna 1949, která vyloučila veškeré soukromé vydávání knih a periodik). – *Přílohy*: 1898/99 (roč. 6) G. Lanson: Dějiny novodobé literatury francouzské (překl. O. Sýkora, knižně 1900); 1925/26–1927/28 (roč. 33–35) L. Kellner: Novodobá literatura anglická od Dickensa až do G. B. Shawa (překl. J. Krejčí, knižně 1928 s tit. Anglická literatura doby nejnovější od Ch. Dickense až k Shawovi); 1928/29 (roč. 36) D. Mornet: Dějiny soudobé literatury a myšlenky francouzské (překl. J. Ježek, knižně 1930 s tit. Dějiny soudobého písemnictví a myšlení francouzského); 1929/30 (roč. 37) B. Crémieux: Dějiny soudobé literatury italské (překl. F. Kovárna, knižně 1930 s tit. Panoráma soudobé literatury italské); 1930/31–1931/32 (roč. 38–39) V. Pozner: Panoráma moderní literatury ruské (překl. V. Szathmáryová-Vlčková, knižně 1932 s tit. Moderní ruská literatura); 1932/33–1933/34 (roč. 40–41) O. Vočadlo: Současná literatura Spojených států; 1934/35–1935/36 (roč. 42–43) W. Feldman: Současná literatura polská (překl. J. Horák); 1936/37 (roč. 44) S. Zweig: Triumf a tragika Erasma Rotterdamského (překl. J. Hrdlička a K. Králík); 1937/38–1938/39 (roč. 45–46) A. Nils: Gustav Adolf, král švédský (překl. J. Vrtišová).

Podobně jako revue Athenaeum vznikla i N. d. z potřeby intenzivnějšího rozvoje českého vědeckého myšlení po obnově české univerzity a jako výraz jeho diferenciaci po proběhlých rukopisných sporech. Zároveň svůj obzor rozšířila i o oblast politiky, hospodářství a kultury. Zakladateli časopisu se na jaře 1893 stali filozof a politolog T. G. Masaryk, národohospodář J. Kaizl, filozof a teoretik pedagogiky F. Drtina,

budoucí nakladatel Jan Laichter usilující teprve o vlastní firmu (proti původní koncepci pouhé reorganizace Athenaea prosadil myšlenku nového periodika) a jeho bratr, literární kritik a prozaik Jos. Laichter; název navrhl filozof a psycholog F. Čáda. N. d. představovala od počátku protitraditionalistickou, liberálně vyhraněnou kulturněpolitickou – zásluhou Jana Laichtra i finančně nezávislou – tribunu, sdružující uznávané odborníky ze všech oblastí intelektuálního života. Po dobu téměř šedesátileté existence N. d. se na její profilaci podílely dvě generace vědců a publicistů: nejprve, vedle zakladatelů, převážně Masarykovi spolupracovníci, první univerzitní posluchači a názoroví souběžci, od poloviny 20. let, kdy se redakce ujal národohospodář a propagátor anglosaského ekonomického myšlení J. Macek, pak většinou jejich žáci. Základní obsahové schéma časopisu stanovené Masarykem s nevelkými obměnami obstálo po celou dobu vycházení; množství příspěvků (zejména zprávy, recenze a poznámky) bylo anonymní nebo podepsáno šiframi či pseudonymy. To platilo především pro tzv. „domácí autory“, zejména redaktory a jejich nejbližší spolupracovníky. Např. Masaryk, který zejména v prvních dvou desetiletích napsal pro N. d. množství úvodníků, politických rozhledů, filozofických a náboženských polemik, posudků a recenzí o krásné i odborné literatuře, divadle a výtvarném umění, využil pro šifraci svých textů téměř celou abecedu, anonymně nebo pod šifrou vystupoval v N. d. i Jos. Laichter. Tento úzus byl kritiky N. d. (např. F. Marešem nebo J. Pekařem) často odmítán, ale udržel se i za redakce J. Macka. Jako všeobecná revue usilující o analytický pohled na český veřejný život, o kritické reflektování jeho projevů a o uvážlivé prostředkování soudobého evropského myšlení (tento program, přijatý v 1. roč. 1893/94 a dále jen nepatrně zpřesňovaný, byl potvrzen i při generační výměně v redakci v roč. 31, 1923/24) přinášela N. d. po celou dobu své existence soustavné přehledy domácího a zahraničního politického dění (v rubrice *Rozhledy politické*; nejčastěji anonymně nebo pod šiframi) a pravidelné recenze knih, kdy byly vedle beletrie hodnoceny domácí i přeložené odborné publikace včetně původních zahraničních novinek (v rubrikách *Posudky a úvahy*, *Rozhledy po literatuře*, *Literatura*; většinou pod šiframi); v několika prvních letech výraznou složku N. d. tvořilo pravidelně

delné polemicky kritické komentování obsahu soudobých periodických tiskovin (v rubrice *Rozhledy časopisecké*; právě zde čas. sváděl spory vedoucí ke vzniku České moderny a reagující též na její rozpad a utkával se i se soudobým nacionalismem a klerikalismem; autory těchto glos byli nejčastěji J. S. Machar, T. G. Masaryk a do rozchodu 1896 F. V. Krejčí pod hromadnou značkou Sursum nebo Sursum!). Od poloviny 20. let se pak obnovenému sledování časopiseckého dění věnoval B. Koutník, od konce 30. let L. Koutníková. Profil časopisu od počátku výrazně spoluvytvářely rubriky *Rozhledy sociální* a *Rozhledy hospodářské* (T. G. Masaryk, J. Koloušek, A. Žalud, F. Drtina, později J. Macek, E. Sobota, J. Janáček), od konce století *Rozhledy po školství* (K. Štech, od 20. let také J. Čeněk, K. Tondl a Z. Peška) a *Rozhledy po životě náboženském a církevním* (zejména představitel evangelického modernismu F. Žilka). V prvních desetiletích nového století několik dalších rubrik, přinášejících zvláště aktuální informace o politických, sociálních, kulturních a uměleckých otázkách, mělo jen příležitostný ráz, podstatná v nich byla mimořádná pozornost věnovaná Slovensku a Slezsku. Pravidelnými se v meziválečném období naopak staly rubriky o umění, divadle a hudbě a od roč. 34 (1926/27) byl zaveden politický úvodník. Charakter kritické revue vtiskovaly N. d. především filozofické, sociologické, ekonomické, politologické, historické i pedagogické úvahy a studie. Zejména témata filozofická, sociologická a historická v období do konce 1. světové války někdy volně přecházela v aktuální otázky politologické (E. Beneš, A. Boháč, F. Drtina, B. Foustka, J. Gruber, J. Kaizl, K. Kálal, J. Koloušek, A. Kraus, T. G. Masaryk, F. Modráček, E. Rádl, E. Svoboda, T. Trnka). Nejpilnějším v tom byl opět T. G. Masaryk v širokém rozpětí od analytických pojednání o socialismu a jeho proudech včetně marxismu až po problematiku národních dějin (ukázky z připravovaných knih *Česká otázka*, *Rusko a Evropa*, shrnutí sporu s J. Pekařem o smyslu českých dějin, roč. 20, 1912/13). Bohatě zastoupena byla tehdy i historie (J. Bidlo, V. Kybal, R. Novotný, V. Novotný, Z. Tobolka, J. Werstadt, práce o Lužických Srbech tiskl A. Černý a po něm J. Páta) a pedagogika (F. Drtina, B. Foustka, O. Kádner, J. Pešek, o antice a její výuce na gymnáziích psával E. Peroutka, o školství v USA K. Velemínský).

Soustavněji se N. d. zabývala i hospodářstvím (K. Engliš, R. Morawetz, E. Štern) a právem (A. Hobza, F. Weyr), uplatnila se i medicína (V. Preininger). – Po 1. světové válce ještě zesílila úloha politologie (Masarykovo působení zejména za války, poměry v SSSR, problémy demokracie, vývoj v Německu a česko-německé vztahy), jež někdy ovlivnila i volbu témat filozofických a sociologických. Tyto obory také dosáhly nejpočetnějšího zastoupení (V. Beneš, I. A. Bláha, P. Den, J. Fischer, J. L. Hromádka, E. Chalupný, W. Jaksch, J. John – podp. B. Markalous, J. B. Kozák, F. Linhart, J. Macek i pod pseud. Jan Rumba, V. Mathesius – též vlastní paměti, P. Maxa, Jaromír Nečas, K. Nováček, J. Patočka, Z. Smetáček, E. Sobota, V. K. Škrach, J. Tvrďý, J. Vacek, M. Weingart, L. Winter). Trvale přítomna byla i historie (F. M. Bartoš, J. Kosina, K. Krofta), z dalších oborů pak zejména národní hospodářství (J. Hejda, K. Maiwald), právo (Z. Peška, E. Táborský), pedagogika a školství (O. Chlup, J. V. Klíma, F. Pražák). Nově se objevily práce orientalistické (B. Hrozný, A. Musil). – Ve 40. letech, kdy N. d. podléhala přísné protektorátní cenzuře (a po 1945 byla nespravedlivě osočována z přílišné loajality a J. Macek dokonce z kolaborantství), nastalo výrazné oslabení podílu politologie, filozofie a sociologie ve prospěch literární historie a kritiky. K původní orientaci, avšak se zvýšeným důrazem na praktické politické, hospodářské, právní a etické problémy budování nového státu, se N. d. se stejnými spolupracovníky (nově častěji jen historik K. Stloukal, ojediněle pak i R. Bechyně, F. Kovárna, O. Odložilík) vrátila ve své krátké existenci po 2. světové válce.

Přední místo, které v programu N. d. již při jejím vzniku zaujímal literárněkritické a historické myšlení, souviselo s literárními poměry 90. let, během nichž mladá tvůrčí generace (obdobně jako v 80. letech mladá česká věda) definitivně odmítla nacionální program konzervativní české politiky a kultury a nadvládu její žurnalistiky. Do tohoto zápasu zasáhla zásadně N. d. hned v 2. roč. (1894/95), když J. S. Machar u příležitosti 20. výročí úmrtí V. Hálka otiskl kritickou úvahu o jeho tvorbě. Příkré odmítnutí Hálkova (podle Machara) neživotného symbolizování a strnulých alegorizací, stejně jako jeho označení talentem druhého řádu a naopak ocenění nadčasovosti díla J. Nerudy vyvolalo rozsáhlou polemickou odezvu

v tisku (orgány mladočechů, F. Schulz, E. Krásnohorská, J. Vrchlický), která nakonec 1895 vyústila v založení České moderny (kampaň rozpoutaná proti N. d. po hálkovské stati vedla ke ztrátě téměř poloviny odběratelů). Jestliže Macharovým článkem a následujícími polemikami N. d. vstoupila do řad stoupců mladé generace, rámec její literární orientace vymezoval zejména Masarykův filozofický realismus a Macharův realismus umělecký. Masarykova historická, sociologická a etická hlediska vnášela zvláště v 90. letech do českého myšlení o literatuře polohy kriticismu a pozitivistické analytičnosti a zároveň svou logickou přímocí a zřetelností pozastírala nezřídka specifické stránky literárního projevu; předjala tak práce, jež na literárních dílech analyzovaly jejich sociální, politické či filozofické aspekty. Macharovi zase připadlo v N. d. výsadní postavení: jedině on mohl (zcela proti původnímu programu) v rubrice *Fejeton* zveřejňovat své původní verše a prózy (roč. 5–22, 1897/98–1915). Obecný vztah revue k soudobému literárnímu dění v průběhu 90. let charakterizují čtyři příspěvky: Masarykova kritika Vrchlického skladby Twardowski pojaté jako příklad literárního eklekticismu starší generace (1894/95, roč. 2) a zároveň jeho odmítnutí naturalismu prostřednictvím kritiky Zolova díla (1895/96, roč. 3) a dále dvě stati vymezující stanovisko N. d. k nastupující generaci: jednak F. V. Krejčího Dekadence, odmítavě rozebírající principy a postupy dekadentní literatury (roč. 2, 1894/95), jednak Macharova Katolická moderna, podrobněji ostře odmítavě kritice její orgán *Nový život* a zvláště redaktora K. Dostála-Lutinova (roč. 9, 1901/02). Literárněhistorický ráz, avšak s aktuálním dosahem, mají další Masarykovy studie, zejména analýza moderního titanismu (*Moderní člověk a náboženství*, roč. 4–5, 1896/97–1997/98) a jeho realizace v dílech A. de Musseta (*A. de Musset, nemoc století*, 5. roč., 1897/98) a v Goethově *Faustu* (*Goethův Faust-nadčlověk*, 5. roč., 1897/98) i pojednání o slovanských studiích J. Kollára (1. roč., 1893/94). Další větší studie napsali v 90. letech do N. d. J. Arbes (o životním osudu K. Sabiný a o korespondenci K. H. Máchy), V. Flajšhans (o kralickém překladu bible i o vlivu staroslověnské literatury na staročeskou), J. Jakubec (pod šifrou je napsal interpretační úvahu o podobenství sociálního stavu české společnosti v Macharově *Magdaléně*,

pod vlastním jménem pak o vztahu J. Kollára k Byronovi), L. Šolc (o vlivu F. G. Klopstocka na Kollára a řeckých mýtů na poezii J. Vrchlického), J. Vlček (o P. J. Šafaříkovi a o jansenismu na české půdě) a F. V. Krejčí (o soudobé oficiální poezii). Co se cizích autorů týče, o A. Mickiewiczovi psal L. K. Hofman, o A. S. Gribojedovovi J. Polívka, o A. Dumasovi ml. F. X. Šalda, o ohlasu sociální poezie Freiligrathovy u nás O. Wagner. Versologickými studii hledajícími způsob, jak vělenit antické básnictví do kontextu české poezie, přispěl do N. d. O. Vaňorný: nejprve napsal rozpravu *Návrh pravidel českého hexametru přízvuchného* a doložil ji ukázkami z překladu Ovidiových *Metamorfóz* a na začátku 20. let programovou studii *Básnictví Homérovo a moderní*. – V období do konce 1. světové války ztrácela postupně literární tematika v N. d. svou dosavadní prioritu i bezprostřední souvislost s aktuálním uměleckým děním. Slábl i její dosah, neboť dřívější konceptní stanoviska zpravidla nahradily informační stati vyvolané často i jen jubileem. Tento charakter literárněhistorických prací převažoval až do 40. let. Přesto se v tomto období objevilo v N. d. několik pojednání k české a zejména evropské literární problematice. K české mířily stati J. Jakubce o politické poezii Havlíčkově a též jeho předchůdců, stať A. Nováka o sociální poezii Nerudově, monografické studie V. Dreslera (J. Arbes), M. Hýska (A. Stašek), M. Majerové (T. Nováková) a též články F. Čády, F. Frydeckého, J. Karáaska, J. Kudely, J. Peška, D. Stríbrného, K. Svobody, J. Vodáka, Č. Zíbrta. K závažnějším příspěvkům věnovaným cizím literaturám se řadí zvláště shakespearevské studie O. Fischera (též autora práce o dvojníkoví v literatuře) a V. Mathesia (též autora článku o G. B. Shawovi) a pojednání F. Chudoby o T. Carlylovi. Souhrnnými studii o jednotlivých národních literaturách pak přispěli V. Dresler (soudobá polská), J. Krejčí (soudobá německá) a M. Acher (východožidovská). Monograficky zaměřené práce zveřejnili J. Folprecht a F. Táborský (M. J. Lermontov), J. O. Hruška (G. Sandová, Sully Prudhomme), J. Polívka (F. I. Tútčev), K. Scheinplug (J. Verne). – V samostatné republice se v průběhu 20. let vedle poměrně omezené literárněhistorické problematiky, orientované nejčastěji monograficky (O. Fischer o O. Březinovi, M. Hýsek a J. Jirásek o J. Holečkovi, M. Hýsek ještě

o A. Jiráskovi a E. Krásnohorské, J. Herben o K. Havlíčkovi Borovském a J. S. Macharovi, M. Weingart o A. J. Puchmajerovi a J. Vrchlickém, komeniologické práce J. V. Nováka) nebo geneticky (J. Jakubec o pramenu Nerudových Písní kosmických), objevují i esejistické úvahy o obecnějších otázkách literatury, o vnějších podmínkách její existence (F. Laichter: Krize české knihy, Noviny a kniha) i o jejím novodobém žánrovém rozrůznění (B. Koutník: K psychologii literatury pornografické a brakové). Kritikou se pak zabývají zásadní studie P. Fraenka o jejich soudobých názorových proudech a článek Jos. Laichtra, též autora pojednání Co chce T. G. Masaryk na české krásné literatuře a jaký měl na ni vliv. O české literatuře dále psal J. Hrůša, o slovenské J. Hamaliar. Z cizích literatur trvá zájem hlavně o literaturu ruskou (A. L. Bém o F. M. Dostojevském, E. Svoboda o Dostojevském a L. N. Tolstém, J. Jirásek o hrách L. Andrejeva a A. P. Čechova, F. Kubka o próze revolučního Ruska a o jeho kulturních poměrech K. Velemínský), z ostatního evropského písemnictví se italským estetikem B. Crocem zabýval J. Bartoš, T. Hardym F. Chudoba, H. G. Wellsem Z. Vančura, který popsal také postavení literatury v USA. Svou sociologickou úvahou (roč. 40, 1932/33) Budoucnost krásné literatury (a doplněnou pojednáním Poznámky o čtení děl básnických v Křesťanské revui) podnítl filozof E. Rádl diskusi o etické a sociální funkci literární kritiky (k autorovým názorům, že se současná kritika nachází v anarchii, protože nemá mravní odpovědnost a pevný estetický program, se v N. d. i jinde vyjádřili např. F. Chudoba, Jos. Laichter, J. Vodák a další). Od počátku 30. let docházelo k výrazné generační změně literárněvědných spolupracovníků a s ní i volby témat. Do popředí se dostala osobnost T. G. Masaryka nahlížená zejména z hlediska jejího kulturního a literárního významu (E. Rádl, F. X. Šalda, J. Šimsa) a též ve vztahu k ruské literatuře, jmenovitě k F. M. Dostojevskému (P. Eisner, J. Horák). Dostalo se i na Masarykovy spolupracovníky (J. Vodák o J. S. Macharovi, L. Kunte o J. Herbenovi). Mezi další autory se zařadili ještě V. Traubová-Lišková (poezie J. Urbánkové a S. Buonaccini), P. Buzková (B. Benešová), J. Macek (Bílá nemoc K. Čapka). Kuriozitou je stať O. Koblížka analyzující z právního hlediska trestné činy Nikoly Šuhaje a Hordubala. Hlavním spolupracovníkem na literárněhistorickém

úseku N. d. se tehdy stal J. B. Čapek, autor monografických pojednání (J. Jakubec, K. Čapek, F. X. Šalda) i studie o sociologickém rozměru literatury. J. B. Čapek se pak zvláště za okupace, kdy literární problematika v N. d. jednoznačně převládla, stal nejsoustavnějším příspěvatelem (o kořenech poválečné básnické generace, o návratu české prózy k historii, o kosmické poezii J. Nerudy a J. Hory, o českém humanismu a klasicismu, o J. A. Komenském a kultu baroka, o literární typologii, o Wolkrově odkazu mladé básnické generaci, monografická pojednání o V. Dykovi, M. Martenovi, J. V. Sládkovi; značnou pozornost věnoval i soudobé mladé generaci a úvahám o soudobých úkolech kritiky a literární historie). K jeho teoretičtější koncipovaným pracím se přiřazuje soubor úvah o Kapitolách z české poetiky J. Mukařovského, kriticky zhodnocující filozofické a metodologické základy strukturalismu. Dalšími literárními historiky spjatými s N. d. se tehdy stali J. Š. Kvapil (práce o J. Zeyerovi, o tvorbě ruralistů, o technice románové tvorby a o literární výchově) a Jaroslav Nečas (o českém životopisném románu, o románu psychologickém, o mladé české próze), ze starších autorů pak zejména A. Pražák (B. Němcová, J. S. Machar, J. Vrchlický, Jos. Laichter, A. M. Tilschová, o možnostech současné kritiky), ojedinele do N. d. přispěli M. Čapek (O. Březina), J. Frey (pohádky), B. Fučík (dětská kniha), K. Horálek (J. A. Komenský), J. John (Vančurovy Obrazy z dějin národa českého), J. Petřtyl (J. John). Po válce k dosavadním spolupracovníkům A. Pražákovi (Změna doby v našem písemnictví), J. B. Čapkovi (J. V. Sládek, P. O. Hviezdoslav, J. A. Komenský a barok, Masaryk a kulturní politika, K dnešním úkolům národní literatury) a J. Š. Kvapilovi (o české literární vědě ve 30. a 40. letech, o sociální próze jako základu socialistického realismu) přibyli J. Patočka (o krizi moderního člověka v perspektivě Masarykovy filozofie dějin, o trvalé aktuálnosti estetického odkazu Šaldova díla) a K. J. Beneš (lidová čtba). J. Š. Kvapil za války i po ní psal i o cizích literaturách (M. J. Lermontov, současná francouzská literatura), od 30. let pak J. Horák (F. M. Dostojevskij, A. S. Puškin), F. Kubka (J. W. Goethe, ruská kultura), V. Mathesius (D. Defoe), M. Čapek (P. Bourget), R. Konečný (J. Romain), za války pak také K. Dvořáček (finský román) a po válce O. Vočadlo

Naše doba

(E. M. Forster). Ve srovnání s původními českými pracemi menší, přesto však závažnou roli sehrály v N. d. i výsledky intelektuální činnosti v zahraničí a časopis překlady, zvláště z humanitních věd, navazoval aktuální kontakty s evropským duchovním světem (G. Brandes, E. Denis, H. Laski, B. Russel, R. W. Seton-Watson i podp. Scotus Viator, G. B. Shaw, W. Wilson; ve 30. letech S. Baldwin, B. Croce, J. Huizinga, J. M. Keynes, S. Leacock, W. Lippmann, F. D. Roosevelt, A. Schweitzer, F. Werfel). Platilo to i o literárněvědných studiích a článcích. Týkaly se hlavně ruské (A. P. Čechov, F. M. Dostojevskij, N. V. Gogol, L. N. Tolstoj) a polské literatury (E. Orzeszkowa, S. Wyspiański, S. Żeromski) i osobností dalších literatur (Dante, G. Hauptmann, H. Ibsen aj.), dále se zabývaly vzájemnými vztahy a vlivy, otázkami autorství (např. Shakespeare a Bacon) i druhů a žánrů v evropském měřítku (L. Stein: Sociální filozofie utopických románů, M. Maeterlinck: Moderní drama). Ve 30. a 40. letech se četnost překladů podstatně snížila a jejich zaměření se posunulo z portrétů osobností a z interpretací děl významných autorů k úvahám obecnějšího a současně popularizujícího rázu (např. stať A. Birrella o tom, zda je možné rozpoznat dobrou knihu od špatné, nebo po válce úryvek z eseje E. Trioletové hájící specifické postavení umělce na hranici mezi přesvědčením, rozumovou úvahou a příklady tvorby proti zlehčujícímu veřejnému mínění). Součástí překladové aktivity se staly rovněž samostatné přílohy, v nichž N. d. zpřístupňovala starší i nejnovější dějiny světových literatur. – Původní literární tvorba neměla být s výjimkou dlouholeté Macharovy účasti zastoupena. Ojedinelé však revue přinášela v nepravidelné rubrice *Beseda* a v jejích obměnách ukázky nových překladů významných děl. Tak O. Vaňorový otiskl v roč. 3 (1895/96) úryvek z Ovidia a v roč. 37 (1929/30) z Vergílie, v roč. 17 (1909/10) F. Táborský nový překlad Démona M. J. Lermontova, v roč. 23 (1915/16) O. Fischer ukázkou ze Shakespearova Makbetha a v roč. 34 (1926/27) V. Lesný z R. Thákura. V téže rubrice se objevovaly kratší partie z politických, filozofických a estetických názorů klasiků i soudobých myslitelů domácích i jiných národností. – Po celou dobu působení N. d. doplňovaly její literárněvědnou složku recenze domácí i slovenské beletrie a v rámci posuzování novinek z odborné literatury roz-

manitých oborů se dostalo i na domácí i zahraniční produkci literárněvědnou. V prvních dvou desetiletích nejčastěji psali *recenze o krásné i odborné literatuře*: F. Drtina (často i an.), O. Fischer (šifra O. F.), J. Jakubec (i šifra jc.), F. V. Krejčí (i šifra -pp-), J. Máchal (podp. Hanuš M.), T. G. Masaryk (řada šifer, i T. G. M., nejčastější B., F., M., S., T., Z., často i an.), J. Polívka, F. Táborský (i šifra T.), J. Vlček, nepřetržitě od počátku až do konce 40. let pak Jos. Laichter (šifry Z., -l., často i an.). Od počátku 10. let až do konce 1. světové války se recenzím věnovali zvláště P. M. Haškovec (šifra M. P.), K. Hikl (šifra K. H.), E. Chalupný, M. Kratochvíl, J. Krejčí (šifra -ejč-), J. Münzer, J. Šimsa, K. Velemínský (šifra K. V.); během 20. a 30. let P. Fraenkl (i šifra P. F.) a J. B. Čapek (i šifra J. B. Č.), kteří ve 30. letech především představovali v N. d. kritickou složku, dále J. Hamaliar (o slovenských pracích), R. Konečný (i šifra R. K.), J. Macek (i šifra J. M.), S. Verner (i šifra S. V.) a šifra t.; knihy pro mládež sledoval J. Šimsa (šifra J. Š.). V posledním desetiletí vedle J. B. Čapka a J. Macka přispívali recenzemi soustavněji C. John (šifra C. J.), J. Š. Kvapil (i šifry jšk., J. Š. K.), P. Laichter (i šifra P. L.), Jaroslav Nečas (i šifra Ns.), J. Petřtyl, A. Pražák, O. Srbová, po 1945 i A. Bejblík (šifry Bej. a A. B.) a F. Laichter. Zpočátku měla recenzní složka N. d. charakter spíše úvahový a interpretační (některé kritiky byly publikovány i na pokračování), od počátku století pak převážně přehledový a informační. V menší míře, ale poměrně soustavně věnovala N. d. pozornost i dalším oblastem umění, tj. hudbě, výtvarnému umění a divadlu; sledovaly je jednak historické studie a interpretační pojednání, jednak referáty o aktuálním dění, převážně (od 20. let) v samostatných rubrikách. V *hudební sféře* převažovalo do konce 1. světové války smetanovské téma (L. Dolenský, V. Helfert, Ch. Masaryková i pod šifrou Ch., J. A. Theurer), dále o hudbě psali J. Bramberger, A. Hnilička a R. A. Sicha), kritické komentáře pak šifra V. Št; ve 20. a 30. letech referáty zvláště o operní a koncertní činnosti uveřejňovali S. Hippmann, K. B. Jiráka a ve 40. letech P. Pražák (i šifra P. P.). Studie a recenze o *výtvarném umění* zprvu psali T. G. Masaryk (pseud. Lorenzo) a zejména F. Táborský (i pseud. Fra Tito), autor analytických studií o starém i novějším ruském (I. N. Kramskoj) malářství a o vývoji malby v 19. století, později jednotlivě

vě J. Bartoš, V. Birnbaum, A. Hořejš a L. J. Živný, kritiky soudobého výtvarného života pak publikovali Jos. Laichter (šifra Z.), K. Tondl a též několik šifer (***, Rr.). Hlavním autorem úvah i zpráv *o divadelním dění* byl na samém začátku T. G. Masaryk (šifry A. S. a B.), později K. Svoboda a J. Vodák (šifry jv. a J. V.), ve 20. letech ještě P. Laichter a ve 40. letech (i po válce) O. Srbová (i O. S.). V jejich první polovině N. d. občas přinášela šířeji koncipované úvahy o dramatické a divadelní tvorbě (J. Kopecký, P. Laichter, O. Srbová, Z. Vančura). V roč. 43 (1935/36) se vyskytovala i rubrika věnovaná *filmu*, již obhospodařovala L. Vokrová-Ambrosová. Celkově N. d. hrála po celou dobu své existence a v 90. letech 19. století zvláště roli indikátora soudobého politického a kulturního života. Při svém vzniku se postavila po bok mladé generace sdružující se v České moderně; zejména ve vystoupeních J. S. Machara vedla také polemiky s politickým i literárním konzervativismem a zároveň v postojích T. G. Masaryka zaujímala ve vztahu k literatuře eticky motivovaná stanoviska. V politické rovině nejprve napomáhala seskupení realisticky orientované inteligence (teprve 1899 semknuté v politickou stranu), před 1. světovou válkou uskutečňovala revizi českého národního programu a v meziválečném období, kdy slábl aktuální dosah její literárněkritické složky a těžiště zájmu se přesunulo do oblasti sociálních a politických věd, prostředkovala analýzy rozvoje i krizí demokratických systémů (často s důrazem na křesťanská východiska veřejného života) i vzniku totalitárních ideologií a propagovala liberální hospodářské myšlení. V tomto směru a v souvislostech budování nového státu usilovala N. d. působit i po 2. světové válce.

LITERATURA: ● ref. N. d.: Verus (J. Pachmajer), NL 15. 12. 1893; J. Vorel, Rozhledy 4, 1894/95, s. 93; an., ČCH 1897, s. 323; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1901, s. 460 + Čes. mysl 1903, s. 308 ●; ● 30 let N. d.: O. Štorch-Marien, Cesta 3, 1920/21, s. 330; J. Zítka, Studentský časopis 3, 1923/24, s. 101; an. (Jan Laichter), Naše doba 31, 1923/24, s. 1 ●; Jan Laichter: Jak se prof. T. G. Masaryk stal redaktorem N. d., Naše doba 32, 1924/25, s. 348; J. Vodák: Machar a N. d., Naše doba 41, 1933/34, s. 345; M. a F. Laichterovi: Bibliografie Masarykových článků z předválečné N. d. (1893–1914), Naše doba 42, 1934/35, s. 358 a pokr.; P. Fraenkl: K vývoji novodobé české literární kritiky, RA 5, 1929/30, s. 316; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 4 (1937); K. Svoboda: T. G. Masaryk, sb. O českou li-

terární kritiku (1940); f. l. (F. Laichter): Spolupráce J. S. Machara v N. d., Naše doba 48, 1941/42, s. 511; J. Macek: Dvojí jubileum Jana Laichtera, Naše doba 51, 1943/44, s. 98 + Za Dr. h. c. Janem Laichterem, Naše doba 53, 1946/47, s. 49; F. Laichter: Náš redaktor (k šedesátinám J. Macka), tamtéž, s. 469 + Bibliografie prací dr. Edvarda Beneše pro N. d., Naše doba 54, 1947/48, s. 441; L. Lantová in Hledání hodnot (1969).

pš

Naše kniha

1920–1943

Knihkupecký informační a bibliografický časopis s hlavním zaměřením na českou literaturu.

Podtitul (roč. 6–16 vždy jen na obálce): 1925–28 (roč. 6–9 do č. 7) Literárně-bibliografický měsíčník; 1928–32 (roč. 9 od č. 8–9 – roč. 13) Literární a bibliografický věstník; 1933–34 (roč. 14–15) Bibliografický věstník; 1935–43 (roč. 16–24) List knižní a bibliografické informace. – *Redaktoři*: 1920–28 (roč. 1–9 do č. 7) B. Foit; 1928–29 (roč. 9 od č. 8–9 – roč. 10) J. M. Augusta; 1930–32 (roč. 11–13) B. Foit s red. kruhem (jmenovitě uvedeni v roč. 11 A. Dolenský, Z. Gintl, J. Krecar, F. Páta, J. Volf, v roč. 12 bez J. Krecara); 1933–34 (roč. 14–15) B. Foit; 1935–37 (roč. 16–18 do č. 6) F. K. Krajčír s red. kruhem; 1937–38 (roč. 18 od č. 7–8 – roč. 19 do č. 5) J. Viška s red. kruhem; 1938 (roč. 19 od č. 6) K. Krejča s red. kruhem; 1939–40 (roč. 20–21) K. Kumprecht; 1941 (roč. 22 do č. 10) J. Heller; 1941–43 (roč. 22 od č. 11–12 – roč. 24) F. Zajíček. – *Odpovědní redaktoři*: 1920–28 (roč. 1–9 do č. 7) B. Foit; 1928–29 (roč. 9 od č. 8–9 – roč. 10) J. M. Augusta; 1930–34 (roč. 11–15) B. Foit; 1935–40 (roč. 16–21) K. Kumprecht; 1941 (roč. 22 do č. 10) J. Heller; 1941–43 (roč. 22 od č. 11–12 – roč. 24 do č. 4) F. Zajíček. – *Vydavatel*: 1920–43 (roč. 1–22) Zeměd. knihkupectví A. Neubert, Praha. – *Periodicita*: 1920–28 (roč. 1–9) měsíčník; 1920 (roč. 1) od února do prosince 12 čísel, 1921–28 (roč. 2–9) od ledna do prosince 12 čísel; 1929–32 (roč. 10–13) čtrnáctideník; 1929 (roč. 10) od ledna do prosince 29 čísel, 1930 (roč. 11) od ledna do prosince 30 čísel, 1931–32 (roč. 12–13) od ledna do prosince vždy 25 čísel; 1933–43 (roč. 14–24) měsíčník; 1933 (roč. 14) od ledna do prosince 13 čísel a zvláštní vánoční číslo, 1934 (roč. 15) od ledna do prosince 11 čísel a 4 zvláštní firemní čísla, 1935–42 (roč. 16–23) od ledna do prosince 12 čísel, 1943 (roč. 42) od ledna do dubna 4 čísla.

N. k. vznikla jako bibliograficko-informační časopis spjatý s propagačními záměry svého vydavatele; časopis hodlal „kromě informativ-

ních literárních článků pravidelně registrovat vše, co u nás nově se vydává, vyhybaje se pouze literatuře znemravňující a kramářské“ (Několik slov úvodem v 1. č. 1. roč.). V N. k. se od počátku ustálilo dvojdílné členění na část literární a část bibliografickou, jejich pojetí a rozsah se však postupně proměňovaly zvláště v důsledku personálních změn v redakci a v okruhu spolupracovníků. Zatímco za vedení bibliografa B. Foita udávala charakter literární části příležitostná publicistika (hlavně k literárním výročím) a celkově v ní převládla informativnost (častými příspěvateli byli např. bibliotékaři Nár. muzea A. Dolenský, V. Řezníček, J. Volf aj.), v nedlouhé redakční éře spisovatele J. M. Augusty inklinovala tato část k výraznější literárnosti, zveřejňujíc vedle informací i básnické, kritické, popř. esejistické příspěvky (V. Dyk, J. Opolský, F. Skácelík aj.). Po návratu B. Foita a za působnosti dalších redaktorů ve 30.–40. letech se v podstatě prosazovalo původní zaměření, rozšiřovala se však bibliografická část, až 1933–34 a pak 1940–42 zaplnila celou rozlohu časopisu.

Literární část N. k. přinášela za řízení B. Foita osvětově laděné příspěvky výslovně rezignující na kritické soudy, zejména jubilejní články k životním výročím literátů a k literárním událostem, úryvky z korespondence spisovatelů, dále články k otázkám knižního trhu, čtenářství a knihovnictví. Hojně faktografické informace se záhy soustředily zejména do pravidelných rubrik nekrologů (*Náš žalov*), jubileí (*Naši oslavenci*), zajímavostí a zpráv z literárního a uměleckého světa (*Drobnosti literární a kulturní*), oznámení o chystaných novinkách (*Co se chystá v české literatuře nového?*) a knihovnických informací (*Naše knihovny*). 1928 přinesl nový redaktor J. M. Augusta spolu s částečnou obměnou okruhu příspěvatelů výraznou proměnu obsahu preferencí autorových článků. Jubilejní medailony věnovaly pozornost zejména autorskému okruhu české dekadence, nově byla reflektována problematika knižní kultury, bibliofilství a výtvarného umění. Hodnotící hledisko přinesla nová rubrika *Referáty*, hojně byly uveřejňovány též polemiky, satirické verše, epigramy (v 10. roč. na pokračování pod názvem Květomluva z literárních luhů), parodie a mystifikace, vše s patrnou protiantgardní a protihradní tendencí. Návrat B. Foita jako redaktora v 11. roč. (již předtím znovu přispíval faktografickými infor-

macemi) znamenal obnovu nepolemického osvětově výchovného zaměření a původních rubrik. Pokusy o monotematická čísla (např. aprílové roč. 10, č. 7, svatováclavské roč. 10, č. 19–20, o T. G. Masarykovi roč. 11, č. 6–8 s primární i sekundární masykovskou bibliografií od F. Pokorného s dodatkem v č. 9) se neujala. Po přechodné pauze (1933–34) byla literární část obnovena 1935–39, kdy přinášela převážně příspěvky ke knihkupecké a nakladatelské problematice od redaktorů časopisu (F. V. Krejčí, dále J. Váška, pak K. Krejča), zajímavosti z literárního a kulturního života v neustálených rubrikách (např. *Literární zprávy z domova i z ciziny*, *Antikvářské a bibliofilské zajímavosti*), ediční plány českých nakladatelství a tematické přehledy literárních novinek. Záhy opuštěn zůstal pokus o bibliografický přehled literárního života podle časopisů (*Literatura v zrcadle a tisku*, roč. 16). Závažnější původní příspěvky byly otiskovány jen sporadicky (např. hodnotící přehled jubilejní máchovské literatury v roč. 18, 1937). Úvodní rubrika posledního, nedokončeného 24. roč. s názvem *Na okraj knižní tvorby – Komentáře – Naše mínění* přinesla nepodepsané aktivistické a pronacistické kulturněpolitické příspěvky, pravděpodobně od redaktora rubriky E. Peřiny. – Články z literární i širší kulturní tematikou přispěli J. M. Augusta, O. Auředníček, H. J. Bally, I. Bauše, J. Bečka, V. Běhounek, V. Bitnar, M. B. Böhnel, F. Bous, V. Brtník, F. Bulánek-Dlouhán (pseud. F. Dlouhán), O. Černý, V. Červinka, K. Čvančara, A. Dolenský (i šifra A. D.), J. Doležal, A. Dostál, O. Dubský, V. Dyk, K. Elgart Sokol (pseud. E. Sokol), J. V. z Finberka, F. Flos, B. Foit (i šifra B. F.), A. Glos, J. Grmela, L. Grossmannová Brodská, V. Hánek, Z. Hásková, J. Hloucha, M. Hýsek, A. Chaloupka, K. E. Chalupa, K. Janský (pseud. Cajus), Š. Jež, J. Karásek, A. Klášterský, L. Kolátorová, H. Kosterka, F. Krčma, L. Kulhánek, J. Š. Kvapil, K. Leger, E. Lešehrad, B. Lovrič, K. M. Mečř (pseud. V. Lípa), J. L. Mikoláš, K. Mirvald, F. Mrkvička, K. Nosovský, B. Novák, J. Ošmera, F. Páta, J. Páta, F. Pátek, L. Piazza, J. Poch, D. Raisová, J. Z. Raušar, V. Řezníček, J. Sajc, K. Sedláček, F. Sekanina, K. Severák, J. Scheinost, J. Schmitt, F. Skácelík, V. Sommer (pseud. Jakub Rydvan), J. Spilka, F. Strejček, V. F. Suk, J. Šach (i pseud. J. Sázavský, Jar. Smiřický), E. J. Šarapatka (i šifra E. J. Š.), J. V. Šmejkal, Ad. Veselý, J. Veselý, J. Vi-

Naše řeč

Od 1917

Odborný časopis věnovaný českému jazyku, teoretické i praktické péči o spisovnou češtinu, o její čistotu, pěstění a vůbec o jazykovou kulturu, spjatý s bouřlivým vývojem spisovného jazyka ve 20. století.

Podtitul: 1917–48 (roč. 1–32) Listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého; 1950–52 (roč. 34–35) Časopis Ústavu pro jazyk český; 1953–92 (roč. 36–75) Časopis Ústavu pro jazyk český ČSAV; od 1993 (roč. 76) Časopis Ústavu pro jazyk český AV ČR. – *Redaktoři:* 1917 (roč. 1) F. Bílý, E. Smetánka, J. Vlček (odp. red.), J. Zubatý; 1918–20 (roč. 2–4) F. Bílý, V. Ertl (odp. red. od č. 8, 1919), E. Smetánka, J. Vlček (odp. red. do č. 7, 1919); 1921–29 (roč. 5–13) V. Ertl (odp. red. do č. 2, 1929), E. Smetánka, J. Vlček, J. Zubatý (odp. red. od č. 3, 1929); 1930 (roč. 14) E. Smetánka, J. Zubatý (odp. red.); 1931 (roč. 15) J. Haller (odp. red.), O. Hujer, V. Machek, E. Smetánka; 1932–38 (roč. 16–22) J. Haller (odp. red.), K. Hodura, O. Hujer, F. Oberpfalcer, E. Smetánka; 1939–47 (roč. 23–31) J. Haller (odp. red.), K. Hodura, F. Oberpfalcer (od 1947 podp. Oberpfalcer-Jílek, pak F. Jílek), E. Smetánka, V. Šmilauer; 1948 (roč. 32) J. Haller (odp. red.), K. Hodura, F. Jílek, V. Machek, E. Smetánka, V. Šmilauer; 1949 (roč. 33) B. Havránek (hlavní red.), F. Daneš (odp. red.) a nadále vždy s red. radou; 1950–52 (roč. 34–35) B. Havránek; 1953–57 (roč. 36–40) A. Jedlička (vedoucí red.), F. Daneš (výkonný red.); 1958–64 (roč. 41–47) A. Jedlička (vedoucí red.), F. Váhala (výkonný red.); 1965–71 (roč. 48–54) A. Jedlička (vedoucí red.), M. Sedláček (výkonný red.); 1972–73 (roč. 55–56) J. Kuchař (vedoucí red.), M. Sedláček (výkonný red.); 1974–79 (roč. 57–62) J. Kuchař (vedoucí red.), A. Tejnor (výkonný red.); 1980–82 (roč. 63–65) J. Petr (vedoucí red.), A. Tejnor (výkonný red.); 1983–89 (roč. 66–72) J. Petr (vedoucí red.), S. Poštolková (výkonná red.); 1990 (roč. 73) Z. Hlavsa (vedoucí red.), B. Poštolková (výkonná red.); od 1991 (roč. 74) J. Kraus (vedoucí red.), I. Svobodová (výkonná red.). – *Vydavatel:* 1917–52 (roč. 1–35) 3. třída ČAVU; 1953 (roč. 36) neuveiden; 1954–92 (roč. 37–75) Ústav pro jazyk český ČSAV; od 1993 (roč. 76) Ústav pro jazyk český AV ČR, ve směr Praha. – *Nakladatel:* 1917 (roč. 1) Emil Šolc s. r. o. v Praze a v Karlíně; 1918–19 (roč. 2–3) Emil Šolc s. r. o. v Karlíně u Prahy; 1920–49 (roč. 4–33) Šolc a Šimáček s. r. o. v Praze; 1950 (roč. 34) Státní nakladatelství učebnic, Praha; 1951/52 (roč. 35) Státní pedagogické nakladatelství, Praha; 1953–65 (roč. 36–48) Nakladatelství ČSAV, Praha; 1966–93 (roč. 49–76) Academia, Praha; od 1994 (roč. 77) vydavatelská spolupráce SK Press, Říčany u Prahy. – *Periodicita:* 1917–34 (roč. 1–18) (č. 1 vyšlo v prosinci 1916) vždy 10 čísel s pohyblivou dvouměsíční letní přestávkou, často i jako dvojčísla; 1935 (roč. 19) pou-

cher, J. Víška, M. Volar, J. Volek, J. Volf, Q. M. Vyskočil, V. Zelinka, I. Zháněl, S. Zima, V. Zmeškal, J. Zyka (i pseud. Christo Ivanoff, Jan Doubek, Jan Jiří Vávra, Jan Vávra, Jaroslav Svoboda, J. Borotínský, Jindra Čtyroký, Quidam), L. K. Žižka aj. *Referáty* (jen v roč. 9–10) psali J. M. Augusta (i šifra J. M. A.), O. Černý (i šifra O. Č.), O. Dubský, B. Novák (i šifra B. N.), F. Skácelík (i šifra Sk.) aj. Sporadickými *verši* (v roč. 9–10 převážně satirickými) přispěli J. M. Augusta (pseud. J. Ouhoř, J. Úhoř), V. Dyk, H. Jelínek, E. Krásnohorská, A. Novák, J. Opolský, V. Rozner, J. Rýdl, K. Severák, F. Skácelík, J. Spilka, V. Vyleřal aj. Jádrem časopisu byla oborově členěná měsíční knihkupecká bibliografie knižních novinek, redigovaná v Zemědělském knihkupectví A. Neubert (od 3. roč. B. Čelíkovským). Od roč. 7 vycházela, aspirující na funkci národní registrující bibliografie, pod názvem *Československá bibliografie*, příležitostně též s oddílem *Cizojazyčná bibliografie*. Od roč. 9, č. 11 byla vydávána za součinnosti Knihovny Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách, postupně též Knihovny Národního muzea, Studijní knihovny v Olomouci, Ústřední slovanské zemědělské knihovny Československé akademie zemědělské, krátce též Knihovny Univerzity Komenského v Bratislavě. V roč. 16 od č. 3 změnila název na *Neubertova bibliografie knih českých a slovenských*. Současně vznikla vedle ní bibliografie *Dobré knižní novinky* s podrobně anotovanými záznamy, od roč. 18, č. 7–8 s tit. *Přehled knižních novinek* (redigovali ji vesměs redaktoři časopisu). Zpracováno bylo i několik tematických bibliografií. Antikvární rubrika Neubertova knihkupectví a nabídka novinek literatur cizojazyčných spolu s inzercí přecházela i na obálky a připojené vícestránkové barevně odlišené vnější listy. – Vyobrazení se většinou omezovala na nečetné fotografie spisovatelů a reprodukce obálek v inzertní části. Jen 1928–29 za redakce J. M. Augusty byly texty hojně ilustrovány, převážně karikaturami spisovatelů od D. Hauta.

LITERATURA: B. Foit: Deset let Naší knihy, Naše kniha 1930, s. 1.

az

ze 5 čísel, 5., rozšř., věnováno šedesátinám E. Sme-tánky; 1936–62 (roč. 20–45) vždy 10 čísel, z toho 1943 (roč. 27) vyšlo č. 10 jako rejstřík a 1951–52 vyšel jen 1 roč. (35); od 1963 (roč. 46) vždy 5 čísel. – *Přílohy*: Od 1. roč. rejstřík s výjimkou roč. 2, 3, 6, 14, 26, 38 a 53. Autoři rejstříku: V. Ertl roč. 4, 5, 7, 8; A. Získal roč. 9–12; V. Machek roč. 13, 15, 16; J. Haller roč. 17–20; S. Petíra roč. 22–25, 27–31; F. Daneš roč. 33, 34; Z. Hrušková roč. 48; jinak autoři neuvedeni.

NŘ byla založena za 1. světové války jako výraz snah o zachování čistoty jazyka jako základního znaku osamostatňujícího se národa. První návrh na ústřední péči o český jazyk podal ČAVU F. A. Šubert 1915 k Husovu výročí a po ustavení komise, která doporučila jednak přípravu rukověti češtiny, jednak vydávání bohemistického časopisu popularizujícího očištné úsilí, začala 1917 vycházet NŘ. Jejím vydavatelem se stala 3. třída pro jazykozpyt a literární dějepis ČAVU. V pěstění jazyka NŘ navazovala na dřívější tradice, zahájené již J. Dobrovským, J. Jungmannem a F. Palackým a naposledy utvrzené matičním Brussem jazyka českého (1877). Požadovala, aby základem pro úvahy o „neporušeném prostředku vyjadřovací a čistém vyčištěném jazyku“ byla krásná stará čeština a mluva lidová. V tomto duchu chtěla být prostředníkem mezi autory a „obecněním v ušlechtilé snaze o soustavnou očištnu jazyka mateřského, do něhož národ po věky ukládal svou radost i tíseň, svůj um i krásu“. Konečným cílem bylo dosáhnout toho, aby „rodný jazyk, jímž člověk teprve se stává korunou tvorstva, uchován byl v pravé, původní bytosti své, ryzí, bohatý, svůj“. – Časopis je rozčleněn do několika rubrik, z nichž ty hlavní trvají po celou dobu jeho existence. Úvodní studie a články přinášejí odborná pojednání týkající se spisovné češtiny a jazykové kultury, ve zvláštních případech i jazyka umělecké literatury. V rubrice *Posudky 1917–19* (roč. 1–3), od 1920 (roč. 4) *Posudky a zprávy*, se publikovaly do 1948 především referáty a zejména kritiky jazykovědných studií a příruček, původních i přeložených děl krásné literatury z jazykového hlediska a též odborných literárních publikací i teoretických prací z různých vědních oborů, informace o připravě Příručního slovníku jazyka českého. Po 1948 se v NŘ tisknou zejména recenze lingvistických prací a studií domácích i zahraničních, zprávy a diskuse z jazykovědných pracovišť, porad a konferencí, zprávy o zájmu o bohemistiku v zahra-

ničí a 1966 (roč. 49) také výsledky studia národních spisovných jazyků a jazykové kultury v jednotlivých zemích. Rubrika *Drobnosti* od 1917 (roč. 1) poskytuje dílčí výklady jazykových problémů z hlediska jejich správnosti a od 1953 (roč. 36) i jazykové rady, jež s proměnlivým titulem kriticky i návodně upozorňují na vhodnější způsoby vyjadřování: 1953 (roč. 36) *Okénko z jazykové poradny, 1954–63* (roč. 37–46) *Okénko z naší poradny, 1966–73* (roč. 49–56) a 1976 (roč. 59) *Radíme a kritizujeme*. Rubrika *Listárna 1918–19* (roč. 2–3) a *Hovorna 1917–27* (roč. 1–11) otiiskovaly drobnější časové poznámky a odpovědi na dotazy čtenářů. V rubrikách *Posudky a zprávy* a *Drobnosti* vycházely také na pokračování kritiky publicistického stylu novin: 1918–19 (roč. 2–3) *Divoké kvítí z novinářských luhů*, 1920 (roč. 4) *Divoké kvítí*, vedle toho i analýzy práce s jazykem v jednotlivých novinách: 1919–23 (roč. 3–7), 1932 (roč. 16), 1934 (roč. 18) *Návštěvou u novin* a rovněž informace o zajímavých člancích a přednáškách dotýkajících se jazykových otázek v rozmanitých periodikách věnujících se většinou odborným profesím, popřípadě komentáře a polemiky s nimi, též zde s proměnlivým titulem: 1917 (roč. 1), 1920–44 (roč. 4–28), 1946–47 (roč. 30–31) *Z našich časopisů*, 1932 (roč. 16) *Z našich časopisů a z našich novin, 1954–63* (roč. 37–46) *Z knih, časopisů a novin, 1964* (roč. 47) *Z časopisů a novin*.

V souladu s programovým prohlášením přinášela NŘ v prvním období 1917–30 (roč. 1–14) studie a články věnované současnému spisovnému jazyku, jeho mluvnické stavbě, frazeologii, slovní zásobě (zvl. odborné terminologii), pravopisu i stylistice, nazíraných vždy ovšem více nebo méně v historické perspektivě. Zároveň rozvíjela praktickou činnost kritickou posuzující jednak odborné práce o jazyce, jednak jazykovou stránku beletristických děl. (Obě oblasti péče o kultivovaný jazyk, teoretickou a praktickou, zachovává NŘ po celou dobu své působnosti.) Zvláště ve vztahu ke krásné literatuře usilovala NŘ stát se arbitrem v otázkách jazykové čistoty v duchu novodobého českého brusičství. Vystupovala proti jazykovým nesprávnostem a „cizomluvům“ (hlavně proti germanismům), kladla důraz na genetickou čistotu a historicky chápanou správnost, přičemž kritériem v podstatě zůstávala jednak sice poměrně vyspělá, avšak přece

jen už zastaralá čeština z údobí předbělohorského, jednak „nezkažený“ jazyk lidový, kdežto zřetel k nezbytnému rozvoji spisovné češtiny podle soudobých potřeb společnosti a kultivace živého spisovného úzu byly často zanedbávány nebo ustupovaly do pozadí. Nejprísnější puristické stanovisko zastával F. Bílý (v jazykových posudcích), zatímco J. Zubatý, vůdčí osobnost tohoto období, publikující v NR řadu monotematických výkladů lexikálních, většinou etymologických nebo historických, podávaných z hlediska sémantického i frazeologického (oblíbeným útvarem v NR mezi válkami byl výklad – etymologický, historický, sémantický nebo textový některého českého slova), odmítal mechanické přejímání brusů a kladl důraz i na přirozené jazykové cítění. Koncem 20. let přispěl k vývoji teorie jazykové správnosti V. Ertl nově propracovanou teorií o „dobrém autorovi“, kdy při rozhodování o správnosti či nesprávnosti daného jazykového jevu pokládal za správné to, v čem se shoduje většina dobrých autorů doby současné. Měřítka mluvnické správnosti nespatořoval tedy mimo jazyk, v nějakých apriorních pravidlech, nýbrž jen v jazyce samém, v praxi tehdy živých, čtených spisovatelů. Mezi nejvýznamnější přispěvatele NR v tomto období patřili *autoři článků*: V. Ertl, V. Flajšhans, J. Haller, B. Havránek, J. Janko, V. Machek, V. Mathesius, F. Oberpfalcer, F. Trávníček, J. Zubatý aj.; ze spisovatelů pak zvláště I. Herrmann; *posudky* psali: F. Bílý, V. Ertl, J. Haller, K. Hodura, F. Oberpfalcer, F. Šimek, J. Zubatý aj. – Od 15. roč. (1931) nastoupila do redakce NR nová generace v čele s odpovědným redaktorem J. Hallerem, jemuž se zachování ryzosti spisovné češtiny stalo celoživotním posláním. Při řešení staré otázky měřítek pro hodnocení spisovného jazyka se rovněž ztotožnil se zásadou, podle níž hlavní kritéria jazykové správnosti je třeba v brusičském duchu hledat v předcházejících obdobích jazykového vývoje a v lidovém jazyce. (Nové pracovní zaměření NR ohlašovala již Hallerova rozprava Problém jazykové správnosti, in Výr. zpráva českého státního ref. reálného gymnázia v Ústí n. Lab., 1930, i sep.). Přestože si Haller byl vědom, že jazykový vývoj a prohlubování vědeckého poznání jazyka jsou spojeny s nutností revidovat kodifikaci spisovné češtiny, prosazoval takové úpravy v NR pouze v jednotlivostech. Na stránkách NR rozvinul také rozsáhlou jazykově kritič-

kou činnost (probíral zvláště umělecká díla, původní i přeložená, a některé práce odborné), při níž se důsledně přidržoval současných jazykových příruček a zvláště zásad uplatňovaných NR. Tento postoj a úzká hodnotící základna časopisu se dostaly do kolize s jazykovými potřebami moderní krásné literatury a s částí lingvistických i literárních teoretiků na počátku 30. let. Po Hallerově jazykové kritice díla O. Fischera Duše a slovo (NR 1931) se na stránkách novin a časopisů rozpoutala ostrá diskuse o spisovnou češtinu, doznívající ještě na začátku 2. světové války. Vyvolal ji polemikou s Hallerem I. Olbracht a zasáhli do ní E. Čapek, K. Čapek, A. J. Doležal, P. Eisner, K. Erban, O. Fischer, J. Fučík, J. Haller, A. Hartl, B. Havránek, J. Hora, V. Jirátko, K. Juda, B. Koutník, K. Krejčí, F. Křelina, J. Kubišta, V. Mathesius, J. Mukařovský, S. K. Neumann, V. Nezval, F. Oberpfalcer, J. Ošmera, J. V. Sedláč, F. Sekanina, R. Schams, F. Soldan, F. X. Šalda, F. Trávníček, B. Trnka, B. Václavek, E. Vachek, J. Vachek, V. Vančura, P. Váša, M. Weingart, J. Závada aj. V polemickém střetání o pojetí jazykové kultury (tímto pojmem se nahrazoval dřívější užší pojem jazykové správnosti a čistoty) se významně uplatnili lingvisté Pražského lingvistického kroužku, kteří se svými názory programově vystoupili ve sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura (1932). Autoři v něm kladli důraz na vědecké poznání slovníkové i mluvnické normy současného spisovného jazyka, zdůrazňovali společenskou úlohu jazyka a při hodnocení jeho prostředků plně respektovali současné dorozumívací potřeby a specifické nároky krásné literatury. Z těchto hledisek vyslovili i mnohé výhrady vůči soudobé praxi NR. Jejich zásady přitom do jisté míry navazovaly na postoj uplatňovaný v dřívějších letech V. Ertlem a J. Zubatým a staly se zejména po 2. světové válce vodítkem pro teorii a praxi naší jazykové kultury. Na temperamentní útok sborníku reagoval J. Haller odmítnutím jeho hlavních principů a svým zásadám zůstal v podstatě věrný. Jeho jazykově kritická činnost však často přiměla jazykovou praxi, která byla ve 20. a 30. letech leckde dosti špatná, k větší pozornosti k jazykové stránce projevu. Vliv nově se vytvářejícího pojetí jazykové kultury se začal v NR prosazovat postupně a nepřímou, mj. i tím, že 1935–57 vycházel Příruční slovník jazyka českého (Hallerem vítaný) a 1941 vyšla nová Pra-

vidla českého pravopisu. Nejvýznamnější *autory článků* v NR ve 30. a 40. letech byli: J. V. Bečka, J. Beneš, J. Brambora, F. Cuřín, K. Erban, V. Flajšhans, J. Haller, K. Hodura, J. Janko, E. Knapp, A. Kraus, J. Kubišta, V. Machek, F. Oberpfalcer, A. Opravil, V. Polák, J. V. Sedlák, K. Svoboda, F. Šimek, V. Šmilauer aj. a *autory posudků*: J. V. Bečka, A. J. Doležal, K. Erban, J. Haller, K. Hodura, F. Oberpfalcer, K. Říha, M. Wajs a jiní. – Od 1949 se v NR uplatňuje jednotně vedená péče o spisovný jazyk, v souladu s výzkumy těchto otázek v akademickém jazykovědném ústavu, v jehož péči je časopis od 1954 vydáván. Vedle funkce jazykově výchovné, poradenské i kritické, s cílem vést a vychovávat k uvědomělému vztahu k mateřskému jazyku, rozvíjí se nyní v NR snaha zkoumat jazyk na moderním vědeckém základě z různých aspektů: v teoretických úvahách o spisovné češtině a její kultuře (F. Trávníček, B. Havránek, A. Jedlička, J. Bělič), v jazykovědných rozborech prostředků jazyka a v charakteristikách jeho současného stavu a funkcí, v odborných výkladech slovníkových a mluvnických, v řešení pravopisných otázek (ve spojitosti s vydáním Pravidel českého pravopisu 1957) a otázek mluvené podoby jazyka, v postižení normy a kodifikace spisovné češtiny a v neposlední řadě i v problematice stylistické, zvláště v charakteristikách nebo rozborech z různých stylových oblastí a různých stylů individuálních. I nadále plní NR úkol informativní, projevující se pozorností k výkladům o původu a významu slov, o místních a osobních jménech, zájmem o současný stav našich nářečí a o archiv lidového jazyka i o naše jazykovědné dědictví. V tomto období do NR *lingvisticky zaměřenými články nebo odbornými posudky* přispívali: J. Balhar, J. Bělič, M. Čechová, F. Daneš, M. Dokulil, J. Filipec, M. Grepl, K. Hausenblas, O. Hausenblas, F. Havlová, B. Havránek, M. Helcl, K. Hodura, J. Hoffmannová, J. Hrbáček, J. Chloupek, B. Illek, P. Jančák, A. Jedlička, M. Jelínek, A. Kellner, L. Klimeš, M. Knappová, M. Komárek, F. Kopečný, J. Kraus, V. Křístek, K. Kučera, J. Kuchař, I. Lutterer, J. Machač, E. Macháčková, V. Machek, E. Michálek, O. Müllerová, I. Němec, L. Olivová, J. Petr, A. Polívková, B. Poštolková, M. Romportl, M. Roudný, B. Rulíková, F. Ryšánek, M. Sedláček, Z. Sochová, A. Stich, K. F. Svoboda, I. Svobodová, D. Šlosar, V. Šmilauer, F. Štícha, A. Tejnor,

M. Těšitelová, F. Trávníček, P. Trost, Z. Tyl, L. Uhlířová, S. Utěšený, F. Váhala, V. Vážný, J. Voráč ad. – Vztah k literatuře se v NR projevoval nepřímo, v člancích zabývajících se jazykovou a stylistickou charakteristikou literárních děl, autorských slohů, někdy i forem a žánrů, a dále ve studiích na pomezí jazyka a literatury čerpaných z oblastí literární teorie a teorie verše (méně pozornosti bylo věnováno s výjimkou kritiky jazyka překladů problematice překladové). V prvním období do 1931 se tak dělo hlavně formou posudků jazykově úrovně literárních děl v pracích F. Bílého (šifra B.), A. J. Doležala, V. Flajšhane, K. Hodury, F. Oberpfalcera, F. Šimka a J. Zubatého (šifra Z) a 1930 (roč. 14) jako předzvěst budoucího období se vyskytla i zcela negativní kritika jazyka Nezvalovy Kroniky z konce tisíciletí od J. Hallera. Kritickým zřetelem se vyznačovaly analýzy teoretických prací (J. Mukařovský o Jakobsonově knize *Základy českého verše*, B. Havránek o pojednání J. V. Sedláka o básnickém jazyce a následná polemika aj.). – Počínaje hallerovským obdobím se bohatěji uplatňoval jazykový a stylistický rozbor děl krásné literatury (M. Z. Polák, J. Kollár, K. H. Mácha, K. J. Erben, K. Světlá, J. Zeyer, S. K. Neumann, P. Bezruč, M. Pujmanová) autorů J. Hallera, V. Jiráta, A. Nováka a P. Váši. Tehdy také v NR našla místo problematika poetologická, zvláště v pracích K. Erbana a dále J. V. Bečky, F. Cuřína, J. Menšíka, J. V. Sedláka a K. Svobody, i literárněhistorická ve studiích O. Fischera, M. Hýska, V. Poláka, A. Pražáka, K. Rektorisové. K. Sezima zde 1940–42 (roč. 24–26) publikoval vždy na několikere pokračování stylistické rozborů, zejména soudobé beletrie, s obsáhlými citacemi z ní pod titulem *Zlaté klasy ze sklizeň letošní i minulých*. – V průběhu akademického období NR opět podstatná část příspěvků majících vztah k literatuře se týkala jazyka české beletrie, zejména stylu jednotlivých autorů nebo jejich jednotlivých děl, slovní zásoby spisovatelů (včetně dialektismů, neologismů, užívání obecné češtiny) i soudů spisovatelů o jazyce, mimo jiné se objevila i vyznání úcty a obdivu k mateřštině (J. Hora už 1938, M. Pujmanová dokonce jedinou básní, která kdy byla v NR otištěna, J. Pilař 1977). Pozornost k jazykové problematice literatury zasáhla v širokém spektru a značné tematické variabilitě celou rozlohu české literatury počínaje staršími obdobími (zabývali se jimi zejm-

na J. Hubáček a E. Michálek) až po současné autory J. Otčenáška, J. Hanzelku a M. Zikmunda, O. Pavla, L. Vaculíka, M. Horníčka, B. Hrabala, P. Placáka a též tvůrce písňových textů J. Suchého a I. Mládka a dětské literatury. Jako autoři těchto *k literatuře orientovaných studií* se v NŘ od 1950 uplatnili: J. Bartůňková, J. Bělič, M. Čechová, F. Daneš, L. Doležel, V. Formánková, O. Hausenblas, B. Havránek, K. Hodura, J. Hoffmannová, M. Homolková, J. Hrabák, J. Chloupek, A. Jedlička, M. Jelínek, J. Jiříčková, V. Křístek, N. Kvítková, A. Macurová, J. Rysová, I. Stehlíková, A. Stich, J. Syrovátková, F. Štícha, M. Těšitelová, Z. Tyl, S. Utěšený, V. Vitvar, F. Všeticka, M. Zatovkaňuk, J. Zima. *Posudky literárních děl* převážně z jazykové stránky psali zejména J. Bělič, R. Brabcová, V. Formánková, F. Havlová, K. Hodura, M. Jelínek, M. Komárek, E. Macháčková, J. Porák, A. Stich, N. Svozilová. I v tomto období byly v NŘ v menším počtu zastoupeny práce týkající se jazykové stránky uměleckého překladu (V. Formánková, K. Hausenblas, R. Havel, K. Horálek, J. Porák), teoretických problémů stylistiky a poetiky (K. Hausenblas, K. Horálek, J. V. Bečka, soubor článků k 75. narozeninám K. Hodury), otázek textologických (R. Havel) a literárněhistorických (F. Cuřín, J. Janáčková, A. Jedlička, A. Stich, F. Vodička). Z odborných literárních prací posoudila NŘ díla R. Jakobsona, J. Mukařovského, F. Soldana a též J. B. Čapka, O. Fischera, A. Grunda, J. V. Sedláka, K. Svobody aj.

LITERATURA: ● ref. NŘ: rd. (R. Weiner), LidN 12. 12. 1916; J. Borecký, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 329; F. Ž. (Žákavec), Lumír 1917, s. 319; J. Pasovský, Národ 1917, s. 251 (k tomu polemika: J. V. Sedlák, tamtéž, s. 338); Č., LidN 30. 12. 1917; F. X. Šalda, Kmen 1, 1917/18, č. 8 → KP 10 (1957); J. F. (Folprecht), MSIR 1918, s. 139; J. R. (Hora), PL 12. 8. 1920 ●; J. Zubatý: Na prahu druhého desetiletí, NŘ 1927, s. 1 a 25; I. Olbracht: Jazykový koutek, LitN 1931, č. 9; B. Havránek: „Správná logika“ a NŘ, RA 7, 1931/32, s. 244 (k tomu polemika: J. Haller, NŘ 1932, s. 220); S. K. Neumann: Mezi brusíči a lingvisty, Přítomnost 1932, č. 9 (k tomu polemika: V. Nezval: S lingvisty proti brusíčům, Žijeme 2, 1932/33, s. 233); ● diskuse k sb. Spisovná čeština a jazyková kultura (1932): ref. J. Haller, NŘ 1933, s. 50; Odpověď výboru Pražského lingvistického kroužku, tamtéž, s. 204; J. Haller: Doslov k diskusi, tamtéž, s. 209 ●; F. Trávníček: Obrat v NŘ, LidN 1. 11. 1936 (k tomu polemika: J. Haller: Obrat v NŘ?, NŘ 1936, s. 236); J. Haller: Dvacet let

NŘ, NŘ 1937, s. 1 a 33 + (jh) Do čtvrtého desetiletí, NŘ 1947, s. 1; A. Jedlička: Na prahu pátého desetiletí, NŘ 1958, s. 1 + K další činnosti NŘ, 1962, s. 270 + Na prahu druhého padesátiletí, NŘ 1968, s. 1; V. Šťastný, R. Večerka in Československá slavistika v letech 1918–1939 (1977); F. Havlová: Ivan Olbracht a NŘ, NŘ 1982, s. 208; J. Petr: K výročí časopisu NŘ, Čes. jazyk a literatura 37, 1986/87, s. 244; B. Poštolková: NŘ před 70 lety, NŘ 1987, s. 1; J. Kraus: Do nového ročníku NŘ, NŘ 1991, s. 1 + Čteme (nejen) NŘ, Čes. jazyk a literatura 44, 1993/94, s. 121 + 80 let od založení NŘ, NŘ 1996, s. 270; I. Svobodová: 80 let časopisu NŘ, sb. Čeština, jak ji znáte i neznáte (1996).

mh

Naše věda

1914–1950

Kriticky zaměřený vědecký časopis s širokým záběrem české vědecké produkce z rozmanitých oborů, též z literární vědy.

Titul: 1914/15 (roč. 1) Věda česká; 1915–18 (roč. 2) Česká věda; 1921–50 (roč. 3–27) Naše věda. – *Podtitul:* Kritický měsíčník. – *Redaktoři:* 1914/15 (roč. 1) A. Hobza, J. Šusta, V. Posejpal; 1915–23 (roč. 2–5) A. Beer, A. Hobza, V. Posejpal; 1924–26 (roč. 6–7) A. Beer, A. Hobza, V. Trkal; 1926–29 (roč. 8–10) A. Beer, A. Hobza, V. Úlehla; 1930–38 (roč. 11–19) A. Beer, A. Hobza, J. Zavřel; 1941–45 (roč. 20–23) A. Beer, M. Boháček, J. Zavřel; 1946/47 (roč. 24) A. Beer, M. Boháček, S. Hrabě; 1947–50 (roč. 25–27) A. Beer, M. Boháček, S. Hrabě, Z. Frankenberger; vždy s red. kruhem. – *Odpovědný redaktor:* 1941–50 (roč. 20–27) M. Boháček. – *Vydavatelé:* 1914/15 (roč. 1) redaktoři, Praha; 1915–23 (roč. 2–5) redakce a Melantrich, Praha; 1924–31 (roč. 6–12) Melantrich, Praha; 1932–38 (roč. 13–19) tiskárna Globus, Brno; 1941–45 (roč. 20–23) Melantrich; 1946–50 (roč. 24–27) Odbočka Jednoty čes. filologů v Brně. – *Periodicita:* měsíčník; vždy 10 čísel (spojovaných obvykle v dvojčísla a trojčísla): 1914/15 (roč. 1) od ledna do února; 1920 (roč. 2) jako sborník za léta 1915–18; 1921 (roč. 3) od ledna do prosince (za léta 1919–20); 1922 (roč. 4) od ledna do prosince (za léta 1921–22); 1923 (roč. 5) od ledna do prosince (za léta 1922–23); 1924 (roč. 6) od ledna do prosince; 1925–29 (roč. 7–10) od října do července; 1930–41 (roč. 11–20) od ledna do prosince; 1942 (roč. 21) od února do prosince; 1943 (roč. 22) od ledna do prosince; 1944/45 (roč. 23) od února do ledna; 1946/47 (roč. 24) od dubna do února; 1947/48 (roč. 25) od května do února; 1948/49 (roč. 26) od září do září; 1949/50 (roč. 27) od prosince do prosince.

N. v. se zaměřila na kritické hodnocení a zveřejňování výsledků české vědy a tím i na vytváření jejího souhrnného obrazu jakožto celku s jistými národními specifiky. Kladla si za cíl takto komplexně prezentovat českou vědu cizině a prostředkovat, ve vztahu k domácí vědecké frontě spějíci k stále užším specializacím, mezioborové styky a výměnu názorů. Mimoto usilovala zajišťovat vědecké práci odpovídající publicitu v české kulturní veřejnosti a čelit tak nekvalifikované žurnalistické popularizaci. Hlavní organizátorskou osobností časopisu byl zprvu historik J. Šusta, pak (téměř až do konce existence N. v.) brněnský profesor, germanista A. Beer. V reprezentativně obsazeném redakčním kruhu zastupovali bohemistickou literární vědu v roč. 1–7 (1914–26) M. Hýsek, v roč. 8–19 (1926–38) A. Pražák (od 1941 nebyl redakční kruh jmenovitě uváděn). Vydavatelem časopisu, jenž se opíral o „svěpomoc“ vědeckých kruhů, byla zpočátku redakce, potom převzalo jeho vydávání, tj. zejména nakládání, nakl. Melantrich v Praze, ve 30. letech tiskárenský podnik Globus v Brně, za 2. světové války opět Melantrich, teprve v posledních ročnících je vedena jako vydavatel vědecká společnost – Odbočka Jednoty čes. filologů v Brně. Pro obtíže způsobené oběma světovými válkami bylo vydávání N. v. dvakrát přerušeno.

Důslednou kritičností chtěla N. v. navazovat na étos masarykovského Athenaea. Náplň sestávala z volně řazených posudků knih i významnějších časopiseckých prací celého spektra rozličných vědeckých oborů. Obsah doplňovala rubrika anoncí, informací (vedle knih byla sledována i odborná periodika a sborníkové publikace) a nekrologů. Od poloviny 30. let časopis přinášel také studie či úvahy obecného nebo bilančního charakteru. Počátkem 40. let N. v. poukázala na nebezpečí přílišné specializace vědeckých pracovníků a po válce si předsevzala úsilí o těsnější slovancké kontakty a přiblížení vědy národu, avšak ve vlastní praxi nepřekročila meze proklamací. Obsah N. v. vyznačovala snaha o rovnoměrné zastoupení přírodních, technických a humanitních věd. Autory recenzí byly většinou nejvýznamnější autority příslušných disciplín, zřídka se objevovaly autoreferáty. Z oblasti humanitních věd přispívali do N. v.: z oboru *historie* F. M. Bartoš, B. Chudoba, Z. Kalista, K. Krofta, O. Odložilík, J. Šusta aj., z *filozofie a sociologie*

I. A. Bláha, J. L. Fischer, E. Rádl, K. Vorovka aj., *pedagogiky* O. Chlup, *jazykovědy* A. Beer, J. Bělič, B. Havránek, K. Horálek, O. Hujer, V. Machek, F. Trávníček, P. Trost aj., *klasické filologie* J. Ludvíkovský, F. Novotný, F. Stiebitz, O. Vaňorný, *orientalistiky* B. Hrozný aj., *hudební vědy* V. Helfert, B. Štědroň, *teorie a dějin umění* E. Dostál aj. – Z *literárněvědné oblasti*, a to bohemistické, germanistické, romanistické a slavistické, časopis recenzoval vybraná díla teoretická, historická, kritická i esejistická, někdy též (převážně z české literatury) memoárová. O bohemistických pracích nejčastěji pojednávali M. Hýsek (do poloviny 20. let), od počátku téměř až do konce vydávání N. v. A. Pražák, autor vůbec největšího počtu příspěvků o dílech s českou i slovakistickou problematikou, ve 40. letech K. Polák a pak v menším rozsahu řada dalších osobností. Z přehledových a syntetizujících prací byly zařazeny např. stati A. Nováka o zkoumání baroka (16. roč.), K. Poláka o nové literatuře máchovské (19.–22. roč.) a nerudovské (23. roč.), O. Králíka o jubilejní literatuře jungmannovské (27. roč.), též K. Svobody o české estetice (16. roč.) aj. Mezi závažnější polemiky patřily: v 8. roč. F. Chudoby s R. Wellkem o překlady Shakespeara, v 9. roč. F. Novotného s O. Vaňorným o Vaňorného překlad Iliady, v 11. roč. F. Šimka s V. Flajšhansem o Šimkovu edici Postily J. Rokycany, v 15. a 16. roč. O. Seydla a J. Prokeše s A. Pražákem o dataci založení Soukromé společnosti nauk a České společnosti nauk, v 17. roč. O. Levého s V. Černým o Černého knihu *Essai sur le titanisme dans la poésie romantique occidentale entre 1815 et 1850*, v 21. roč. V. Bitnara se Z. Kalistou o Bitnarovu antologii *Zrození barokového básníka*, v 26.–27. roč. J. Ludvíkovského se Z. Kalandrou a R. Urbánkem O Kristiánovu legendu. O *literárněvědných pracích* psali: J. B. Čapek, V. Černý, O. Fischer, V. Flajšhans, A. Grund, P. M. Haškovec, R. Havel, J. Heidenreich-Dolanský, J. Horák, M. Hýsek, F. Chudoba, K. Janský, V. Jirátko, J. Kopal, O. Králík, J. Krejčí, K. Krejčí, O. Levý, J. Mukařovský, A. Novák, K. Polák, A. Pražák, B. Rak, B. Ryba, J. V. Sedlák, K. Svoboda, A. Škarka, K. Štěpaník, V. Tille, J. Vilíkovský, O. Vočadlo, R. Wellek aj.

LITERATURA: ● ke vzniku N. v.: Z. N. (Nejedlý), *Čes. kultura* 2, 1913/14, s. 79; J. P. (Pekař), *ČČH* 1914, s. 112 ●; A. N. (Novák): N. v. a vědecká kritika u nás, *LidN* 16. 1. 1927; as: *Deset ročníků N. v.*, *LidN* 27. 4.

1930; a. (J. Hora): Z revuí a časopisů, Čes. slovo 9. 2. 1933; zsl. (A. Novák): Kritického měsíčníku N. v. ..., LidN 24. 1. 1934 + N. v., LidN 19. 1. 1935 + Z posledního sešitu N. v. ..., LidN 28. 5. 1935 + Kritický měsíčník N. v. ..., LidN 18. 7. 1936 + (ill) Nový sešit N. v. ..., LidN 3. 7. 1937; B. (E. Bass): Obnovená N. v., LidN 14. 2. 1941 + N. v., LidN 11. 10. 1941; tk. (F. Trávníček): Z našich vědeckých časopisů, LidN 14. 5. 1941; J. M. (Machoň): N. v. zahájila nový ročník, LidN 26. 2. 1944; A. Beer: Cenzura ve válečných ročnících N. v., Naše věda 24, 1946/47, s. 284.

žz

Naší mládeži

1873–1892

Beletristický, vzdělávací a zábavný časopis pro dospělější mládež.

Podtitul: 1873–75 (roč. 1–2) Zábavo-poučný list pro mládež dospělější; 1876 – září 1882 (roč. 3–8) Časopis pro mládež dospělější; říjen 1882 – září 1883 (roč. 9) Zábavný a lehce poučný časopis pro mládež dospělější; říjen 1883–1892 (roč. 10–18) Zábavný a lehce poučný obrázkový časopis pro mládež dospělější. – *Redaktor:* 1873–92 (roč. 1–18) J. V. Krátký. – *Majitel a vydavatel:* 1873 – únor 1887 (roč. 1–13) J. V. Krátký, Planá u Tábora, od srpna 1875 (roč. 5) Sušice; březen–prosinec 1887 (roč. 13) nákladem J. R. Vilímka v Praze; 1888–92 (roč. 14–18) vydavatel J. Vilímek, nakladatel J. R. Vilímek v Praze. – *Periodicita:* 1873–82 (roč. 1–8) měsíčník; roč. 1 vycházel od února do prosince 1873, poté docházelo ke zpoždění čísel a 2. roč. se protáhl do prosince 1875, kdy vyšlo poslední, 12. číslo; roč. 3 (1876) vycházel pravidelně od ledna do prosince, ale 4. roč. měl opět zpožděná čísla, vycházel od 1877 do dubna 1878; 1878–82 (roč. 5–8) čas. vycházel pravidelně od října do září, vždy 12 čísel; 1882–85 (roč. 9–11) čtrnáctideník, od října do září vždy 24 čísel; 1885–92 (roč. 12–18) měsíčník, z toho roč. 12 od listopadu 1885 do října 1886, 1887–92 (roč. 13–18) od ledna do prosince 12 čísel.

Jeden z předních literárních časopisů pro mládež v 2. polovině 19. století věnovaný původní tvorbě českých autorů. Vycházel z iniciativy učitele J. V. Krátkého (1845–1894) a přes klopotné začátky, kdy soukromé nakladatelské úsilí vázalo na finančních nesnázích, se mu dařilo naplnovat vytyčený program zábavy a upevňování vědomostí mládeže prostřednictvím beletrie a naučných článků. Tuto naučnou část tvořily stati životopisné, kulturněhistorické, dějepisné, literárněhistorické, národopisné, zeměpisné, cestopisné, přírodovědné a technické, které byly buď ryze odborné, nebo – a to častěji – beletrizované. Souhrn vědomostí měl poskytnout 1889 (roč. 15) pokus o malý encyklopedický slovník od V. Drbohlava. Obsah časopisu doplňovala část zábavná, přinášející v oddíle *Rozmanitosti* hádanky, rébusy, šarády, koníčky, hlavolamy, anekdoty a aforismy i zajímavé informace a citáty. Ilustrace byly v N. m. zpočátku zastoupeny portrétními kresbami osobností k životopisným článkům a instruktivními ilustracemi k článkům odborným, od 10. roč. (1883/84) byla beletrie provázena bohatými celostránkovými i drobnějšími ilustracemi, v některých číslech i barevnými reprodukcemi. Pro včasné předplatitele poskytoval vydavatel od 5. roč. (1878/79) prémie podle výběru v rozsahu jednoho až čtyř svazků z proměnlivého počtu publikací (od 1 do 10 knih) v jednotlivých ročnících.

Tak jak se původní, velmi omezený autorský sbor, prakticky tvořený prozaikem B. M. Hornofem (dobrodružné historické příběhy na pokračování) a autory veršů V. Molnárem (pseud. V. Miloš), J. Soukalem, L. Ungrem a F. R. Vognerem, rozrůstal a od počátečních vydavatelských potíží se dospělo k pravidelnosti a zvětšení rozsahu, tak se také postupně zvedala úroveň časopisu, zvláště když tu 1879–92 soustavně publikoval K. V. Rais (verše, povídky i osobně laděné medailony různých osobností) a řidčeji i další autoři, jako A. Heyduk, S. Podlipská (povídka na pokračování *Silvestrovská noc*), ojediněle pak mladí R. Jesenská, J. Kožíšek, J. S. Machar, F. S. Procházka, F. X. Svoboda a R. Svobodová. Záslouhou jediného redaktora si časopis po celou dobu vycházení v podstatě uchoval neměnnou podobu. Příspěvateli listu byli především učitelé, v menší míře i kněží, kteří zde publikovali povětšinou zároveň poezii, prózu i články vzdělávací. V příspěvcích převažoval zřetel pedagogický, zvláště lyrika zdůrazňovala vlastenectví, lásku k domovu, k rodičům a Bohu, nabádala k ušlechtilosti, pracovitosti a hospodárnosti; epické básně pěstovaly národní hrdost, vyzdvihovaly slavné osobnosti české historie jako vzory chování, tiskly se i veršované bajky a žertovné deklamace. V prozaické části dominovaly rozsáhlejší historické povídky se silnou vlasteneckou a mravní tendencí (J. Braun, A. Dostál, F. Hrnčíř, K. V. Rais), dobrodružné prózy plné tajemných a bizarních romantických rekvizit (K. Bubník: Travič v dolech jíllovských,